ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 49 (2575)
ПЯТНІЦА
3
снежня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 6 кап.

МАКСІМУ БАГДАНОВІЧУ БЫЛО Б ВОСЕМДЗЕСЯТ...

Ён жа пражыў усяго дваццаць пяць. Але і за гэты кароткі час паспеў зрабіць столькі, што цяжка знайсці тую меру, якой можна было б вымераць яго ўклад у скарбніцу роднай культуры. Яго імя па праве стаіць поруч з імёнамі двух другіх волатаў нашага мастацкага слова— поруч з імёнамі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Гэта яны сталі ля вытокаў новай беларускай літаратуры.

Сёння яму было б восемдзесят...

Матэрыялы, прысвечаныя 80-годдзю з дня нараджэння М. Багдановіча, чытайце на стар. 4—5.

Мал. І. БІЛЕЦКАГА.

ПЯТАМУ З'ЕЗДУ БЕЛАРУСКАГА ТЭАТРАЛЬНАГА АБ'ЯДНАННЯ

Дарагія таварышы!

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі горача вітае дэлегатаў і ўдзельнікаў Пятага з'езда Беларускага тэатральнага аб'яднання і ў вашай асобе — усіх работнікаў тэатральнага мастацтва рэспублікі.

Камуністычная партыя надае вялікае значэнне мастацтву тэатра як магутнаму сродку ідэйнага і эстэтычнага выхавання працоўных, які выконвае важную ролю ў фарміраванні марксісцка-ленінскага светапогляду савецкага чалавека, яго духоўнага свету і маральных перакананняў, у далучэнні шырокіх мас народа да багаццяў перадавой сацыялістычнай культуры.

Выключна вялікія і адказныя задачы паставіў перад савецкім мастацтвам гістарычны XXIV з'езд КПСС. Рэжысёры, акцёры і драматургі, усе дзеячы тэатральнага мастацтва рэспублікі закліка);ны сваёй творчасцю адлюстроўваць непаўторныя рысы сучаснасці, гераічную працу і духоўнае багацце савецкага чалавека, усталёўваць гістарычную справядлівасць і неўміручасць ідэй ленінізму. Усё творчае багацце тэатра, уся разнастайнасць мастацтва сацыялістычнага рэалізму павінна быць накіравана на фарміраванне ў нашых людзей высокіх маральна - палітычных якасцей, выхаванне палымянага савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму, беззапаветнай адданасці камуністычным ідэалам.

Важнейшай задачай Беларускага тэатральнага аб'яднання з'яўляецца ўсямернае садзейнічанне няўхільнаму павышэнню ідэйна-мастацкага ўзроўню спектакляў, аказанне дапамогі тэатрам у правільным фарміраванні рэпертуару, далейшым росце прафесіянальнага майстэрства і ідэйна-тэарэтычнай падрыхтоўкі работнікаў тэатра, умацаванні сувязей майстроў сцэны з жыццём народа.

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі жадае з'езду Беларускага тэатральнага аб'яднання паспяховай работы і выказвае цвёрдую ўпэўненасць у тым, што дзеячы тэатра, няўхільна кіруючыся прынцыпамі партыйнасці і народнасці савецкага мастацтва, будуць аддаваць усе сілы, талент і запал сваіх сэрцаў стварэнню новых буйных па думцы і яркіх па форме сцэнічных твораў, заклікаючых наш народ на новыя подзвігі і здзяйсненні ў камуністычным будаўніцтве.

ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ.

У прэзідыуме V з'езда Беларускага тэатральнага аб'яднання. Фота Ул. КРУКА.

ДВА ДНІ З'ЕЗДА...

Два дні праходзіў у Мінску V з'езд Беларускага тэатральнага аб'яднання.

Прывітанне з'езду ад Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі зачытаў сакратар ЦК КПБ А. Аксёнаў.

Са справаздачным дакладам выступіла старшыня прэзідыума праўлення БТА народная артыстка СССР Л. Александроўская. Быў заслуханы даклад рэвізійнай камісіі, які зрабіў народны артыст БССР М. Яроменка. Паведамленне аб зменах у статуце БТА зачытаў заслужаны артыст БССР Я. Рамановіч. У спрэчках прынялі ўдзел народная артыстка БССР З. Браварская, заслужаны артыст БССР Ю. Сідараў, народны артыст СССР Л. Рахленка, народная артыстка РСФСР Л. Пушкарова, драматург А. Макаёнак, доктар мастацтвазнаўства Ул. Няфёд, народная артыстка БССР І. Савельева, кандыдат мастацтвазнаўства Ю. Чурко, галоўны рэжысёр Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра Ул. Караткевіч, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР галоўны рэжысёр Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа С. Казіміроўскі, народны артыст БССР Р. Янкоўскі, народны артыст БССР галоўны рэжысёр Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі Г. Волкаў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР галоўны рэжысёр Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР А. Дадзішкіліяні, дырэктар Дзяржаўнага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі А. Вольскі, рэжысёр Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР В. Вярбоўская, заслужаны артыст БССР галоўны рэжысёр Дзяржаўнага тэатра лялек А. Ляляўскі, галоўны рэжысёр Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР А. Струнін, рэжысёр народнага тэатра вытворча-мэблевага аб'яднання г. Маладзечна Н. Васілеўскі, міністр культуры БССР Ю. Міхневіч, рэктар Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Э. Герасімовіч, крытык Г. Колас.

З'езд выбраў праўленне і рэвізійную камісію Беларускага тэатральнага аб'яднання. Старшынёй праўлення засталася народная артыстка СССР Л. Александроўская. У рабоце з'езда прынялі ўдзел сакратары ЦК КПБ А. Н. Аксёнаў, У. Ф. Міцкевіч, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ф. Клімаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, намеснік загадчыка аддзела культуры ЦК КПБ Я. Б. Парватаў, прадстаўнікі тэатральных таварыстваў саюзных рэспублік краіны, творчых саюзаў і арганізацый Беларусі.

Падрабязную справаздачу са з'езда чытайце ў наступным нумары.

СВЯТА КНІГІ Ў ГАРНЯКОЎ

У Салігорску гарадская арганізацыя таварыства «Веды», аддзел культуры выканкома і палац культуры гарнякоў выпусцілі першы нумар вуснага часопіса «50 год Саюза ССР», прысвечаны Беларускай ССР.

Часопіс адкрыў выступленнем на тэму «Ленінскім курсам» другі сакратар РК КПБ М. Яфімчык, яго дапоўніў заслужаны настаўнік БССР І. Захарэнка гутаркай «Усё на карысць чалавеку», галоўны архітэктар горада У. Блахін расказаў пра перспектывы развіцця Салігорска ў дзевятай пяцігодцы. У выпуску часопіса прыняла ўдзел брыгада супрацоўнікаў «Літаратуры і мастацтва». Л. Прокша расказаў пра планы штотыднёвіка на наступны год, А. Мажэйка зрабіў даклад «Сувязі беларускай літаратуры з зарубежнымі», паэтэса В. Іпатава прачытала свае вершы.

У фае палаца культуры гарнякоў было праведзена «Свята беларускай кнігі» — бібліятэка палаца наладзіла выстаўку твораў нашых пісьменнікаў, кнігарні горада прадавалі навінкі мастацкай літаратуры. Адбыліся літаратурная вікторына і аўкцыён, а таксама конкурс аматараў мастацкага чытання. Пераможцам — Марыі Хамёнак, Галіне Лашук, Жанне Карага, Зінаідзе Крукавай і Наташы Галубовіч — уручаны памятныя прызы.

У заключэнне калектывы мастацкай самадзейнасці дома культуры будаўнікоў далі канцэрт.

У Белаазёрску сабраліся сельскія работнікі культуры прафсаюзаў Брэсцкай, Гродзенскай і Мінскай абласцей. Удзельнікам семінара былі прачытаны лекцыі па пытаннях музыкі, тэатра, методыцы работы самадзейнага калектыву.

Гэтыя загадчыкі клубаў пазнаёміліся на семінары. Злева—направа: Антон Барашка, Лідзія Шуст, Ганна Дубоўская (Бярозаўскі раён), Ларыса Ус з Лагойшчыны, Яўгенія Сяглюк (Бярозаўскі раён), Аляксандр Кірэня з саўгаса «Свіслач» і Антаніна Жылінская з Барысаўскага раёна.

Фота І. АСКІРКІ.

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі

НАЗАВІЦЕ, КАЛІ ЛАСКА, ІМЯ!

Сталічны тэатр паказаў новую сцэнічную рэдакцыю спектакля, які іграўся ўпершыню больш за трыццаць гадоў назад. П'еса класічная, даўно ўсім вядомая. І заўсёды яна збірае аншлагі. Гэта—«Без віны вінаватыя» А. Астроўскага. Мабыць, размова пра ўзровень сцэнічнага ўвасаблення п'есы—наперадзе. Рэцэнзенты глядзяць спектакль, узважваюць ацэнкі. Праўда, аднаго адрасу для кампліментаў або для крытычных заўваг яны не маюць. І не будуць мець. Бо яго не ведае... тэатр. Рэжысёр, выканаўцы роляў. Нават бухгалтэрыя. Каго! Перакладчыка тэксту на беларускую мову.

Крыўдны выпадак! Пераклад—справа творчая, праца літаратара ў гэтай галіне заслугоўвае пашаны і сур'ёзнага аналізу. Гэта цяпер прызнана ўсімі. Санеты Шэкспіра ў перакладах Ул. Дубоўкі і Ю. Гаўрука, напрыклад,—цікавая спроба даць арыгіналу беларускі мастацкі эквівалент, дзе няўлоўна «прысутнічае» і паэтычная індывідуальнасць перакладчыка. Ды і той жа А. Астроўскі пад пяром К. Крапівы і пад пяром К. Чорнага набывае хай сабе толькі ў нюансах лексічнага характва або фанетыкі, нешта адметнае, а Я. Скрыган у «Апошняй ахвяры» зрабіў яшчэ адзін крок у плане «засваення» нашай мовай і тэатрам багацця рускай класікі. І грамадскасць павінна ведаць імя пісьменніка, які ўзяў на сябе пачэсны абавязак раскрыць моўныя глыбіні такога драматурга, як А. Астроўскі.

Элементарная павага да творчай працы перакладчыка вымагала, каб тэатр, знайшоўшы ў архівах экземпляр «Без віны вінаватых», высветліў, плён чыёй творчай энергіі ён зноў выносіць на падмосткі. Не, гэтага не зрабілі. Мы не ведаем, ці ўносіліся ў тэкст перакладу ўдакладненні і папраўкі. Магчыма, рэжысура лічыла зробленае безымянным аўтарам кананічным і нічога не «кранула». Гэта невядома. І на афішы адсутнічае такі важны для ўсіх, але, на думку тэатральнага кіраўніцтва, не абавязковы радок: «Пераклад на беларускую мову...»

Такія няўважлівыя адносіны часам пераходзяць і ў крытыку. У рэцэнзіі на кніжку А. Лабовіча «П'есы А. М. Астроўскага на беларускай сцэне» ў газеце «Літаратура і мастацтва» 29 кастрычніка г. г. указвалася, што даследчык не палічыў патрэбным назваць імёны перакладчыкаў і даць ім хоць бы мінімальную ацэнку. Да 50-годдзя нашай акадэмічнай сцэны выдавецтва «Беларусь» выпусціла ладную па памерах кнігу У. Няфёда «Беларускі акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы»—гісторыю драматычнага мастацтва за паўстагоддзя. І ў ёй няма ніводнага слова пра тое, як ажывалі ў новым моўным гучанні руская і еўрапейская класіка, творы пісьменнікаў братніх народаў! І на абмеркаваннях спектакляў па класічных п'есах наша крытыка амаль нічога не гаворыць пра творчасць перакладчыкаў. Як быццам гэта не вартая ўвагі «дробязь»—як гучыць па-беларуску са сцэны Шэкспір і Шылер, Талстой і Горкі, Маякоўскі і Ляонаў...

Удзельнік творчага акту, якую б сціплую ролю ён ні адыгрываў, мае права і павінен быць названы. Прыкра, калі канцэрт, які транслюе радыё, абрываецца пустымі словамі: «Вы праслухалі фартэпіянныя творы Шапэна...» Шапэн у трактоўцы Рыхтэра і Шапэн у Шацкага — гэта не адно і тое ж. І ёсць многа меламанаў, для якіх абавязкова трэба называць, чыё выкананне яны праслухалі.

Нават на даволі банальных паштоўках з кветкамі звычайна ўказваецца імя фотамайстра. А вось вы набылі арыгінальны сувенір, зроблены па эскізе вынаходлівага майстра прыкладнога мастацтва або ўнікальны крышталёвы кубак ці мастацкае шкло завода «Нёман»—і нідзе не знойдзеце імя аўтара. Трэба гартаць спецыяльныя выданні, дзе спецыялісты ў творчай размове даюць дакладны адрас цікавага мастацкага вырабу.

Творчы працэс мае свае асаблівасці ў параўнанні з не менш паважанай, але масавай вытворчасцю. Тут ад індывідуальнасці кожнага ўдзельніка залежыць ідэйна-мастацкае гучанне і эстэтычнае характва твора. Нават тады, калі яго рабіў калектыў.

Невыпадкова ж, скажам, у цітры кінафільма побач з рэжысёрам, выканаўцамі, аператарам, кампазітарам «ўпісваюцца» і імёны мантажораў і рэдактараў (не абмінаюцца і асістэнты!). Гэта—даніна павагі творчаму работніку і неабходная для большасці з нас фактычная даведка.

Тым больш здзіўляе той выпадак, з якога мы пачыналі гэтыя «100 радкоў...» — перакладчык класічнага тэксту драмы заслугоўвае па многіх важных меркаваннях быць названым на афішы. Неахайнасць такога парадку—гэта непарадак! І сведчыць толькі аб адным: яшчэ не ўсе мы і далёка не заўсёды патрабавальна ставімся да кожнага з кампанентаў творчага акту, лічым «дробязямі» тое, што не з'яўляецца і не можа быць дробным у мастацтве.

Давайце называць імёны тых, хто адказвае за ўзровень мастацкіх твораў! Будзем ветлівымі! Гэта—не толькі этыка. Гэта—неабходная атмасфера дзейнасці.

ЛЕНІНСКІМ КУРСАМ

ГУТАРКА СА СТАРШЫНЁЙ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР І. ШАМЯКІНЫМ

КАРЭСПАНДЭНТ «Літаратуры і мастацтва» папрасіў Старшыню Вярхоўнага Савета БССР, першага намесніка старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Івана Пятровіча Шамякіна расказаць, якімі поспехамі ў эканамічным і культурным будаўніцтве рэспубліка сустракае Дзень Канстытуцыі.

— Дзень Канстытуцыі, — гаворыць Іван Пятровіч, — мы называем святам нашай савецкай дэмакратыі.

Праз некалькі дзён збярэцца на сесію Вярхоўны Савет БССР. У думках сваіх я перабіраю знаёмыя твары сваіх таварышаў па Вярхоўным Савеце, якія прыедуць у Мінск з розных куткоў рэспублікі.

Хто яны, гэтыя 425 дэпутатаў Вярхоўнага Савета БССР?

214 чалавек — рабочыя і калгаснікі — людзі, як кажуць, ад станка, ад плуга. Астатнія — партыйныя і савецкія работнікі — таксама дзеці рабочых і сялян, дзеячы навукі, культуры, літаратуры і мастацтва. І яшчэ адну лічбу хочацца нагадаць. Сярод дэпутатаў — 157 жанчын. А ну, дзе, якая капіталістычная краіна можа пахваліцца такой колькасцю жанчын, што стаяць ля руля дзяржаўнай улады?

Наша дэмакратыя адлюстроўвае прынцыпы новага грамадства, якое не ведае сацыяльных і нацыянальных антаганізмаў, моцнага сваім ідэйна-палітычным адзінствам і братняй дружбай усіх народаў СССР.

Наша савецкая дэмакратыя дае працоўным самыя шырокія сацыяльныя правы і свабоды, якія магчымы толькі ва ўмовах перамогшага сацыялізма, у краіне, дзе народ — адзіны гаспадар і творца свайго лёсу.

Мне нярэдка даводзіцца сустракацца з гасцямі, што прыязджаюць у Беларусь, у наш Мінск з розных канцоў свету. Ёсць сярод іх такія, што не прымаюць наш лад. Але ніхто з іх не можа стрымаць захаплення нашай рэчаіснасцю. «Што? За візіт урача не трэба плаціць? Не можа быць!» «За кватэру вы плаціце лічаныя рублі? Не можа быць!» «У вас бясплатнае навучанне ў інстытутах? Не можа быць!»

Можа быць, шаноўныя панове. Ды не можа быць, а ёсць. Гэта наша ява, гэта наш сённяшні дзень.

Я нагадаю яшчэ некалькі лічбаў. (Бывае, што лічбы больш красамоўныя за любыя словы). У 1970 годзе (за гэты яшчэ не падбіты вынікі) насельніцтва нашай рэспублікі атрымала розных выплат і льгот з грамадскіх фондаў спажывання больш 2 мільярдаў рублёў, або на 7 працэнтаў больш, чым у 1969 годзе. За кошт гэтага былі забяспечаны бясплатная адукацыя і медыцынская абслуга, выплаты пенсій, дапамог і стыпендый, прадастаўленне бясплатных або на ільготных умовах пуцёвак у санаторыі і дамы адпачынку, аплата водпускаў, утрыманне дзіцячых садоў і ясляў і іншыя паслугі. У адпаведнасці з рашэннямі ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР было ўведзена сацыяльнае страхаванне калгаснікаў, якое прадугледжвае выплаты дапамог па часовай непрацаздольнасці і санаторна-курортнае абслугоўванне працаўнікоў вёскі.

Наш асаблівы гонар — культурная рэвалюцыя, што адбылася на Беларусі за гады Савецкай улады. У царскія часы ў нашым краі восем чалавек з дзесяці не ўмелі чытаць.

І ты хоць меў сваё аблічча,
Ды быў слуга ў сваім краю,
І мову родную тваю
Не йначай звалі, як
мужычай,
І скарб твой лепшы—словы,
звычай
На здзек давалі халую.

Так пісаў некалі пра лёс беларуса наш пясняр Якуб Колас.

Сёння ў рэспубліцы больш 12 тысяч школ, у якіх займаецца каля двух мільёнаў вучняў. Зараз у нас 28 вну, у тым ліку два універсітэты і 126 сярэдніх спецыяльных навуковых устаноў. Армія студэнтаў рэспублікі складае больш 250 тысяч чалавек. Па колькасці студэнтаў на 10 тысяч жыхароў Беларусь апярэджвае такія развітыя капіталістычныя краіны, як Англія, Італія, Аўстрыя.

Толькі за пасляваенны час вну рэспублікі выпусцілі каля двухсот тысяч спецыялістаў.

Зараз у рэспубліцы ажыццяўляецца абавязковая ўсеагульная сярэдняя адукацыя.

Нядаўна ў Мінску адкрыўся яшчэ адзін выдатны палац кнігі — бібліятэка імя Пушкіна — з цудоўнымі чытальнямі, кабінетамі, з вялізным, у некалькі сотняў тысяч тамоў кніжным фондам.

А ўсяго ў рэспубліцы ёсць зараз больш 7 300 масавых бібліятэк з агульным фондам каля 50 мільёнаў кніг.

І яшчэ пра тэму дарагую і блізкую мне. Калі ў 1913 годзе ў Беларусі на кожную тысячу жыхароў даводзілася 37 экземпляраў кніг, дык летась каля дзвюх з паловай тысяч!

Хай даруе мне чытач за мноства лічбаў, але за кожнай з іх крыецца вельмі вялікі сэнс, сэнс нашага сённяшняга жыцця.

Далёка глядзіцца з вышыні, на якую мы сягнулі за пяцьдзесят з нечым гадоў Савецкай улады. Якія ясныя далягляды! Дух займае ад перспектыў нашага росту, нашага руху наперад, вызначаных XXIV з'ездам КПСС.

Усе мы зараз пад уражаннем рашэнняў лістападаўскага Пленума ЦК КПСС, які разгледзеў канкрэтныя гаспадарчыя пытанні на бліжэйшую пяцігодку і міжнародную дзейнасць ЦК КПСС пасля XXIV з'езда партыі, а таксама трэцяй сесіі Вярхоўнага Савета СССР восьмага склікання, што прыняла законы аб Дзяржаўным пяцігадовым плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971—1975 гады, Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі на 1972 год і аб Дзяржаўным бюджэце на 1972 год.

І вось, пяцігадовы план стаў законам. Адобрыўшы гэты важны дзяржаўны дакумент, народныя выбраннікі выказалі волю працоўных Савецкага Саюза, волю сваіх выбаршчыкаў.

Дзевятая пяцігодка з'явіцца новым буйным этапам на далейшым шляху нашага грамадства да камунізма.

У адзінай брацкай сям'і народаў шматнацыянальнага Савецкага Саюза паспяхова вырашае задачы камуністычнага будаўніцтва і наша Беларусь. Немагчыма, відаць, пералічыць усе віды прамысловай прадукцыі, якую выпускае сёння рэспубліка. Магутныя самазвалы і электронна-вылічальныя машыны, трактары і капралактам, гадзіннікі і тэлевізары. У 60 краін свету Беларусь экспартуе сваю прадукцыю.

Характэрна, што за апошнія пяць гадоў індустрыяльная магутнасць рэспублікі амаль падвоілася. Валавая прадукцыя ў калгасах і саўгасах вырасла на 45 працэнтаў. Сёлета сельскія працаўнікі рэспублікі вырасцілі самы высокі ўраджай збожжа за ўсю гісторыю.

Новы пяцігадовы план адкрывае велічныя мерапрыемствы і перад Савецкай Беларуссю. Аб'ём прамысловай прадукцыі намечана павялічыць на 58 працэнтаў. К канцу пяцігодкі вытворчасць электраэнергіі павялічыцца ў нас у 1,8 раза, хімічных валокнаў—у 2,7 раза, прыбораў і сродкаў аўтаматызацыі — у 2,8 раза.

Наша рэспубліка будзе пастаўляць краіне новыя больш магутныя трактары, хуткія магістральныя аўтапаязды, 75-тонныя гіганты-самазвалы і на іх базе 120-тонныя аўтапаязды.

Новы пяцігадовы план — гэта і далейшы рост нашай культуры, літаратуры, мастацтва. Вырастуць новыя бібліятэкі і палацы культуры, кінатэатры і музеі.

У першых шэрагах пераможнага шэсця савецкага народа крочаць і савецкія пісьменнікі. Мы заклікаНы нашай партыяй служыць народу сваёй творчасцю, быць на вышыні задач часу, глыбока і праўдзіва адлюстроўваць жыццё, сцвярджаць высокія ідэалы новага грамадства, выхоўваць чалавека камуністычнага заўтра.

БЛІЖЭЙ ДА ЖЫЦЦЯ

СА СПРАВАЗДАЧНАГА ПАРТЫЙНАГА СХОДУ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ

30 лістапада адбыўся справаздачна-выбарчы сход партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР.

Са справаздачным дакладам на сходзе выступіў сакратар партбюро А. Кулакоўскі. Ён спыніўся на арганізацыйных пытаннях партыйнай работы, ахарактарызаваў творчае жыццё пісьменніцкай арганізацыі ў святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

— Асабліва актывізавалася работа нашай партыйнай арганізацыі пасля чарговага з'езда пісьменнікаў Беларусі,—адзначыў дакладчык.—Усе нашы мерапрыемствы былі накіраваны на тое, каб яшчэ больш згуртаваць і з'яднаць калектыў пісьменнікаў для важных творчых і грамадскіх спраў, каб больш у нас было мастацкіх твораў, вартых народа і патрэбных народу.

За справаздачны перыяд камуністы партарганізацыі разгледзелі і абмеркавалі на сваіх сходах шэраг важных пытанняў: «Рашэнні XXIV з'езда КПСС і задачы беларускіх пісьменнікаў», «Праблемы сучаснасці ў беларускіх часопісах», «Работа рэдакцыйных калегій літаратурных выданняў у святле рашэнняў партыйнага з'езда» і многія іншыя.

Асаблівую ўвагу звярнуў дакладчык на некаторыя праблемныя пытанні літаратурнага працэсу, у прыватнасці, на развіццё літаратурнай крытыкі пасля XXIV з'езда КПСС.

У апошні час у рэспубліцы выйшла нямала цікавых па змесце і праблематыцы кніг па літаратуразнаўстве, значна больш стала з'яўляцца на старонках друку рэцэнзій, водгукаў на новыя творы беларускіх пісьменнікаў, крытычных аглядаў чарговых нумароў літаратурна-мастацкіх часопісаў. У верасні г.г. штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» распачаў і вядзе дыскусію на тэму «Крытыка. Дзень сённяшні».

— Пачалася гаворка даволі грунтоўна і пераканаўча глыбока прадуманым артыкулам Міколы Лобана, кваліфікаваным рэдакцыйным артыкулам і выступленнем Якава Герцовіча. Гэтымі трыма галасамі быў пададзены ў аснове правільны кліч, паказаны тыя пункціры, напрамкі, па якіх павінна развівацца дыскусія аб стане нашай сучаснай крытыкі. Праблем у літаратурнай крытыцы нямала, чым шырэй і глыбей будуць абмеркаваны гэтыя праблемы, тым больш будзе карысці для справы, для літаратуры.

Дакладчык падкрэсліў, што прыкметна паглыбіліся, набылі пераканаўчую навуковую аргументацыю, цікавасць, эмацыянальнасць многія крытычныя і літаратуразнаўчыя выступленні Віктара Каваленкі, Рыгора Шкрабы, Уладзіміра Юрэвіча, Серафіма Андраюка, Дзмітрыя Бугаёва, Міколы Арочкі, Алега Лойкі, Івана Навуменкі, Адама Мальдзіса і іншых. І ўсё ж ствараецца ўражанне пры чытанні асобных артыкулаў апошняга часу, што пафас даследаванняў схіляецца ў бок высвятлення пераважна эстэтычных вартасцей таго ці іншага твора або ўдакладняецца сама спецыфіка мастацкай творчасці. А вось тым магістральным праблемам сацыяльнага характару, якія павінны вызначаць сутнасць, характар і напрамак літаратурнай творчасці, аддаецца менш увагі.

Між тым, у новых творах нашых пісьменнікаў, такіх, як «Мсціжы» Івана Пташнікава, «Плач перапёлкі» Івана Чыгрынава, «Зноў у Будневе» Анатоля Кудраўца, «Непрыкаяны маладзік» Алеся Асіпенкі, «І нічога ўзамен» Алеся Савіцкага, «Абеліск» Васіля Быкава, заўважаецца значнае пашырэнне дыяпазону канфліктаў сучаснасці. А крытыка амаль не заўважае гэтага і калі разбірае прыроду канфліктаў, то даволі часта карыстаецца старымі меркамі і катэгорыямі.

Спыніўся дакладчык і на некаторых іншых надзённых праблемах развіцця нашай літаратуры, на асобных крытычных артыкулах.

Пасля справаздачнага даклада сакратара партбюро А. Кулакоўскага адбыліся спрэчкі, у якіх прынялі ўдзел Генадзь Бураўкін, Якаў Герцовіч, Піліп Пестрак, Алесь Бачыла, Станіслаў Шушкевіч, Алесь Бажко, Юрый Багушэвіч, Мікалай Вінаграаў, Мікалай Кругавых, Іван Шамякін. Камуністы ў сваіх выступленнях закранулі многія важныя пытанні работы партыйнай арганізацыі СП БССР, унеслі слушныя прапановы. Першы намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў І. Шамякін адзначыў, у прыватнасці, што ў справаздачным дакладзе зроблена станоўчая спроба разабрацца ў некаторых баках творчага жыцця, напрыклад, у тых задачах, якія стаяць перад літаратурнай крытыкай. Дыскусія пра сённяшні дзень крытыкі ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» ўвогуле цікавая і карысная. Пажадана толькі, каб аўтары, якія будуць выступаць на старонках штотыднёвіка ў далейшым, рабілі б большы акцэнт на практычных пытаннях развіцця нашай літаратуры, каб ішла больш канкрэтная і мэтанакіраваная гаворка пра літаратуру, пра яе поспехі і недахопы.

На справаздачна-партыйным сходзе быў выбраны новы склад партыйнага бюро, у якое ўвайшлі: Аляксей Кулакоўскі, Максім Танк, Іван Шамякін, Генадзь Бураўкін, Алесь Асіпенка, Андрэй Макаёнак, Леанід Прокша, Васіль Вітка, Аляксандр Раманаў, Аляксей Русецкі, Георгій Папоў, Георгій Шыловіч, Мікалай Вінаграаў, Эдзі Агняцвет, Янка Кучар. Сакратаром партбюро выбраны А. Кулакоўскі, намеснікамі—А. Асіпенка, А. Раманаў, Я. Кучар.

У КАМУНІСТАЎ САЮЗА МАСТАКОЎ

29 лістапада ў Саюзе мастакоў БССР адбыўся справаздачна-выбарчы сход камуністаў. Справаздачны даклад партыйнага бюро зачытаў М. Гуціеў.

Камуністы Саюза мастакоў абралі новае бюро, у склад якога ўвайшлі: А. Бембель, В. Грамыка, М. Гуціеў, А. Казлоўскі, В. Кандратовіч, М. Кандрацьеў, У. Стальмашонак, В. Пратасеня. Сакратаром партыйнага бюро Саюза мастакоў БССР абраны В. Пратасеня.

ГОСЦІ МІНСКА

З поспехам выступілі на сцэне Беларускага тэатра оперы і балета зоркі швейцарскага балета Дарыс Лайне (Адэта-Адылія) і Ганс Майстэр (Зігфрыд) у спектаклі «Лебядзінае возера».

ФОТААЛЬБОМ «ГОМЕЛЬ»

У вітрынах кніжных магазінаў і кіёскаў «Саюздруку» ў Гомелі прыцягвае ўвагу прыгожа аформлены, з вялікай каляровай фатаграфіяй горада над Сожам на вокладцы фотаальбом «Гомель», толькі што выпушчаны ў свет выдавецтвам «Беларусь». Гэта не першае выданне альбома пра Гомель. Аднак, трэба адзначыць, што ранейшыя выданні саступаюць новаму. Альбом больш цікавы па сваім змесце і тэхнічным афармленні. У ім добрыя чорна-белыя і каляровыя фатаграфіі, ёсць вялікі наглядны матэрыял, які дае ўяўленне пра эканоміку, культуру Гомеля — другога па велічыні горада рэспублікі.

М. ГАТОЎКІН.

МАКСІМУ БАГДАНОВІЧУ БЫЛО Б 80...

С. ВАКАР. Максім Багдановіч. Фрагмент.

Максім ЛУЖАНІН

НОВЫМ СВЯТЛОМ У НОВЫМ ЧАСЕ

Сучаснікі кожнага вялікага пісьменніка знаходзяцца і ў больш і ў менш выгадным становішчы ў параўнанні з іх наступнікамі. Сучаснікі ведаюць, апрача твораў, і жывога чалавека. Наступнікам даводзіцца ўзнаўляць воблік па ўспамінах, дзённіках, абрыўках сказаў, жартаў, па паводзінах у той ці іншы круты паварот часу.

Нам жорстка нестае такіх вестак пра Максіма Багдановіча. Багдановіч меў усё, што трэба паэту, каб стаць вялікім: выключны паэтычны талент, вострае вока мастака, бездакорны густ крытыка, пачуццё мастацкай меры і бязлітасную патрабавальнасць да свае работы.

Каб спалучыць усе гэтыя якасці ў з'яву, якая б свяціла наддарожнай зоркай многім народам, не хапіла адной простай рэчы, якой нельга, на жаль, ні здабыць, ні падоўжыць, — жыцця. Калі ўважаць на кароткі век, спадчына Багдановіча — агромністая, не столькі па памеры, як па ўнутраным зарадзе думкі і пачуцця, так і па культурным узроўні, на які ён узняў нашу літаратуру.

І—дзіўна!—праз гэту вялікую заслугу Багдановіч быў доўга недаацэнены, незразуметы і ў свой час, і ў час не так далёкі. Ёсць сведчанні, што першыя вершы Багдановіча, дасланыя ім у «Нашу ніву», паклалі ў папку з надпісам «у архіў».

У газеце было дзве «палаты»: верхняя—выдаўцы яе і ніжняя, дэмакратычная. Але нават у ніжняй «палаце» бараніў і дамагаўся друкавання Багдановіча амаль адзін Янка Купала. Рэшта гаварыла аб незразумеласці, нават вінавацілa аўтара ў дэкадэнцтве. Лічылі, што трэба даваць у газеце толькі чорную скарынку духоўнага хлеба, быццам бы толькі яна да спадобы беларускаму мужыку.

Як тварыў свае шэдэўры Багдановіч, мы не ведаем. Як ішоў працэс творчасці—выключна на паперы, ці на яе заносілася толькі канчаткова сфармаванае! Вядома адно: працэс гэты быў марудны і цяжкі. Багдановіч пісаў і ў той жа час здабываў сабе мову, бо не пачуў яе з вуснаў маці, а ўбіраў з кніг і ад людзей, пад час кароткіх наведванняў краіны.

Багдановіч судзіў сябе строга. Дайшлі весткі, што для ацэнкі паэзіі ён прапанаваў штосьці накшталт матэматычнага аналізу. Расчляняць верш на вобразы, звароты, метафары, выразы, словы. Падлічыць, колькі з іх ужывалася і колькі створана ўпершыню— і тады меркаваць, чаго варты твор.

Тут не ўлічаны толькі—настрой паэта, яго страсць, яго натхненне.

На наша шчасце, Багдановічава патрабавальнасць да арыгінальнасці не выключыла згаданых першаступенных акалічнасцей. Яго верш заўжды натхнёны, і гэта, пры глыбіні думкі і бліскучай апрацоўцы, дае нам магчымасць зазнаваць асалоду і ўцеху, а творам Багдановіча—не гаснуць, а разгарацца новым святлом у новым часе.

Міхась ЯРОШ

МАКСІМА БАГДАНОВІЧА неаднойчы лічылі паэтам чыстай красы. Яно, пэўна, так і ёсць, гледзячы толькі, як развумець красу і як яе апяваць. Так, Багдановіч на пачатку нашага стагоддзя быў самым «асабістым» паэтам. Ён і паэтызаваў, услаўляў чыстую красу свайго краю, свайго народа, сваёй маладой Беларусі.

А яму ж давялося пабачыць Радзіму толькі на дваццатай вясне — ужо тады, калі стаў агульнапрызнаным паэтам, крытыкам, публіцыстам. Ён убачыў краявіды няяркія, але поўныя гармоніі і прыгажосці, чалавека знешне штодзённага, звыклага, але прывабнага, чароўнага па сваёй натуры, мужнага, вынослівага, працавітага. Ён убачыў Беларусь у яе гісторыі і сучаснасці, Беларусь, «калі адбывалася інтэнсіўнае станаўленне нацыі», калі краіна імкнулася заняць «свой пачэсны пасад між народамі». Ён адчуў народную моц і гарт, у чым і раней, пэўна, не сумняваўся. Інакш бы мы не мелі «Вянка», «Максіма і Магдалены», «Страцім-лебедзя».

Да гераічнага эпасу ішоў Максім Багдановіч. Ён яго ствараў хворым, не чакаючы нічога добрага ад наканаванага лёсу. Ці не таму неяк зусім глуха, прыцішана, прытоена трагічна гучаць заключныя радкі паэмы «Страцім-лебедзь»?

Ад усіх цяпер патомкі ёсць,
Ды няма адных — Страцімавых.

У «Страцім-лебедзі» праблема гераічнага характару застаецца цэнтральнай і вырашаецца ў абагульнена-філасофскім плане. Філасофская думка стала тут думкай паэтычнай. Паэма сцвярджала дзейсныя адносіны да жыцця, услаўляла самаахвярнасць служэння агульнай справе. Ва ўмовах ваеннай катастрофы — паэма пісалася ў 1916 годзе — яна ўспрымалася як наказ кожнаму сумленнаму чалавеку да канца аддаваць свае сілы барацьбе за будучыню народа.

Твор у пяцьдзесят пяць радкоў даследчыкі (хоць і не ўсе) называюць паэмай. І называюць, думаецца, не без падстаў. Філасофская глыбіня твора выяўляецца праз маштабны, рэзка акрэслены канфлікт (бог — Страцім-лебедзь), адзінаборства героя са стыхіяй паказваецца ў былінна-сказавым ключы, сюжэт драматычна напружаны. Драматызм узмацняецца ад таго, што ў трагічным зыходзе паядынку Страцім-лебедзя са стыхіяй вінаватыя тыя, каго ён ратаваў, — «птахі дробныя». Яны не хацелі мірыцца з рэальнасцю, а кожны стараўся зберагчыся толькі сам. Паэма «Страцім-лебедзь» — узор народна-гераічнага эпасу, да якога вяла Багдановіча творчая эвалюцыя.

Гісторыю ўзнаўляў паэт неаднойчы. Ён настойліва сцвярджаў, што і беларусы мелі сваю гісторыю — гісторыю пакутлівую, але разам з тым і гераічную, асобныя надзвычай яркія старонкі якой складаюць летапіс мужнасці, таленавітасці беларускага народа. Для паэта, сэрца якога «начамі аб радзімай старонцы баліць», самым агідным, самым страшным быў той, хто здрадзіў свайму народу, хто не хацеў пашыраць славу роднай зямлі. У асуджэнні здраднікаў, у паэтызацыі нязломнай сілы народа, за плячыма якога багатая гісторыя, Багдановіч дабіваецца ў «Пагоні» высокай душэўнай страснасці і эмацыянальнай напружанасці. Услаўляючы продкаў, Багдановіч імкнецца звычайна да канкрэтнасці малюнка, да аб'ектывізаванага паказу даўніх падзей, спраў і ўчынкаў выдатных прадстаўнікоў беларускай зямлі (цыкл «Старая Беларусь», «Песня пра князя Ізяслава Полацкага» і інш.). Багдановіч старанна выпісвае самую падзею, прама не выказваючы да яе сваіх адносін. Адносіны, праўда, няцяжка зразумець, бо вершы, як правіла, маюць багаты падтэкст, аўтарскія сімпатыі прасвечваюцца ў кожным эпітэце, метафары, інтанацыі. «Цвяток радзімы васілька» ў «Слуцкіх ткачыхах» — гэта ёмісты, цудоўны сімвал таленавітасці чалавека, яго вернасці нацыянальным культурным традыцыям; ва ўяўленні ж чытача ён паўстае быццам рэальны, знаёмы і прывабны—настолькі дакладна, строга выпісаны малюнак. Праца перапісчыка з верша той жа назвы паказваецца так рэльефна, з такой яснай мэтавай устаноўкай, што мы перажываем захапленне паэта чалавекам, яго творчасцю:

Парой ён спыніцца, каб лепей завастрыць
Пяро гусінае, і гляне: светла сонца
Стаўпамі падае праз вузкае аконца,
І круціцца у іх прыгожы, лёгкі пыл.

Мэта Багдановіча — шырока, шматгранна паказаць выключную жыццестойкасць беларускага народа, выявіць яго таленавітасць, духоўнае высакародства, бессмяротнасць яго культурных набыткаў. Вось чаму ён натхнёна ўслаўляе і бязмежную мужнасць працоўнага чалавека («Нашых дзедаў душылі абшары лясоў»). і яго вялікія мастацкія здольнасці («Слуцкія ткачыхі»). Вось чаму ён паэтызуе невядомых летапісцаў і

ЁН ПРАЖЫЎ крыху больш, як дваццаць пяць год. Ён працаваў у літаратуры ўсяго толькі адно дзесяцігоддзе. Ён выдаў толькі адну адзіную кніжку паэзіі, якая адначасова была і яго першым зборнікам і на дзіва прыдзірліва складзеным выбраным паэта.

Але, нягледзячы на ўсе гэтыя «толькі», у Максіма Багдановіча, у гэтага знанага і славутага юнака, вось ужо некалькі дзесяцігоддзяў не саромеюцца вучыцца і тыя, хто, выдаўшы па некалькі дзесяткаў паэтычных кніжак, знаходзяцца ў добрай пары сталага і мудрага вопыту; і тыя, хто, як, скажам, маё пакаленне, набыўшы ясную і светлую разважлівасць, упарта набліжаецца да філасофскага асэнсавання жыцця; і тыя, хто, часцей за ўсё пераросшы паэта па гадах, нясмела і сарамліва збірае ў далейшую дарогу свой неслухмяны вырай — першую кніжку паэзіі.

Янка СІПАКОЎ

У РОДНЫМ КРАЮ ЁСЦЬ КРЫНІЦА...

Бо Максім Багдановіч стаіць у нашай роднай літаратуры, на нашай беларускай зямлі моцна і трывала — як глыба. Яго не ссунеш з дарогі. Яго не абмінеш абыякава. Каля яго не пройдзеш напышліва і пагардліва. Хочаш ці не хочаш, а мусіш абавязкова азірацца на яго вопыт, на яго асобу, на яго прасторавы паэтычны край. Што ж, вялікі паэт заўсёды стаіць на самым відавоку — ён адусюль відзён.

Нам трэба вучыцца ў Максіма Багдановіча складаць свае паэтычныя зборнікі — каб і ў іх, як у ягонай кнізе, быў такі ж парадак і лад. Перачытваеш зноў «Вянок» і яскрава, у каторы ўжо раз, бачыш, як там усё арганічна, усё да месца. Там няма нічога лішняга, што б можна было безбалесна выняць, туды нельга дадаць што-кольвек новае, не парушыўшы рытму кнігі. Гэта не абыякавы зборнік выпадковых вершаў, а сюжэтная кампазіцыя думкі, музыкі, пачуцця.

Мы вучымся культуры яго паэтычнага мыслення, вучымся культуры яго пісьменніцкай працы нагул. Як шырока глядзеў паэт на свет! Ён нават і за такі кароткі час паспеў паспрабаваць сябе, апрача паэзіі, яшчэ і ў прозе, і ў крытыцы, і ў публіцыстыцы. І мы здзіўляемся ад нечаканасці, калі чытаем, якія высокія і не вельмі зразумелыя на той час патрабаванні да сваіх твораў і да ўсёй беларускай літаратуры меў дваццацігадовы юнак, які смела і стала ўзяўся рабіць агляд роднай літаратуры за год. Ён, гэты юнак, шчыра верыў, што беларуская паэзія, каб стаць вядомай у свеце, не павінна цурацца і саромецца свайго нацыянальнага выгляду, але ёй трэба паболей унутранай культуры, шырыні і, калі хочаце, элегантнасці, без якіх любая паэзія робіцца абмежаванай, толькі для хатняга ўжытку. А ён марыў вывесці ў людзі нашу паэзію — менавіта беларускую, менавіта нацыянальную песню, якая б змагла ўзбагаціць паэзію свету сваімі беларускімі формамі, думкамі, сваім адметным успрыняццем жыцця, бо «вялікі чалавек заўсёды нацыянальны, як яго народ, бо ён таму і вялікі, што прадстаўляе сабою свой народ», — як пісаў пра гэта В. Бялінскі.

Мы павінны вучыцца ў паэта любіць сваю Радзіму. Ён, сур'ёзна хворы чалавек, знаходзячыся далёка ад свайго роднага краю, здаецца, да наіўнага шчыра верыў, што толькі родная зямля мае тую гаючую крыніцу з жывою вадою, якая вылечвае любую хваробу...

У родным краю ёсць крыніца
Жывой вады...

Ён любіў свой край. Ён любіў усе народы зямлі чыстай любоўю, глыбока паважаў іх. Ён, на прыкла-

перапісчыкаў, якія ўзбагачалі народную культуру цудоўнымі шэдэўрамі — кнігамі («Кніга», «Летапісец», «Перапісчык»). У іх раскрываецца характар беларуса — чалавека здольнага, мужнага, стойкага, цягавітага.

Майстэрскае выкарыстанне рамантычных прынцыпаў тыпізацыі дазваляе Багдановічу паказаць трываласць нацыянальных традыцый і тым самым сцвердзіць ідэю жыццяздольнасці беларускага народа, выявіць самабытнасць таго грунту, на якім пачыналася абуджэнне сацыяльнай і нацыянальнай самасвядомасці шырокіх працоўных мас. Такі погляд назад, у гісторыю, садзейнічаў таму, што будучыня роднага краю ўсё часцей вырысоўвалася ў яго творчай фантазіі ў светлых, вясёлкавых фарбах. Гэта Багдановічу належыць верш «Кінь вечны плач свой аб старонцы!»:

Не згасла сонца! Сонца гляне,
Усіх падыме ада сна.
Ён, гэть дзень, яшчэ настане,—
І ачуняе старана!

Я пад яе зімовай маскай—
Пад снегам—бачу твар вясны,
І вее верш мой дзіўнай казкай,
І ясны ён, як зорак сны.

Пад гэтым вершам, безумоўна, падпісаўся б, не задумваючыся, Янка Купала.

Непасрэдная творчая вучоба Багдановіча ў Купалы ў апошнія гады ўсё больш настойліва падкрэсліваецца. Купалаўская паэзія сапраўды ўздзейнічала на юнака Багдановіча. Яна ўздзейнічала ўжо фактам свайго існавання, мілагучнасцю мовы, патрыятычнай мэтанакіраванасцю, гуманістычным пафасам — усім тым, без чаго не ўяўляў сэнсу жыцця, свайго грамадзянскага абавязку адарваны ад радзімы малады паэт. Але наўрад ці можна гаварыць аб пераймані Багдановічам купалаўскіх традыцый. Спашлемся на творы міфалагічнага плана, дзе Багдановіч, як і ў іншых, імкнуўся апаэтызаваць прыроду нябачанай яшчэ Беларусі.

У вершах на міфалагічныя тэмы Купала застаецца паэтам, вельмі чулым да павеваў грамадскага жыцця, надзвычай тэмпераментным, каб заняць пазіцыю сузіральніка. А ў міфалагічных вершах Багдановіча якраз і дае сябе адчуць элемент сузіральнасці, любавання дзіўнай красой беларускай прыроды, захаплення яе велічнасцю, яе першароднай, некранутай рукой чалавека прыгажосцю. Уласна цыкл «У зачараваным царстве» і ствараўся дзеля таго, каб апаэтызаваць прыроду, каб паказаць людзям, якая яна незвычайна прываблівая, казачна здзіўляючая. Паэту, які ведаў Беларусь з апавяданняў родных, з этнаграфічных апісанняў, было ўласціва рамантычнае ўяўленне аб радзіме. Такое ўяўленне, як і цяга да нацыянальна-самабытных мастацкіх форм, і скіроўвала позірк паэта на каларытныя, велічныя вобразы старажытнага народнага светаадчування (лясун, вадзянік і г. д.), з дапамогай якіх і асэнсоўваючы якія ён і імкнуўся ўвасабляць свае незвычайныя, арыгінальныя задумы. І. Замоцін справядліва адзначаў, што Багдановіч «успрымае гэтыя вобразы беспасрэдна, проста, з якойсьці дзіцячай наіўнасцю і даверлівасцю».

Уключаныя ў мастацкую тканіну поруч з рэальнымі прадметамі і з'явамі, міфалагічныя вобразы губляюць сваё ранейшае ўнутранае напаўненне і пачынаюць выконваць у творы функцыю паэтычнага прыёму, успрымаюцца як разгорнутая, маштабная метафара, рамантычная па сваёй сутнасці. А гэтым дасягаецца своеасаблівы нацыянальны каларыт верша.

Усё дзіка, пустынна імшыцца,
Агністая спёка стаіць,
На моху між спелай брусніцы
Лясун адзінокі ляжыць.
Каравая моршчыцца скура,
Аброс цёмным мохам, як пень,
Трасе галавою панура,
Бакі выгравае ўвесь дзень.

У Купалы міфалагічны вобраз— увасабленне пэўных сацыяльна-грамадскіх сіл, у Багдановіча — ўмоўны прыём стварэння дзікаімшарнага пейзажу. Адпаведна маляўнічая і рытмічная фактура вершаў розная: у Купалы — дынаміка, экспрэсія, канфліктнасць, у Багдановіча — супакоенасць, сузіральнасць, пластыка.

Адметнасць накіраванасці і творчай манеры — сведчанне таго, што адзін і той жа ці блізкі матэрыял кожны сапраўдны майстар абавязкова апрацоўвае па-свойму, ствараючы вельмі непадобныя, самабытныя ўзоры мастацтва. Гэта адметнасць — не абавязкова вынік рознай ідэйнай пазіцыі паэтаў. Багдановіч з самага пачатку знаходзіўся ў дэмакратычным лагеры беларускай літаратуры, на чале якога стаяў Янка Купала. Амаль што ў адзін час з міфалагічнымі вершамі ён піша і вершы глыбокага нацыянальнага зместу: «Над магілай мужыка», «З песень беларускага мужыка», «Мая душа», «Дождж у полі і холад» і некаторыя іншыя — выдатныя творы грамадзянскай лірыкі.

Багдановіч жыў Беларуссю, інтарэсамі яе працавітага, таленавітага народа. Яго творчасць — гэта ўслаўленне прыгажосці роднай зямлі, узнёслая паэтызацыя простага чалавека.

дзе царызму, які прыніжаў і закрэсліваў яго край, ведаў, як гэта балюча. Таму ў яго нават і ў думках не было ўзвышаць свой народ над якім-небудзь іншым. Ён хацеў толькі ўзняць свой край, паставіць яго побач з усімі, сказаць, што і беларусы — такі ж самы народ, як і ўсе астатнія: са сваёй гісторыяй, са сваёй культурай, са сваімі казкамі, песнямі і легендамі, са сваёй мовай.

Свая мова... Спачатку ён пісаў тою моваю, якой ніколі не чуў, але якая клекатала і бурліла ў яго ўражлівай душы — як далёкі напамінак, радасная згадка пра родны край. Паэт пісаў «на мове, якой не чуе вакол сябе, а чуе ў сабе», — як пра гэта хораша ўспамінае яго сябра Д. Дзябольскі.

Дзесяцігоддзе, якое няўмольны лёс адвёў Максіму Багдановічу на творчасць, было вельмі змрочным. Царызм, нібы ў агоніі, хапатліва душыў усё, што напаміналa яму пра рэвалюцыю, а ў цемрыве рэакцыі не відно было і малюсенькага прасвету. Але Багдановіч, нягледзячы на гэта, застаўся паэтам светлай надзеі. Яго ўпэўненае слова «Дачакаемся!», звернутае і да краіны, і да прыніжаных людзей, прыспешвала рэвалюцыю. Тую Вялікую Кастрычніцкую Рэвалюцыю, якая ўзвысіла яго прыніжаны народ і да якой ён не дажыў усяго некалькі месяцаў..

У Максіма Багдановіча свая тэма, свой свет, свая мова і ўсё— непаўторнае. Ягоны свет не прадоўжыш, не падробіш. Там, у тым свеце — толькі адзін ён. Задумлівы і разважлівы. Крыху элегічны і шчымліва-тужлівы.

Нельга таксама паўтарыць яго мову, якую паэт чуў толькі ў сабе. Нельга паўтарыць і яго тэму. Але вучыцца ў Багдановіча шукаць сваю тэму, сваю мову і свой свет нікому, відаць, не зашкодзіць.

Бо Максім Багдановіч — гэта чалавек, які ўзняўся над сваім узростам. Бо гэта паэт, які за свае дзесяць творчых год пражыў такое вялікае і такое таленавітае паэтычнае жыццё.

Янка СІПАКОЎ.

Паэтычная ПАВЕРКА

Сяргей ГРАХОЎСКІ

ЗДЗІЎЛЕННЕ

Здзіўляюся заўсёды ўсходу сонца,
Вясёлцы і дажджынцы на траве,
Здзіўляюся зачараванай слонцы
І ластаўцы, што пад страхой жыве.

Здзіўляюся усмешцы немаўляці,
Што цмокае губамі і гудзе,
Дзіўлюся прыгажосці юнай маці,
Што прытуліла сына да грудзей.

Здзіўляюся, калі ў асенні вечар
Лісты ляцяць у мокрую траву,
Здзіўляюся растанню і сустрэчы,
Здзіўляюся, хвалююся — жыву!

Здзіўленнем пачынаю новы
тыдзень,
Звычайны, без трывог і без акрас,
А калі гора або смерць надыйдзе,
Здзіўлюся, што прыйшлі яны
не ў час.

ВЫРАТАВАННЕ

Нілу ГІЛЕВІЧУ

Сваю тугу
Сагні ў дугу,
А калі не —
Яна сагне
І выб'е з рук
Апошні круг —
Тваё выратаванне
Ў шалёным акіяне.
І не кажы,
Што ўсё адно
Плысці ці рынуцца
На дно.
Хоць рукі ў ранах
І ў крыві,
А ты плыві,
А ты плыві,
Хоць берагу і не відно,
І карабель пайшоў на дно,
А ты плыві з апошніх сіл,
Хай рукі, быццам пара крыл,
Аб хвалі б'юцца да зары,
Бо недзе ёсць яшчэ сябры
На светлым беразе тваім,
І ты яшчэ патрэбен ім.
Калі ж ты галавой панік,
Яна, як цяжкі каласнік,
Цябе пацягне ў чорны вір,
На рыфы вострыя і жвір.
Адчай з тугою у душы
Ты без ваганняў прыдушы,
І выйграеш нялёгкі бой
Са штормам і самім сабой.
Калі ж знясілее рука,—
Агні убачыш маяка
І даплывеш,
І даплывеш,
Паверыўшы, што зноў
Жывеш.

ЛІТАСЦЬ

Крыніца захлынулася ў прадонні,
Пяскі забілі гарлавіны рэк,
На берагі Пцічы і ціхай Проні
Бязлітасна ступіў дваццаты век:

Жалезнымі шыпамі ператрушчыў
Сівых дубоў тугія карані,
І засталіся ад спрадвечнай пушчы
Ламачча і абпаленыя пні.

Іду, нібы глухі і невідушчы,
Не пазнаю знаёмае ракі,
Бо не гамоняць на ўзбярэжжы
пушчы
І не такуюць больш цяцерукі.

Мурашкі точаць прэлыя калоды,
Крычыць перапалоханы бакас.
Мы ўжо не просім міласці
ў прыроды, —
Прырода просіць літасці ў нас.

ПРАМОЎЦЫ

Былі аратыя,
Цяпер — аратары.

Мы часта гаворым не тое,
што ў сэрцы,
А што напісалі даўно на паперцы.
І ў кожнай прамове
разважлівасць ёсць,
Ёсць пафас і лічбы, і жарты,
і злосць,
Цытаты і прыказкі ў вершах
і ў прозе,
І рэшта-цытаты, але без двукоссяў.
Цытуем з пажоўклай ці свежай
брашуркі,
Нібы з хлапчукамі гуляем
у жмуркі:
Старому партыйцу або маладому
Даводзім, што кожнаму змалку
вядома.
Сяброў сустракаем на людным
вакзале,
Вось тут бы, здаецца,
ад сэрца сказалі
Гарачае, шчырае, добрае слова,
Ды лезе адразу з кішэні
прамова.
А гора надыдзе, ідзем
на хаўтуры
З жалобнай старонкаю
літаратуры.
Сустрэнем дзяўчыну пад ліпай
кашлатай,
У вечным каханні клянемся
цытатай.
Калі ж на вяселлі выскакваюць
коркі,
Чытаем з паперкі:
«Таварышы, гор-ка!»
Ой горка жывога не чуць
хвалявання,
А толькі чытанне, чытанне,
чытанне...
Выходзь на трыбуну, каб шчыра
і смела
Сказаць без паперкі, што ў сэрцы
наспела.

...І ШЧЫРАЕ ЖАДАННЕ НОВЫХ СУСТРЭЧ

Народны паэт Дагестана, лаўрэат Ленінскай прэміі Расул Гамзатаў для нас, беларусаў, стаў яшчэ больш блізкім і дарагім — госць нашай сталіцы, ён пакарыў нас сваёй шчырасцю, непасрэднасцю, дасціпнасцю, той глыбокай народнай мудрасцю, якая не мае патрэбы ў напышлівых фразах.

Ён паехаў, пакінуўшы аб сабе самыя лепшыя ўспаміны, самыя светлыя ўражанні. І шчырае жаданне новых сустрэч.

Фота Ул. КРУКА.

ЧАСОПІС ВЫЙШАЎ У СВЕТ

МАЛАДОСЦЬ

НЕ ПАТРАБУЮЧЫ НІЧОГА ЎЗАМЕН

АЛЕСЬ САВІЦКІ трывала зарэкамендаваў сябе пісьменнікам сучаснай тэмы. Турботы і клопаты сучаснікаў — рабочых, калгаснікаў, інтэлігентаў — у цэнтры ўвагі яго кніг «Кедры глядзяць на мора», «Пасля паводкі», «Жанчына», «Белы гарлачык», «Палын — зелле горкае», «Самы высокі паверх» і «След пракладае першы». Гэтую пісьменніцкую схільнасць пацвярджае і апошняя яго аповесць «І нічога ўзамен», апублікаваная ў дзесятай-адзінаццатай кніжках часопіса «Маладосць».

Змест аповесці — гісторыя кахання маладога ўрача Галіны, расказаная ёй самой. Яшчэ студэнткай на вяселлі сваёй сяброўкі Вольгі пазнаёмілася яна з Валерам — будучым вучоным, спецыялістам па нафтаздабычы — і шчыра пакахала яго. Валера адказвае ёй узаемнасцю. Здаецца, нішто не можа перашкодзіць іх каханню, разлучыць маладых людзей. Пісьменнік з вялікай сімпатыяй малюе сваіх герояў, на высокай узнёслай ноце падае гісторыю іх узаемаадносін. І Галіна, і Валера з вялікай адказнасцю ставяцца да свайго пачуцця, мераючы яго самай высокай мерай. «Чалавек нараджаецца, расце, вучыцца — усё гэта падрыхтоўка да подзвігу, які прадназнаканаваны яму: у гэтым — сэнс жыцця, — гаворыць Валера. — Адзін зробіць яго ў вялікім, другі — у малым. І калі чалавек хоча зрабіць свой подзвіг — ён павінен забыцца на сваё асабістае «я». Так і ў каханні. Кахаць, гэта значыць, адкінуць сваё асабістае, эгаістычнае «я», аддаваць сябе цалкам, усяго, да апошняй драбніцы аддаваць. І нічога не патрабаваць узамен. Нічога ўзамен!»

Так яны і кахаюць, героі аповесці: шчыра, горача, самааддана. Але — у Валеры ёсць мінулае: былая жонка і дачушка. І Галіна, нягледзячы на ўсю моц свайго пачуцця, знаходзіць у сабе сілы сказаць каханаму: «Ты толькі што, праз сон, размаўляў з дачкою, нешта загадваў ёй, нават прасіў... І гэта будзе ўсё жыццё: мы будзе разам, а сэрца тваё будзе там, і ты любіш яе, і будзеш любіць усё жыццё, і было б дужа непрыгожа, каб я паспрабавала забараніць гэта ці ўзялася падманваць цябе, рабіць выгляд, быццам нічога не заўважаю, быццам усё ідзе належным чынам... і я не вінавачу цябе. Павер мне, не вінавачу і ніколі не зраблю гэтага. Калі і ёсць хто вінаваты, дык гэта я адна. Я не мела права клікаць цябе сюды, я не мела права кахаць цябе... Не, не! Я хачу кахаць цябе, я кахаю! Павер мне, што гэта сапраўды так! Але цяпер я ведаю, што ў кахання ёсць свае законы, свае правы, свае межы...» Галіна развітваецца з Валерам, цвёрда ўпэўненая, што зрабіла правільна, што «іншага шляху ўратаваць сваё сэрца, сваю чалавечую годнасць» у яе не было.

Іначай паводзіць сябе сяброўка Галіны Вольга. Яе каханне да Сцяпана не вытрымала нават першых выпрабаванняў. Неяк вельмі хутка Вольга ўзяла на ўзбраенне філасофію мяшчанскага шчасця, звязаўшы свой лёс з «сівенькім прафесарам» (так гаворыць выпадковы спадарожнік дзяўчат па вагонным купэ), у якога кватэра ў Маскве і аўтамашына.

Ужо гэтым аповесць уяўляе пэўную цікавасць і прынясе несумненную карысць чытачу, у першую чаргу, маладому. Яна сцвярджае чысціню чалавечых узаемадачыненняў, высокае права кахаць і быць каханым. Не будзем забываць, што ў сферы інтымных адносін таксама праяўляецца (і, можа, найбольш адчувальна і выразна) маральная сутнасць чалавека, мера ягонай годнасці і прыстойнасці. І сёння, калі сярод некаторай часткі моладзі падчас назіраецца пэўная аблегчанасць і бяздумнасць у гэтай сферы найтанчэйшых чалавечых адносін, гісторыя кахання, расказаная ў аповесці, павучальная, яна прымушае шмат над чым задумацца.

Але ў творы ёсць не толькі гэта. Аддаваць і нічога не патрабаваць узамен... Гэтым вызначаюцца адносіны маладога ўрача Галіны не толькі да кахання, але і да жыцця і працы. Прыгадаем, з якім хваляваннем бяжыць яна праз вагоны — па дарозе ў невядомае Заазер'е — на дапамогу параніўшаму руку хлопчыку, з якім трывожлівым і радасным утрапеннем едзе на спадарожнай машыне да хворай Ганны Супрун, з якой цеплынёй развітваецца з Марылькай Харчак (яна, урэшце, паправілася і выпісваецца з бальніцы), з якой самаахвярнай роспачлівасцю аглядае хворае вуха Алачкі Юткевіч (ёй, тэрапеўту, далі нагрузку — паўстаўкі вушніка), — і тады нам стане зразумелай яе радасць, нават — крышачку — гонар за тое, што яе, маладога ўрача, любяць, паважаюць, ёй вераць.

Сцэны гэтыя — па сваёй мастацкай напоўненасці, па жыццёвай пераканаўчасці — лепшыя, мне здаецца, у аповесці.

Несумненная ўдача пісьменніка — вобразы загадчыцы бальніцы Твораж (яна прыехала сюды адразу пасля вайны, пачынала тут на пустым месцы, і цяпер ёй здаецца, часам нават ўпэўнена ў тым, што ўсё зроблена і трымаецца на ёй), урача Габінава (добры спецыяліст, які памятае вочы кожнага вылечанага ім пацыента, але які стаміўся ад бясконцых паездак, ад бясконцых «сто пяцьдзесят» перад абедам і ад педантычнай пачціваcці Твораж), медсястры Мацяш, якая стараецца ва ўсім быць падобнай на сваю загадчыцу, хірурга Карабань з яе пакутлівым каханнем да Габінава, фельчара Зіначкі, якая заўсёды ў курсе ўсіх інтымных спраў, шафёра Юркі Бабіча, які на заклад з сябрукамі наважыўся «ўпалываць» новую доктарку...

Але не ўсё ў аповесці задавальняе. Расказ у ёй вядзецца ад імя Галіны. На жаль, шматлікія «ўласна кажучы», «увогуле», «зрэшты», «сапраўды так», «належным чынам», «рабіць выгляд», якімі перасыпана гаворка апавядальніцы, не спрыяюць жывасці і натуральнасці яе расказу. Занадта часта становіцца гераіні «непамысна». Кожны раз толькі «непамысна» і ні разу — нядобра, непрыемна, дрэнна, прыкра, няёмка, сорамна, ніякавата. На адной са старонак аповесці Валера адпраўляе артыкул у маскоўскі часопіс, крыху ніжэй — у маскоўскі ж часопіс адпраўляе нарыс Сцяпан. Героі аповесці глядзяць фільм Андрэ Кайята «Сямейнае жыццё», спрачаюцца альбо ўпамінаюць раман Халдара Лакснеса «Салка Валка», раман Габрыэля Гарсіа Маркеса «Сто год адзіноты», глядзяць у тэатры «Прададзеную калыханку» таго ж Лакснеса, прыгадваюць Кіплінга і Грыга; бацькі Галіны — на Асуане, былая жонка Валеры Рыта — у Манголіі... Можа, гэта і дробязі, але ад іх, кажучы словамі гераіні, становіцца нейк непамысна.

І апошняе. Галіна і Валера шмат (мусіць, занадта шмат!) гавораць адзін аднаму аб сваім каханні. Хацеў таго аўтар ці не хацеў, але часам ад іх узнёслых маналогаў патыхае той мяшчанскай бездухоўнасцю, супраць якой менавіта і скіраваны пафас аповесці.

Мікола ГІЛЬ.

ПОЛЫМЯ

СЛОВА БЯРУЦЬ МАЛАДЫЯ

ВАРТА павіншаваць «Полымя» з добразычлівым і шчодрым жэстам: у адзінаццатым нумары яно аддало свае старонкі аж пяці маладым празаікам. Пералічым дзеля парадку: Алесь Жук, Генрых Далідовіч, Міхась Клебановіч, Яўген Пушкін, Леанід Левановіч...

Здаецца, толькі з Міхасём Клебановічам мы сустракаемся ў друку ўпершыню. Адзначаеш: усе ягоныя апавяданні пра жыццё сучаснай вёскі.

У крытыцы неяк адзначалася ўжо, што наша літаратура пра вёску перажывае апошні час своеасаблівы крызіс. Ягоная сутнасць нібыта ў псіхалагічнай і адпаведна эстэтычнай несумяшчальнасці аўтарскага погляду на вёску і таго, што ёсць на самай справе. Мы як бы не заўважаем, што змены ў эканамічнай структуры вёскі непазбежна адбіліся і на структуры духоўнага жыцця сучаснага селяніна. Сказаць дакладней, усё гэта мы ведаем і разумеем апрыёрна, але вось калі справа даходзіць да непасрэдна-мастацкага адлюстравання, «газік» нашай фантазіі пачынае буксаваць: матэрыял супраціўляецца эстэтычна. Шыфаньер і тэлевізар спрачаюцца з сякерай і дзяжой.

У апавяданні Алеся Жука «Замеценыя дарогі» малады хлопец, трапіўшы з горада ў вёску на вяселле, гаворыць пажылому трактарысту Паўлу, які «ўмее зарабляць», такія, напрыклад, словы: «Чалавека згубілі. За паўлітраю, за рублём, за машынаю. І ўсё з гэтага пачынаецца...» Вясковы чалавек, герой апавядання Г. Далідовіча «Сямён» разважае: «Маруся некалі гаварыла, што дабрата ніколі не зводзіцца... **Людзі сталі лепш жыць, крыху і забыліся пра дабрату.** Але дабрата ёсць». Адчуваеце ва ўсім гэтым нейкі новы, вельмі характэрны акцэнт, які незалежна адзін ад аднаго падкрэсліваюць аўтары? Акцэнт гэты, безумоўна, маральнага парадку. Сыты страўнік і неадкрыты, нерэалізаваны запас чалавечай дабраты. Скажыце, што менавіта ў такім напрамку, у такім кантэксце вясковая тэма не можа быць падключана да чалавеказнаўчага зместу прозы. Не, вы так не скажаце.

Пачну з апавяданняў М. Клебановіча на так званую вясковую тэму. Шмат у якіх адносінах яны паказальныя для характарыстыкі сённяшняга стану нашай «вясковай» прозы. Сваімі плюсамі і сваімі мінусамі. Плюсы: дакладнае веданне побыту сённяшняй вёскі, яе вытворчай структуры, яе эканамічнага становішча. Тут аўтару ўсюды верыш. Верыш дэталям, якія часта асэнсаваны і псіхалагічна, і падключаны да мастацкага аналізу характараў, з'яў. У апавяданні «Увосень» ёсць такая сцэнка. Да старшыні калгаса прыходзіць прызыўнік, патрабуе машыну.

«— Дай машыну! — Хлопец сеў, нага за нагу, прываліўся к сталу — кум каралю, без дулі не да носа.

— Дык учора ж пасылалі. Як жа ты адстаў?

— Давай «студар» — даганю.

— Машына ў Мінск пайшла. Ты вось што, бяжы да свірна, там падводы — малоць павязуць...

— Сам бяжы! — Хлопец устаў; не прасіцель — уладар, якому ўсе дагаджаць павінны. — Спазнюся, адвячаць будзеш». І хоць аўтар піша, што «Аляксандр Дзмітравіч бачыў, адкуль фанабэрыя ў гэтага лапавухага ваякі: ужо ні бацька, ні маці над ім не ўлада, і ад гэтага ён ап'янеў, бадай, не менш чым ад той смуроднай атруты, што ў адкрытую сцебануў пароўні з усімі...» — мы адчуваем, што справа тут не толькі ў гэтым, не толькі ў гэтай чарцы. Мы разумеем, што **такая** ацэнка, у **такім** негатыўным плане магла адбыцца менавіта ў сённяшняй вёсцы, якая добра ведае не толькі абавязкі, але і правы.

І ўсё ж цяжка ўстрымацца, каб не папракнуць аўтара. Пераканаўчае веданне вясковага жыцця, энергічная, дасціпная, натуральная мова — і разам з тым чагосьці не хапае. Здагадваешся: усё таго ж эстэтычнага, псіхалагічнага адзінства ў мастацкім пераўтварэнні жыццёвага матэрыялу. На жаль, усё тая ж несумяшчальнасць. Сучасная вёска, яе сучасныя рэаліі, сучасныя канфлікты. І — незразумелая даніна старой схеме. Той, што выпеставалася некалі ў нетрах не вельмі вынаходлівай журналістыкі і паўплывала тым часам на некаторых не вельмі стойкіх літаратараў. Апавяданне «Увосень» сюжэтна пабудавана як нарыс. Ва ўрачысты для сябе і калгаснікаў дзень старшыня ўспамінае, як ён першы раз плакаў на вачах у тых жа калгаснікаў. Ад бездапаможнасці, ад крыўды. Цяпер ён плача ад узрушанасці, ад радасці: на сходзе праўлення яму прысвойваюць званне заслужанага калгасніка. Прастора паміж двума «плачамі» запоўнена ўспамінамі. Не сказаць, каб сюжэтна гэта было вынаходліва. Ды і не сюжэт тут галоўнае. Галоўнае, што мы не адчуваем характару чалавека, логіку ягоных паводзін.

З дапамогай падобнага прыёму напісана і апавяданне «Заручыны». Больш даверу да матэрыялу, больш сюжэтнай арыгінальнасці, — хочацца параіць аўтару.

Без параўнанняў не абысціся, і таму прыемна адзначыць пераканаўчы поспех, якога дамогся ў новым цыкле апавяданняў Алесь Жук. Без перабольшання, гэта сталая проза. Арыгінальны погляд на матэрыял, унутраная свабода, з якой аўтар валодае словам, прымушаючы яго накрэсліць ці то вонкавы, ці псіхалагічны штрых, натуральнасць, з якой перададзены адзнакі матэрыяльнага свету. (Асабліва гэта датычыць апісання рэчаў — вельмі зайздросны і не такі ўжо часты нават у празаіка дар).

Дэталь у А. Жука відушчая, гаваркая. «Цецярукі залопалі крыллем адзін за адным уздоўж квартальнай прасекі — з распушчанымі хвастамі, цяжкія і чорныя, як патэльні. І добра, што ні аднаму з іх не ляжаць на снезе, раскінуўшы чорныя з белымі аценцамі крылы, не глядзець здзіўленымі застылымі вачыма з-пад аксамітна-крывавых серпікаў броў!» («Сонечны снег»). Слухаецца пяро чалавека!

Аднак зразумела, што ніякае апісальнае майстэрства, ніякае прафесійнае ўмельства не здолеюць замяніць таго, што завецца чалавеказнаўчым зместам літаратуры. А. Жук — празаік змястоўны, у ягонага таленту ёсць добрая якасць, якую можна вызначыць рускім словам «совестливость». Гэта душэўная гнуткасць, якая дазваляе бачыць чалавека ва ўсёй складанасці яго адчуванняў і ўчынкаў, і спагадаць, і выносіць прысуд, і мераць усё строгай мерай маральнай адказнасці. У лепшых апавяданнях цыкла — «Замеценыя дарогі» і «Сонечны снег» — гэтыя якасці выявіліся даволі выразна.

А. Жук друкуецца не так і рэдка. Хочацца бачыць яго апавяданні выдадзенымі асобнай кніжкай. Пара!

Міхась СТРАЛЬЦОЎ.

НЕЗАБЫЎНАЕ

Паўночны вецер — самы
халодны,
Паўднёвы вецер — самы
гарачы.
Год сорак трэці — самы
гаротны:
Дагэтуль дзяцінства маё ў ім
плача.

Так лаканічна, з суровай дакладнасцю факта пачынае расказ пра дзяцінства ваеннай пары Анатоль Грачанікаў у адным з вершаў, якія надрукаваны ў лістападаўскім нумары часопіса «Полымя». З незагойным болем глядзіць паэт у трагічнае мінулае, прыгадвае, як «лютаваў тыфус», як «падалі дзеці», як раслі «грудкі магільныя», пакуль не падзьмуў «вецер усходні — лагодны, гаючы»... І мы сэрцам адчуваем не толькі непамернае гора, якое нядаўняя вайна прынесла людзям, але і небяспеку магчымай новай трагедыі. І верш уражвае, як уражвае і другі з гэтай падборкі — «Экскурсія».

Экскурсантаў знаёмяць з гісторыяй Беларусі... Кожны з іх павінен ведаць, праз якія выпрабаванні, неймаверныя пакуты прайшоў народ да гэтага мірнага стваральнага дня. І раптам... Паэт адкрывае перад намі самыя жахлівыя старонкі нядаўняга мінулага, вось яны, словы, прасякнутыя бязмежным смуткам, бясконцай горыччу:

Страціла Радзіма мая
стольні сыноў,
колькі ў лесе дубкоў,
стольні дачок,
колькі ў небе аблок,
стольні дзетак,
колькі ў лузе кветак.
Праліла стольні слёз,
колькі ў полі рос...
Пакланіцеся гэтай зямлі на
развітанне.

Пра Вялікую Айчынную вайну, пра гераізм савецкіх людзей напісана і пішацца шмат. Гэта — натуральна. Подзвіг народа, які разграміў нямецкі фашызм, застанецца ў вяках. Традыцыйна хвалюе ваенная тэма і маладзейшых паэтаў, нават і тых, хто нарадзіўся пасля сорак пятага...

«Калі б пачаў успамінаць усё, што ўбачыў і што перажыў за чатыры гады вайны, — патрэбна было б пісаць тоўстую кнігу мемуараў», — гаворыць Кастусь Кірэенка ў сваёй аўтабіяграфіі. Але ён пісаў і піша гэтую сваю кнігу, піша яе вершамі, ён не можа не пісаць пра вялікасць, самаахвярнасць і вялікадушнасць савецкага чалавека ў грозныя гады вайны.

Скіроўвае свой позірк у незабыўнае мінулае паэт і ў «Кнізе ста песень». У гэтай цудоўнай лірычнай споведзі, якая нібыта падсумоўвае жыццёвы шлях паэта-грамадзяніна, Кастусь Кірэенка не-не ды і вяртаецца да вогненных грымотных дзён. Верны запаветам свяшчэннай франтавой дружбы, ён усхвалявана ўспамінае пра подзвіг сябра:

Адзін, магчыма, крок, не
болей
Ступіў ты ў вогненны
прасцяг,
Але ў тваіх руках над полем
Узвіўся наш гвардзейскі сцяг.
Звычайны крок. Адзін.
Апошні.
А пакаленням ён урок.
Перамаглі мы — знае кожны —
Таму, што ты ступіў свой
крок.

Нібы працягваючы размову пра сяброўства, пра самаахвярнасць і мужнасць савецкага чалавека ў гады вайны, Аляксей Зарыцкі ў вершы «З успамінаў акцёра» згадвае адзін выпадак з жыцця франтавой брыгады артыстаў. Рамантычны вобраз акцёра, які перад батальёнам салдат іграе ролю камдыва Чапаева і гіне ў час артналёту, глыбока западае ў сэрца.

Пяць вершаў Генадзя Кляўко поўнасцю адпавядаюць рубрыцы «Рэха вайны». Кожны з іх чытаецца з душэўным напружаннем, кожны ўзнаўляе перад намі суровыя жорсткія малюнкі: ці то гутарка ідзе пра дзяўчынку, якая згарэла ў асвенцімскай печы, ці пра «хлапчукоў-аднагодкаў, якія загінулі ў час мінулай вайны...»

Як бачыце, паэзія ў лістападаўскім нумары часопіса «Полымя» прадстаўлена досыць шырока. Акрамя адзначанага, у кніжцы яшчэ змешчаны творы балгарскага паэта Асена Босева ў перакладзе Ніла Гілевіча.

Яўген КАРШУКОЎ.

«У ІМЯ ЛЕПШЫХ РАДАСЦЕЙ НА СВЕЦЕ»

Мікалаю ЦІХАНАВУ — 75 гадоў

Гэта фраза, узятая з верша Мікалая Ціханава, на маю думку, лепш за ўсё і дакладней за ўсё перадае сэнс яго жыцця і атмасферу яго творчасці, характар яго светаадчування і адносін да рэчаіснасці.

За плячыма Мікалая Ціханава — вялікае жыццё, якое прайшло праз грандыёзныя падзеі гісторыі і напоўнена тытанічнай работай самога паэта, яго творчасцю «ў імя лепшых радасцей на свеце».

Ціханаву 75 гадоў. Многа вершаў, прозы, публіцыстыкі, перакладаў, многа працы і неспакою. Ён маштабны, ён злітны сваім лёсам з дзівосным лёсам часу, з тымі ідэямі, якія ашаламілі свет, якім увесь свой выдатны талент і прысвяціў паэт. Ціханаў заўсёды быў на грэбені хвалі, у калаверці тых падзей, дзе вырашалася галоўнае ў жыцці яго народа і ў жыцці чалавецтва, дзе паэт займаў нясляхоўную пазіцыю актыўнага байца, што змагаецца на пярэднім краі.

Яшчэ хлопчыкам ён быў сведкам першай рэвалюцыі ў 1905 годзе і запомніў пах снегу, прамочанага чалавечай крывёю. Ён быў прызваны ў гусарскі полк у час першай сусветнай вайны і ведае, што такое конная атака. З вінтоўкай у руках ён абараняў у 1919 годзе маладую Савецкую ўладу ў акопах пад Петраградам. Да гэтага часу ён ведаў вайну «ў твар» і ўмеў цаніць самую высокую годнасць чалавека — мужнасць. Ён выхоўваў у сабе гэту мужнасць з дзяцінства, і яна стала асэнсаванай уласцівасцю яго характару...

Ціханаў — адзін з пачынальнікаў магутнай савецкай літаратуры. Ён стаў адным з першых яе разведчыкаў, намацваючы для яе дарогу на шырокую сусветную прастору. У сваіх першых кнігах «Арда» і «Брага» ён адразу заявіў аб сабе як майстар арыгінальны і глыбокі. Яго вопыт бачання свету і пазнання чалавечых душ, іх адносін пазначаны ўпэўненым веданнем справы, яго ўласным, ціханаўскім почыркам.

Ціханаў умее служыць часу, яго перадавым ідэям, і сам час, як бы ва ўзнагароду за гэта, даваў магчымасць паэту ўбачыць галоўнае ў часе, сутыкаючы яго са сваімі героямі і з іх подзвігамі.

Сам маштабны мастак Ціханаў мысліць маштабна і заўсёды прывучае да гэтай маштабнасці свайго чытача, раскрываючы перад ім багацце магчымасцей у будаўніцтве новага свету. Ён многа спрабаваў і эксперыментаваў, выпрацоўваючы дакладны і лаканічны стыль. Ён чуйна слухаў час і разумеў з усёй адказнасцю непазбежнасць сутыкненняў і катастроф. Ён разумеў, што мірныя чайкі, якія носяцца ў вышыні, могуць абярнуцца эскадрылляй смерці. І яго аповесць «Вайна», і паэтычны зборнік «Цень сябра» былі папераджальна-прарочымі кнігамі. Ён папярэджваў у іх Радзіму, Еўропу, свет аб катастрофе, якая насоўвалася.

І Ціханаў нястомна рыхтаваў сябе да выпрабаванняў, быў гатовы сустрэць іх і як салдат, і як мастак. Таму ў блакіраваным фашыстамі Ленінградзе ён быў прыкладам і працаздольнасці, і стойкасці, і ўпэўненасці ў нашай перамозе. Я ўжо не помню, хто з яго блакадных таварышаў (паэты Саянаў ці Пракоф'еў?) празваў яго «магутным». Больш дакладную, чым гэта сяброўская характарыстыка, бадай, прыдумаць нельга.

У той час ён рабіў усё: пісаў вершы, апавяданні, нарысы, подпісы да агітплакатаў. Ён умеў выкарыстоўваць увесь запас сваіх незвычайных ведаў у галіне вайны і гісторыі ў паўсядзённай рабоце журналіста, пісьменніка, арганізатара. Яго штомесячныя хронікі, яго «Ленінградскія апавяданні», яго блакадная паэма «Кіраў з намі» сталі летапісам мужнасці на ўсе часы. Я памятаю, як у яго неацепленай кватэры ў цёмныя галодныя вечары 1942 года збіраліся маладыя літаратары — і колькі было дзівоснага аптымізму ў тых гутарках, якія часта перапыняліся абстрэламі і бамбёжкай!..

Ціханаў для мяне — прыклад дзеяча!

Не дзіва, што менавіта яго, салдата, які перанёс цяжкасці ленінградскай блакады, адразу ж пасля вайны мы ўбачылі на пасадзе старшыні савецкага Камітэта абароны міру. Мы чулі яго цвярозы ўсхваляваны голас з трыбун мноства кангрэсаў і з'ездаў, голас чалавека, перакананага ў тым, што мір на зямлі можна захаваць, што ёсць магутныя сілы для ўтаймавання агрэсара. І мы сведкі гэтага: рух прыхільнікаў міру, які ахапіў усе кантыненты Зямлі, папярэдзіў і прадухіліў многія катастрофы.

Ён аб'ездзіў увесь свет, уважліва ўзіраючыся ў працэсы грамадскага жыцця. Яго кнігі аб Балгарыі і Югаславіі, аб Кітаі і Індыі, аб Пакістане і Афганістане, аб лёсах гэтых краін, аб іх людзях поўныя праўды, дабра і сэнсу. Яны напісаны інтэрнацыяналістам па прызванні і гуманістам па перакананні.

«...Праздничный, веселый, бесноватый, с марсианской жаждою творить, вижу я, что небо небогато, но про Землю стоит говорить». Гэтымі словамі адкрывалася першая кніга Мікалая Ціханава «Арда». Ён застаўся ім верны ўсё жыццё. Ва ўсіх кнігах яго вершаў, прозы, публіцыстыкі, ва ўсім яго характары ёсць гэта невынішчальная прага творчасці, і ўсе яго кнігі — пра Зямлю і сына Зямлі Чалавека-творцу, пра яго думкі і здзяйсненні.

І ўсё-такі асаблівай заслугай Ціханава-літаратара, як мне здаецца, трэба лічыць яго вельмі тонкую і цяжкую работу па арганізацыі ўзаемасувязяў нацыянальных літаратур з рускай літаратурай, па выяўленні і выхаванні мастакоў слова ў нацыянальных савецкіх рэспубліках, па арганізацыі перакладчыцкай работы, у якой ціханаўскія пераклады з грузінскай паэзіі назаўсёды застануцца ўзорамі. Ён перакладаў не толькі з грузінскай мовы. Ён перакладаў з многіх моваў паэтаў, якія жывуць на Каўказе.

Ва ўсіх рэспубліках лепшыя літаратары — сябры Ціханава. Сябры даўнія і верныя. Заўсёды і ўсюды ён падае прыклад таго, як павінен дзейнічаць і працаваць паэт, літаратар у новым грамадстве, у грамадстве сацыялістычнага братэрства народаў.

За ім доўгі дзівосны шлях даследавання чалавечай душы і таго здзіўляючага свету, у якім гэта душа жыве, змагаецца, шукае, расчароўваючыся і перамагаючы, сцяжынкі да чалавечага братэрства Зямлі, да чалавечага шчасця.

Ціханаў многа зрабіў «у імя лепшых радасцей на свеце».
Ён сапраўдны мастак часу.
Ён у дарозе.
Добрай яму дарогі!

Міхаіл ДУДЗІН.
(АДН).

Уладзімір КОРБАН

Раптоўная смерць абарвала жыццё вядомага беларускага паэта-сатырыка і байкапісца, члена КПСС з 1932 года Уладзіміра Іванавіча Корбана.

У. І. Корбан нарадзіўся ў 1910 годзе ў пасёлку Барань, Аршанскага раёна, у рабочай сям'і. Скончыўшы сямігодку, паступіў токарам на аршанскі завод «Чырвоны Кастрычнік». Пасля службы ў радах Чырвонай Арміі працаваў старшынёй заўкома на «Чырвоным Кастрычніку», потым старшынёй будкома Аршанскага льнокамбіната.

У гады Вялікай Айчыннай вайны камандаваў стралковай ротай, быў супрацоўнікам аператыўнага аддзела штаба вайсковага злучэння. Удзельнічаў у баях пад Бранскам, Арлом, Оршай, Барысавам і ва Усходняй Прусіі. Пасля вайны працаваў механікам і начальнікам цэха на заводзе «Чырвоны Кастрычнік», дырэктарам цвікавага завода ў г. Лідзе.

Творчую дзейнасць пачаў у 1945 годзе. Уладзімір Корбан — аўтар больш дваццаці кніг баек, вершаў, апавяданняў, у тым ліку: «Мы іх ведаем», «З вецярком», «Гарачая прыпарка», «Дзе гэта вуліца?», «Не на сваім месцы», «Да цёшчы на бліны». Яго творчасць вызначаецца палітычнай завостранасцю, надзённасцю і высокімі мастацкімі якасцямі. Яна шырока вядома ў народзе. Многія байкі аўтара трывала ўвайшлі ў рэпертуар прафесійных і самадзейных мастацкіх калектываў рэспублікі. Творы паэта перакладзены на рускую, украінскую і мовы другіх народаў СССР.

Шмат энергіі У. І. Корбан аддаў журналісцкай дзейнасці. На працягу шэрагу год ён плённа працаваў у часопісе сатыры і гумару «Вожык», з 1967 года да нядаўняга часу з'яўляўся яго галоўным рэдактарам. У апошнія паўгода, у сувязі з пагоршаннем стану здароўя, знаходзіўся на пенсіі.

Савецкі ўрад высока ацаніў заслугі У. І. Корбана перад Радзімай. Ён узнагароджан ордэнамі Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны II ступені, Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны» і медалямі. Яму было прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры БССР.

І ў жыцці і творчасці У. І. Корбан заўсёды адстойваў партыйныя пазіцыі, быў высока прынцыповым чалавекам і чулым таварышам.

Светлы вобраз Уладзіміра Іванавіча назаўсёды застанецца ў сэрцах усіх яго сяброў і таварышоў.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР. Міністэрства культуры БССР. Праўленне Саюза журналістаў БССР. Рэдакцыя часопіса «Вожык».

●

Перастала біцца шчодрае сэрца паэта. А ў гэту горкую, пякучую часіну мне прыгадваецца сонечнае лета 1950 года ў Доме творчасці ў Каралішчавічах. Там упершыню ўбачыў я Уладзіміра Корбана. Ён прыехаў туды з першай сваёй кнігай баек «Мы іх ведаем» да Кандрата Крапівы — ён рэдагаваў гэты зборнік. Славуты наш байкар даў высокую ацэнку зборніку, даў яму пуцёўку ў жыццё. З таго часу многа было зроблена Уладзімірам Корбанам. Адна за адной амаль кожны год выходзілі ў свет яго кнігі баек: «З вецярком», «Янка і санкі», «Дакладныя прыкметы», «Гарачая прыпарка», «Дзе гэта вуліца?» і яшчэ многа іншых.

У апошні свой шлях пайшоў ад нас чалавек прамяністай душы, чыстага сумлення, яснага розуму.

Бывай, мой верны, сардэчны друг, шчодрай душы чалавек.

Антон БЯЛЕВІЧ.

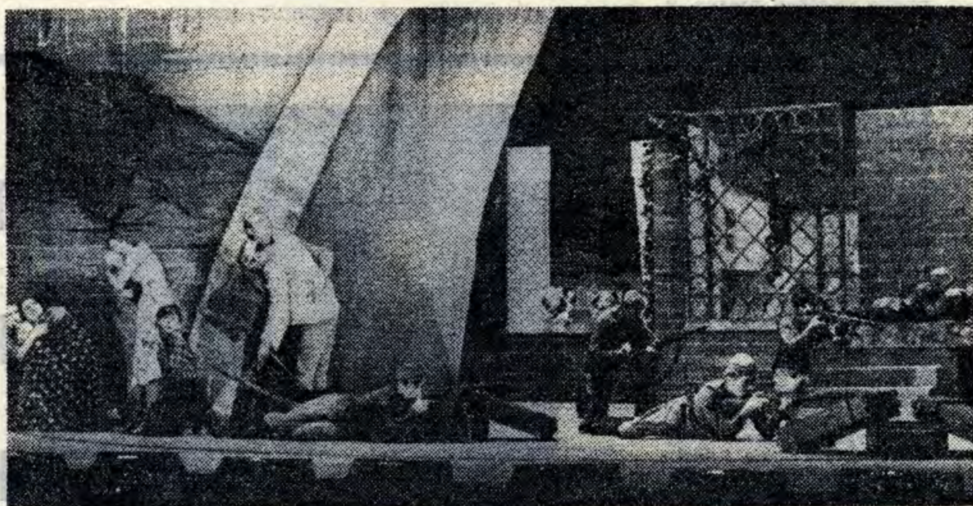

Прэм'ерай драмы С. Кайтава «Сэрца маці» пачаў сезон Баранавіцкі народны тэатр. Лейтматыў п'есы — непарушная дружба народаў нашай краіны. Новую работу самадзейныя артысты прысвячаюць 50-годдзю СССР.

Фота А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

У МІНІСТЭРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

ФІНАНСАВАЯ ДЫСЦЫПЛІНА І ТВОРЧАСЦЬ

Калегія Міністэрства культуры БССР разгледзела вынікі фінансава-гаспадарчай дзейнасці тэатраў і музычных устаноў за дзевяць месяцаў гэтага года. Адзначана, што план паказу спектакляў і канцэртаў перавыканан, атрыманы звышпланавыя прыбыткі, колькасць паказаных спектакляў і гледачоў вырасла ў параўнанні з мінулым годам.

Разам з тым калегія адзначыла, што ў рабоце тэатраў і музычных устаноў былі сур'ёзныя недахопы. Ідэйна-мастацкі ўзровень многіх спектакляў не задавальняе гледача, у выніку чаго глядзельныя залы бываюць напалову пустыя. План выпуску новых пастановак не выкананы тэатрам імя Янкі Купалы, Рускім драматычным тэатрам імя М. Горкага, Тэатрам юнага гледача, Гомельскім абласным тэатрам, Магілёўскім тэатрам драмы і камедыі. Кіраўніцтва тэатраў і канцэртных арганізацый не забяспечвае раўнамернай занятасці артыстаў у спектаклях і канцэртах. Некаторыя рэжысёры і мастакі мала ставяць спектакляў у сваіх тэатрах, у выніку чаго працуюць па сумяшчэнні ў іншых установах. А таму атрымліваецца, што вопытныя майстры сцэны не знаходзяць дастатковага часу для работы з артыстычнай моладдзю сваіх тэатраў, уводу ў спектаклі новых выканаўцаў, павышэння ўзроўню выканаўчага майстэрства, паляпшэння мастацкага афармлення спектакля. Не заўсёды запрашэнне рэжысёраў і мастакоў з іншых тэатраў выклікаецца творчай неабходнасцю.

Фінансавыя органы ўстанавілі факты парушэння сметна-фінансавай дысцыпліны і непатрэбных затрат, завышэння аплаты запрошаных на разавыя спектаклі работнікаў, а таксама канцэртных выканаўцаў. У Беларускай дзяржаўнай філармоніі 165 артыстаў не выканалі планавай колькасці канцэртаў, але атрымалі гарантаваную аплату.

Калегія Міністэрства культуры прыняла пастанову, у якой прадугледжаны мерапрыемствы, накіраваныя на ліквідацыю недахопаў у фінансава-гаспадарчай дзейнасці тэатраў і канцэртных устаноў.

ТАК ПАЧЫНАЎСЯ ВЯЛІКІ ШЛЯХ

50 ГАДОЎ З ДНЯ УТВАРЭННЯ БЕЛАРУСКАЙ ТЭАТРАЛЬНАЙ СТУДЫІ

Гэты здымак захаваўся ў заслужанай артысткі БССР А. Лагоўскай. Беларускія студыйцы сфатаграфаваліся пасля заняткаў гімнастыкай. У першым радзе — П. Малчанаў, С. Стэльмах, З. Вялікі, Ц. Сяргейчык, В. Бялінскі, Г. Смольскі. У другім радзе — А. Лагоўская, Л. Шынко, Я. Глебаўская, В. Рагавенка, С. Станюта, Р. Кашэльнікава, В. Барысевіч, Л. Гепнер, у цэнтры — кіраўнік курса Пятроў.

Як хутка ляціць час! Гэта ж прайшло паўстагоддзя з таго снежнага лістапада 1921 года, калі мы, хлопцы і дзяўчаты з беларускіх вёсак і гарадоў, упершыню трапілі ў імклівую плынь масквічоў. І самі на пэўны тэрмін сталі масквічамі. Прыехалі сюды, каб вучыцца «на артыстаў». Тады ніхто з нас і не думаў, што са студыйцаў складзецца ядро новага, Другога беларускага драматычнага тэатра (цяпер імя Я. Коласа), што тыя ўрокі акцёрскага майстэрства, якія давалі нам мхатаўскія выхаванцы С. Гіяцынтава, В. Смышляеў, Б. Афонін, В. Громаў і А. Гейрат, вядуць нас у вялікі свет сапраўднага мастацтва.

Мабыць, для кожнага з ветэранаў трупы адзін будынак на Арбаце, таксама як і для мяне, на ўсё жыццё застаецца запаветным. Цяпер там кінатэатр «Навука і веды». Вузенькія калідорчыкі, маленечкае фае і сціплая зала. А гэта ж, можна сказаць, наша альма матэр — пад гэтай столлю ўпершыню па-беларуску загаварылі мы ў народнай драме «Цар Максімільян», шэкспіраўскім «Сне ў летнюю ноч» і іншых прэм'ерах рэпертуару, які складаўся ў працэсе вучобы. Тое, што нам гаварылі і паказвалі нашы настаўнікі, успрымался намі прагна, з даверам, як адкрыццё. Ну, і, мусіць, таленты сярод нас былі сапраўдныя. Невыпадкова ж на студыйнай сцэне выкрышталізоўваўся стыль будучага артыстычнага калектыву, здольнага працаваць па вышэйшых крытэрыях сучаснага прафесійнага мастацтва. Здараецца, у гістарычных нарысах сустрэнеш заўвагу адносна таго, што быццам хтосьці з нашых педагогаў схіляўся да фармалізму і да іншых «ізмаў». Гэта памылка. Справа ў тым, што на той час яшчэ не былі выдадзены кнігі Станіслаўскага і яго сістэму выхавання акцёра прапагандавалі вучні гэтага рэфарматара сцэны, якіх мы разумелі правільна і далучаліся да першакрыніц тэорыі рэалістычнага акцёрскага мастацтва. Калі б было інакш, наўрад ці выраслі б у такіх яркіх мастакоў-праўдалюбцаў Я. Глебаўская і Ц. Сяргейчык, А. Ільінскі і С. Станюта, П. Малчанаў і А. Лагоўская, М. Бялінская і С. Скальскі, Р. Кашэльнікава і К. Саннікаў, Л. Мазалеўская і М. Міцкевіч... Абрываю спіс, бо ён быў бы празмерна вялікі, калі б я назвала кожнага з выхаванцаў студыі, які сваёй творчасцю ўпісаў не адну яркую старонку ў гісторыю беларускага савецкага сцэнічнага мастацтва.

Педагогі радаваліся не толькі артыстычным здольнасцям студыйцаў, яны адзначалі глыбокае і арганічнае веданне жыцця, якое многія з нас пачэрпнулі ў віхуры грамадзянскай вайны, назапасіўшы добры багаж і эмацыянальнай памяці, і незабыўных уражанняў. А без такога багажу сапраўдным акцёрам, мабыць, стаць і немагчыма. Сцэнічныя фарбы браліся студыйцамі не з чужых палітр, а з багацця свайго, жыццёвага, грунтоўнага. Адсюль і адданасць рэалістычнаму мастацтву.

Зразумела, атмасфера неспакойнага тэатральнага жыцця тагачаснай Масквы, атмасфера творчых пошукаў і станаўлення маладых тэатраў спрыяла і нашаму станаўленню. Здаецца, не было такога спектакля Станіслаўскага і Меерхольда, Вахтангава і Таірава, на які б кожны з нас не прабіваўся ўсімі праўдамі і няпраўдамі. Мы спрачаліся, дыскутавалі, дзяліліся ўражаннямі, не падазраючы, што гэта ўсё ўзбагачае духоўны свет і пашырае творчыя далягляды людзей, якім наканавана праз якія некалькі гадоў адкрыць новую старонку ў родным беларускім тэатры.

Праляцела пяцьдзесят гадоў. Мы сталі сівымі. З некаторымі з нашых калег развіталіся назаўжды. Набылі сваіх вучняў. За плячыма ў кожнага з нас вялікая чарада сцэнічных персанажаў, маштабных і эпізадычных, галоўных і другарадных, у п'есах нашых сучаснікаў і класікаў. Імёны сяброў і сябровак мы знаходзім цяпер у хрэстаматыях і навуковых даследаваннях. А ў сэрцы застаецца той снежны ранак лістапада 1921 года, калі мы, разгубленыя і наіўныя, але прагныя да праўды мастацтва, сышлі на перон маскоўскага вакзала. Ён быў парогам у вялікі свет мастацкіх вобразаў, гарачых хваляванняў, няўрымслівага пошуку. Такое не забываецца!

Таццяна БАНДАРЧЫК.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

ВУЧОНЫ, НАСТАЎНІК, ДРУГ

Г. І. ГАЯНУ — 70 ГОД

23 лістапада споўнілася семдзесят гадоў аднаму з вядучых і самых выдатных савецкіх тэатразнаўцаў, доктару мастацтвазнаўства, заслужанаму дзеячу мастацтваў Армянскай ССР прафесару Георгу Іосіфавічу Гаяну.

Заслугі яго перад тэатразнаўствам надзвычай вялікія. Ён з'яўляецца аўтарам шматлікіх кніг, даследаванняў, крытычных артыкулаў, да якіх неаднаразова звярталіся і будуць звяртацца тыя, хто цікавіцца жыццём тэатраў, іх лёсам. З'яўленне яго вялікай грунтоўнай манаграфіі пра славутую рускую артыстку Глікерыю Мікалаеўну Фядотаву горача вітаў адзін з рэфарматараў сцэнічнага мастацтва У. І. Немірові́ч-Данчанка. У прадмове да гэтай кнігі ён пісаў, што «я вельмі вітаю работу Георга Гаяна. У ёй не толькі добра сабраны біяграфічны матэрыял, але і намаляваны з правільнай інтуіцыяй і добрай пранікнёнасцю артыстычны вобраз Фядотавай».

Асабліва капітальнай работай Г. І. Гаяна з'яўляецца двухтомнае даследаванне «2000 год армянскага тэатра», дзе ён з выключнай пранікнёнасцю і даследчыцкай глыбінёй загляпуў у самае сівое мінулае, у той перыяд, у які да яго яшчэ ніхто з вучоных, што займаліся гісторыяй айчыннага сцэнічнага мастацтва, не заглядваў. Гэтыя кнігі выдадзены не толькі ў СССР, але і ў ЗША, у Англіі. Такія выпадкі з тэатразнаўчымі працамі — з'ява выключная, і гэта зноў жа сведчыць само за сябе.

Многія працы Г. І. Гаяна сталі класічнымі, па іх вучацца маладыя і шматвопытныя даследчыкі. Але ён славуты не толькі сваімі даследаваннямі, а і выключнымі арганізатарскімі, педагагічнымі, рэдактарскімі здольнасцямі. Ён з'яўляецца адным з рэдактараў серыі «Бібліятэка драматурга», у якой выходзяць лепшыя творы сусветнай драматургіі, шасцітомнага выдання «Гісторыі савецкага драматычнага тэатра». Пад яго рэдакцыяй выдаюцца гістарычныя нарысы па тэатрах народаў СССР, шматлікія іншыя кнігі. У Дзяржаўным інстытуце тэатральнага мастацтва імя Луначарскага Г. І. Гаян узначальвае з моманту арганізацыі кафедру тэатра народаў СССР, якая ператварылася ў навуковы і метадычны цэнтр для даследаванняў па гісторыі тэатра народаў СССР. Дарэчы, ён з'яўляецца заснавальнікам тэатразнаўчай навукі гэтага профілю.

Шмат што звязвае Г. І. Гаяна і з Беларуссю. Пад яго рэдакцыяй ужо выйшла некалькі кніг нашых тэатразнаўцаў, рыхтуюцца да выдання і новыя. Г. Гаян з'яўляецца кіраўніком ці кансультантам многіх работ, ён, можна сказаць, заклаў першыя камяні ў падмурак беларускай навукі аб тэатры.

На тэатразнаўчай канферэнцыі Беларусі, прысвечанай 50-годдзю БССР, у якой, дарэчы, браў актыўны ўдзел і Г. І. Гаян, паэт-акадэмік Пятро Фёдаравіч Глебка гаварыў: «За апошнія гады мы здолелі падрыхтаваць значны калектыў навуковых супрацоўнікаў у галіне гісторыі тэатра, у галіне сучасных праблем тэатральнага мастацтва. Тут я дазволю сабе скарыстаць гэтую канферэнцыю, каб выказаць шчырую падзяку чалавеку, які ў гэтым сэнсе зрабіў вельмі і вельмі шмат. Я хачу выказаць шчырую падзяку ў нашы перадсвяточныя дні Георгу Іосіфавічу Гаяну, які нямала прыклаў сіл для таго, каб дапамагчы нам падрыхтаваць добрыя нацыянальныя кадры тэатразнаўцаў».

Гады, здаецца, зусім бяссільныя над гэтым чалавекам — энергіі, спраў, творчых планаў столькі, колькі і ў маладыя часы. У Мінску павінна абараняць кандыдацкую дысертацыю аспірантка былога аспіранта Георга Гаяна, яго, як ён сам гаворыць, ужо ўнучка. І ён дае згоду прыехаць і выступіць першым апанентам. Усё яшчэ затрымліваюць аўтары рукапіс кнігі аб беларускім тэатры, якая павінна выйсці ў Маскве. І ён часта піша, тэлефануе — напамінае пра абавязкі, прыспешвае. У Беларусі ўсё яшчэ не вырашана пытанне аб увекавечанні памяці І. Буйніцкага і некаторых іншых выдатных дзеячоў сцэны. І ён турбуецца, шчыра непакоіцца з-за гэтага.

Словам, спраў і клопатаў многа. І няхай яны будуць у Георга Іосіфавіча Гаяна яшчэ на доўгія-доўгія гады. На карысць нашага нацыянальнага сцэнічнага мастацтва.

А. САБАЛЕЎСКІ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

«КАЛІ ЛАСКА, СЭР...»

У адказ на рэпліку пад такой назвай, якая была надрукавана ў газеце «Літаратура і мастацтва» (№ 24 за гэты год) мы атрымалі пісьмо з выдавецтва «Детская литература». Загадчык рэдакцыі яго К. Чарненка паведаміў, што аўтару кнігі «Люблю тэатр!» Э. Аляксандравай прапанавана растлумачыць прычыну яе памылкі газеце. У сваім лісце ў рэдакцыю Э. Аляксандрава піша, што ў яе кнізе пра спектакль «Кароль Лір» на беларускай сцэне прыведзены запіс, зроблены ёю ў дзённіку пасля прагляду названага спектакля па тэлебачанні. Прозвішчы выканаўцаў запісваліся са слоў дыктараў. Потым праверыць гэты запіс Э. Аляксандравай не ўдалося ні ва Усерасійскім тэатральным аб'яднанні, ні ў Тэатральнай энцыклапедыі, адпаведны том якой неабходных звестак пра пастаноўку на той час не меў. Аўтар выказвае шкадаванне з прычыны прыкрай памылкі і запэўнівае, што памылка гэтая адбылася не з-за недастатковай павагі да майстроў беларускай сцэны, а з-за няпоўнай інфармаванасці.

ТРЭБА РАСКАЗАЦЬ КАЗКУ...

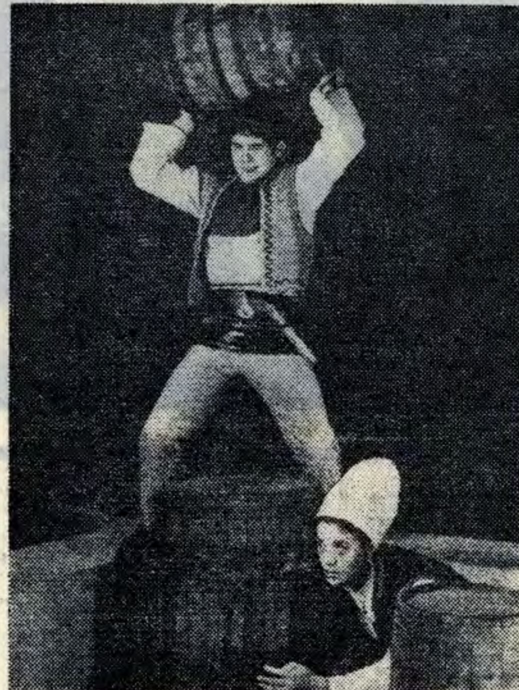

«КАЗКА ПРА ЧАТЫРОХ БЛІЗНЯТ» У БРЭСЦКІМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ імя ЛКСМБ

Ужо сабраліся ў зале дзеці, прыйшлі расказчыкі-артысты. Як быццам усё гатова. Ды вось бяда — казка пра чатырох блізнят, а блізняты і не з'явіліся. Што рабіць? Сабраліся на сцэне акцёры, параіліся, падумалі і адважыліся — будзем самі расказваць! Ну, а з блізнятамі зробім так...

І спектакль пачынаецца. Разумная, добрая казка балгарскага пісьменніка Панча Панчава спадабалася дзецям. Акцёры ў Брэсце не толькі паказалі і расказалі казку, яны «стваралі», яны «рабілі» яе на вачах у дзяцей. Трэба трапіць у вёску, дзе жывуць героі

...І ЎПЕРШЫНЮ — ВІЯЛЕТА

Ірына ШЫКУНОВА ў оперы Вердзі «Травіята»

Імя гэтай спявачкі ўжо не першы сезон прыцягвае ўвагу шматлікіх меламанаў. Выдатныя вакальныя здольнасці, талент ад прыроды спалучаюцца з грунтоўнай прафесійнай падрыхтоўкай артысткі, якая ўжо мае багаты рэпертуар. Мінчане заўважылі яе шчаслівы дэбют у партыях Марфачкі ў «Алесі» Я. Цікоцкага і Мікаэлы ў «Кармэн» Бізэ. Мабыць, яе першы педагог Ульяна Масленікава беражліва і любоўна выхоўвала гэты голас і спрыяла станаўленню артысткі. Штосьці запаветнае оперны спявак заўжды ўспрымае сэрцам і на ўсё жыццё яшчэ ў вакальным класе кансерваторыі.

Уступіўшы ў трупу Беларускай оперы, І. Шыкунова не толькі сцвярджала сваё артыстычнае «я», яна як бы замацоўвала і рэпутацыю свайго педагога. І часцей за ўсё рабіла гэта ўпэўнена і натхнёна — у самых складаных партыях, якія даручалі ёй выконваць пасля паспяховых выступленняў у іх нашых папулярных оперных спявачак. Яна не «парушала» прынятага малюнку і рэжысёрскай трактоўкі вобразаў, але ў пяшчоце і летуценнасці, у апантанасці і самаахвярным уздыме яе гераінь мы адчувалі багаты лірычны тэмперамент выканаўцы. Ён, гэты тэмперамент, набываючы розныя адценні і нюансы, рабіў яе выкананне свежым, пазбаўленым завучаных інтанацый, якія, бывае, механічна пераносяцца з партыі ў партыю не вельмі патрабавальнымі артыстамі. І невыпадкова ёсць нямала слухачоў, якія ідуць у тэатральны будынак на плошчы імя Парыжскай камуны пачуць і ўбачыць менавіта шыкуноўскую Таццяну Ларыну або Марфу («Царская нявеста»), Мімі ў «Багеме» і Дэздэмону...

Нядаўна прыхільнікі яе таленту ўпершыню сустрэліся з яе Віялетай.

Віялета... Гэтая жанчына ўзышла на оперныя падмосткі, як вядома, са старонак славутай меладрамы «Дама з камеліямі» Дзюма-сына. Не ведаем, можа, І. Шыкунова звярталася да літаратурнай першакрыніцы, чытала літаратуру пра тое, як гэтую гераіню паказвалі на драматычнай сцэне і ў кіно Сара Бернар і Марыя Савіна, Элеанора Дузэ і Зінаіда Райх, Грэта Гарбо і Верыко Анджапарыдзе. У кожным разе, у яе Віялеце адчуваеш высокі драматызм душы, народжанай для шчасця і асуджанай лёсам на пагібель.

Партыю Віялеты салістка нашай оперы развучвала ў Італіі, дзе яна стажыравалася пад кіраўніцтвам маэстра Артура Мерліні. Сцэнічны партрэт гераіні стварыўся ёю з рэжысёрам Р. Яўраевым, канцэртмайстрам Н. Ражновай і дырыжорам У. Машэнскім. Плён атрымаўся багаты. Мы маем права сцвярджаць, што на беларускай сцэне пасля Л. Аляксеевай, Н. Гусельнікавай, Т. Ніжнікавай, Т. Шымко і іншых яркіх выканаўцаў ролі радуе сваёй ігрой у спектаклі І. Шыкунова.

Зразумела, калі мы нагадвалі літаратурную першакрыніцу оперы, мелася на ўвазе падрыхтоўка артысткі да выступлення ў музычным спектаклі. Характар Віялеты такі багаты і маляўнічы ў музыцы Вердзі, што гэтую музыку і трэба лічыць галоўнай крыніцай натхнення і творчых шуканняў выканаўцы.

Чаруе свабодная тэхніка І. Шыкуновай у першым акце оперы, трохі наіўнае і такое натуральнае, бестурботнае чаканне шчасця і захапленне радасцю жыцця. Праз многія інтанацыі вядомай арыі гэтага акта настойліва прабіваецца і трымціць як лейттэма пяшчота шчырай натуры. Зала верыць актрысе і тады, калі яе Віялета знаходзіць у сваёй душы сілы заглушыць у сабе пачуцці ў імя шчасця каханага і выстаяць у паядынку з Жэрмонам. І тут вакал знаходзіць падтрымку ў выразнай драматычнай ігры І. Шыкуновай.

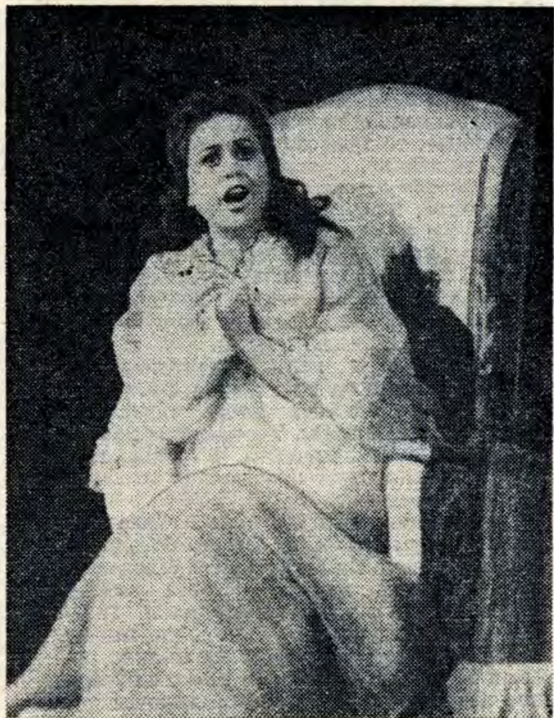

Сапраўднай трагедыяй гучыць у яе выкананні заключная арыя. Актрыса пазбягае натуралістычных падрабязнасцей, яна дае сапраўды мастацкі малюнак так ярка і тонка напісанай Вердзі ўзрушальнай сцэны.

Трэба адзначыць, што, упершыню выступаючы ў спектаклі, І. Шыкунова адразу ж знайшла ўнутраны кантакт з партнёрамі — В. Кірычэнкам (Альфрэд) і В. Ганчарэнкам (Жэрмон).

Ю. ГРУШЭЦКІ.

«АДЗІН ЛАПАЦЬ, ДРУГІ БОТ, А Я ШЛЯХЦІЦ, ДАЛІБОГ!..»

Аляксандр ГАМАНЮК у спектаклі «Паўлінка» Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра

На здымку — сцэна са спектакля. У ролі пана Быкоўскага А. Гаманюк, Паўлінкі — Н. Караткевіч.
Фота А. ГОЛЬІША.

У купалаўскай «Паўлінцы» малады артыст Аляксандр Гаманюк — сёлетні выпускнік Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута — іграе пана Адальфа Быкоўскага.

З'яўлення пана Адальфа з нецярплівасцю чакаюць на сцэне госці Крыніцкіх, чакаюць і гледачы. І вось ён уваходзіць, высокі, статны, малады, прыгожы. Ці не занадта прыгожы? А ўрэшце, чаму б яму не быць такім? Тым больш гонару Паўлінцы, што яна аддала сэрца Якіму не з-за яго знешняй перавагі над Быкоўскім: выбірала не вока, а душа і розум.

Знешнасць Быкоўскага — Гаманюка вынаходліва абыгрываецца ў спектаклі. Вось ён цалуе руку Альжбеце Крыніцкай, «стоячы к ёй бокам і не згінаючыся» (як і патрабуе купалаўская рэмарка). Але пры такім росце ён амаль вырывае ёй руку з пляча, і небарацы даводзіцца ўзняцца на дыбачкі. Пан Адальф, прывітаўшыся, садзіцца за стол і закурвае папяросу (зноў жа па п'есе). І... закідае нагу на нагу так, што кончык бота апісвае паўкруг над галавой аслупянелага гаспадара, які не можа адвесці ад яго вачэй. А Пранцысь Пустарэвіч з п'янай зайздрасцю імкнецца паўтарыць гэты трук і ледзь не валіцца з лавы. Міжволі тут успамінаецца больш позняя рэпліка Агаты: «Ты сваімі качэргамі так не патрапіш». У «панскіх» танцах пан Адальф сапраўды вырабляе такое, што хочацца спытаць разам з Пустарэвічамі: «А што гэта такое, собственна, за выкрутасы, як у цырку ці ў сумашэдшым доме?» Між тым, «Лявоніху» Быкоўскі скача прыгожа і з захапленнем і цалкам заслугоўвае адзінага камплімента Паўлінкі: «Як я ўважаю, дык лепей у вас «Лявоніха» выходзе, чымся тое нейкае «падзікварта», і прыпеўкі складныя знаеце»... І ў тым, што сцэны танцаў гледачы спектакля перапыняюць апладысментамі, ёсць немалая заслуга і Быкоўскага — Гаманюка.

Так, у «Лявонісе» пан Адальф, якім яго іграе артыст, забываецца на сваё шляхоцкае паходжанне і застаецца проста маладым хлопцам, якому хочацца пагуляць на вясёлай вечарынцы. І ў Паўлінку ён закаханы шчыра — яна для яго не проста выгадная нявеста. Дзеля яе ён і на кпіны гасцей не зважае, бо нізашто не хоча ісці з вечарынкі. «Вот так на ўсе бакі дзеўка! Адным словам, як сторублёвая кабыла», — у вуснах Быкоўскага —Гаманюка гэта не разлік разважлівага чалавека, а крык захаплення беднай душы і недалёкага розуму. З розумам у пана Адальфа, сапраўды, слабавата. «І дурны ж ён, як відаць!» — гэтая рэпліка так натуральна, ад самага сэрца вырываецца ў Альжбеты ў спектаклі невыпадкова.

У трактоўцы магілёўчан дурань і хвалько Быкоўскі — чалавек сам па сабе не злосны, нават бяскрыўдны. Зло не ў ім самім, а ў той ідэі, носьбітам якой ён з'яўляецца — даведзенай да абсурду ідэі ўяўнай перавагі шляхты над «мужыкамі». Самаўлюбёная, самаўпэўненая ўсмешка Быкоўскага, калі ён ашчасліўлівае візітам хату Крыніцкіх, без слоў сведчыць, што ён не сумняваецца ў сваёй перавазе над большасцю чалавецтва. Такі ж бядняк, як і іншыя, ён лічыць сябе панам з галавы да ног — ад традыцыйнай канфедэраткі да галёш, якія ён цырымонна трымае ў руцэ, вітаючыся з гаспадынямі. І мова яго, перасыпаная то польскімі, то рускімі словамі, і «шчымлівыя» рамансы, і «навамодныя» танцы — усё для таго, каб «шляхетным абыходжаннем» паланіць сэрца наравістай дзяўчыны. Атрымліваецца ж усёроўна як у той прыпеўцы: «Адзін лапаць, другі бот»...

З добрым пачуццём гумару, выразна мімічна іграе артыст і сцэны, дзе яго герой спрабуе адкрыць свае запаветныя пачуцці Паўлінцы. Бо калі яна дасць згоду, ды калі «татуся і мамуся дазволяць»... Мы верым, што Адальф сапраўды марыць пра гэты шлюб.

Не ўся роля праводзіцца А. Гаманюком на адным узроўні, часам ён «выпадае» з яе, як, напрыклад, у самай апошняй сцэне. Паўлінка, прыняўшы пана Адальфа за Якіма, павыкідала ў акно клункі, а Пустарэвічы прыводзяць яго ў хату як злоўленага злодзея. Мабыць, пан Быкоўскі трапляе ў такую сітуацыю не кожны дзень. Пэўна, ён павінен быў спалохацца, ці абурыцца, ці аслупянець ад несправядлівых абвінавачанняў. На сцэне ж Быкоўскі занадта абыякавы. Ствараецца ўражанне, што артыст стаміўся, што яго «не хапае», каб давесці ролю да канца.

Пры ўвогуле правільна знойдзеным пластычным малюнку ролі А. Гаманюку ўсё ж варта стрымліваць сябе, каб яго герой часам не выглядаў вадзвільным арыстакратам.

А вобраз атрымаўся выразны. Артыста можна павіншаваць з цікавым пачаткам яго работы на прафесійнай сцэне.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

гэтай гісторыі? Калі ласка! Гучыць песенька: «что нам стоит дом построить!» І вось ужо намалявана і пабудавана цэлая вёска. Патрэбна старая казачніца? Ну што ж, і гэта не бяда: адна актрыса надзявае сівы парык, накідвае на плечы цёмны халат. З гэтай хвіліны—яна казачніца. Гэтак жа актрыса Наталля Абрамава робіцца вясёлай дзяўчынкай Бонкай, актрыса Надзежда Ганчарэнка маці Бонкі—цёткай Аленай, малады акцёр Юрый Газіеў...

Пра яго хочацца сказаць асобна. Роля ў Юрыя Газіева незвычайная: ён іграе чатырох блізнят. Яны на дзіва падобныя адзін на аднаго. Нават імёны—Бялыш, Чарныш, Стракаты і Рыжык—дадзены ім з-за колеру каўпакоў, па якіх адрозніваюць братоў аднавяскоўцы. Ды чым жа яшчэ могуць адрознівацца блізняты, якія іграюць у адны дзіцячыя гульні, спяваюць адны песні і нават дзяўчынку адну любяць—Бонку. І выхаваны яны аднолькава—стары Пётр шкадуе сваіх рана асірацелых дзяцей, не дае ім пальцам паварушыць. Але прыходзіць час выбраць Бонцы сабе мужа з чатырох жаніхоў. А як? Бо ўсе аднолькава дарагія ёй. І вырашае тады Пётр адправіць сваіх сыноў з роднай вёскі на пяць гадоў. Хто за гэтыя гады зробіць Бонцы самы вялікі залаты бранзалет, той і стане яе мужам. Пакідаюць сяло блізняты.

Упершыню сутыкаюцца браты з жыццём сам-насам. І адразу ж ярка праяўляюцца іх сапраўдныя характары. Бязвольны гультай Бялыш за золатам ідзе да багатага дзядзькі ў Стамбул; разважлівы і прагны Стракаты адкрывае сваю карчму; Чарныш ідзе ў разбойнікі. І толькі Рыжык шукае «золата» па-сапраўднаму, сваёй працай.

Стракаты даўно ўжо забыў, нашто яму патрэбны грошы, ён проста хоча мець іх як мага больш. Бялыш у Стамбуле забыў не толькі Бонку, але і радзіму: адзінае, што ў яго засталося балгарскага, гэта—каўпак. Хоча жаніцца на Бонцы Чарныш, але таксама толькі таму, што слаўтаму разбойніку патрэбна прыгожая жонка.

І толькі Рыжык па-ранейшаму думае пра Бонку з любоўю і радасцю. Яго браты дзеля золата ідуць на ашуканства і крадзёж. Рыжык нават пасля таго, як бранзалет, які ён рабіў чатыры гады, быў украдзены адным з братоў, усё-такі не кідае работы і робіць яшчэ адзін. Няхай гэты бранзалет малы, справа ж не ў колькасці золата. І невыпадкова менавіта Рыжыка пазнае Бонка, хоць на ім няма каўпака. Пазнае сэрцам.

Вось якая рознапланавая, рознахарактарная роля дасталася Юрыю Газіеву! І трэба сказаць, што малады, пачынаючы (гэта была яго першая самастойная работа) акцёр натуральна заглыбіўся ў эмацыянальны свет герояў. Яго блізняты атрымаліся вельмі розныя, кожны з адметным характарам.

Спадабалася юным гледачам і прыгажуня Бонка. Спадабалася перш за ўсё сваёй дабратой, працавітасцю, уменнем цаніць у людзях не багацце, а сэрца. Менавіта гэтыя рысы ў характары сваёй гераіні стараецца падкрэсліць Наталля Абрамава.

«Казка пра чатырох блізнят» на брэсцкай сцэне выглядае яркім і цікавым спектаклем. Вялікая заслуга ў гэтым мастака Ф. Назарава: яго дэкарацыі, кідкія па каляровай гаме, даюць магчымасць вынаходліва мізансцэніраваць. Дапамагаюць лепш перадаць дух балгарскай казкі і балгарскія танцы, якія выконваюць акцёры. А ставіла спектакль выхаванка Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Галіна Ляндрэс. Гэта яе дыпломная работа. Работа ў цэлым удалая, карысная для тэатра (бо да гэтага ўдалых дзіцячых спектакляў у «скарбонцы» Брэсцкага тэатра было не так ужо многа), карысная, вядома, і для маладога рэжысёра: работа з прафесійна сталым артыстычным калектывам была для яе добрай школай. Ёсць, зразумела, у спектаклі і асобныя недахопы. Не ўсе ўдзельнікі вытрымліваюць казачны характар відовішча. Але адзін недахоп можна было «ліквідаваць» яшчэ да прэм'еры. Гэта—правільная арганізацыя гледача. Бо «Казка пра чатырох блізнят» разлічана на дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Тут шмат тонкіх тэкставых адценняў, ды і гаворка ў асноўным ідзе пра каханне. А зала запоўнена малышамі-першакласнікамі.

Кажуць, што ў кожнага хлопчыка і дзяўчынкі павінна быць свая, адкрытая імі самімі для сябе казка. У брэсцкіх дзяцей яна ўжо ёсць. Яе падарыў ім тэатр горада над Бугам.

Б. ГЕРСТАН.

Аляксандр ДРАКАХРУСТ

ПОЎНАЧ БЕЗ ЭКЗОТЫКІ

ШОСТАЕ ПАЧУЦЦЁ

ПАВОЛЬНА, нібы нехаця, рухаецца ў чорнай, як туш, прасторы велізарны, асляпляльна-яркі прамень пражэктара. Здаецца, яшчэ імгненне—і ён прывычна накіруецца ў неба, як гэта столькі разоў бывала на фронце.

Але не, прамень тутэйшага пражэктара не спяшаецца ўзляцець у зеніт. Ён то паварочваецца да вострай, нібы каменны меч, скалы, то слізгае па шырокай, засыпанай цёмным вулканічным пяском «прыбойцы», то трывожна дрыжыць на крутых акіянскіх хвалях, раскідваючы па пенных грэбнях бязладныя ліловыя блікі.

Крыкне гагара, нібы прапалоскваючы вадой стомленае горла, пранізліва і рэзка заплача чайка, спалоханая нечаканым святлом,—і зноў цішыня. Толькі вялікая флюгарка на белым слупе, які выступае з цемры, усё ляскае і ляскае сваімі крыламі, быццам хоча паляцець у цёмную ноч, якая насоўваецца на зямлю і акіян.

Хвілінамі, калі доўгі прамень па-гаспадарску ўпэўнена мацае недзе на краі левага флангу, з назіральнай вышкі асабліва добра відаць два прыземістыя домікі заставы. У маленькіх падслепаватых вокнах — ні агеньчыка. І толькі праз вокны трэцяга асцярожна прабіваецца па-хатняму цёплае святло.

— Не спіць Света мая Іванаўна... Чакае...—глухаватым голасам гаворыць Васіль Фёдаравіч, начальнік заставы. Ён прывычна ўглядаецца з вышкі ў начную цемру. — Хутка дзесяць гадоў, як на граніцы, а ўсё непакоіцца... Такая ўжо яна ў мяне. Вось Танька —тая спіць. Яе час.

Так, бадай адзіным чалавекам на заставе, які спаў у гэту ноч, была маленькая Таня, пяцігадовая дачка начальніка, быстравокая, каротка астрыжаная дзяўчынка з высока ўскінутымі, нібы ад здзіўлення, броўкамі,—занесеная службай бацькі ў суровы і вечна насцярожаны свет дарослых.

Я ўяўляю сабе, як яна спіць, прыціскаючы любімых лялек, якіх яна называе мужчынскімі імёнамі («Ваня»—у страі, «Тарас»—у запасе), і нават у сне працягвае жыць тым, чым жыве тут кожны чалавек—граніцай, бо дзе ж ёй узяць іншыя ўражанні? Можа, пяшчотна ківае ёй галавой Ворлік—татаў конь—з вялікай белай плямай на лобе, або праносіцца міма славуты на тутэйшых заставах Махач, што ідзе шырокай размашыстай рыссю, або...

Ды ці мала што можа ўбачыць у сне маленькі пагранічнік, стаміўшыся за дзень?..

ТО УСПЫХВАЕ, то патухае, бударажачы ноч, велізарнае савінае вока пражэктара, і ў ліловым святле яго мудрагелістым і дзіўным выглядае навакольны свет.

Недзе па «прыбойцы» ідуць нарады, у густым алешніку, у непраходных зарасніках кедроўніку хаваюцца «сакрэты», па-пластунску, як людзі, паўзуць, нацягваючы павадкі, службовыя сабакі...

— Вось яна, наша рамантыка!...—нахіляецца да мяне Васіль Фёдаравіч.

О так! Усё гэта сапраўды вельмі рамантычна! Бо здаецца з самага ранняга дзяцінства столькі пачута, прачытана, убачана ў кіно і на сцэне аб далёкіх заставах, аб трывожных начах, аб сабаках, якія ідуць па свежым следзе...

Але што гэта? Ці мне здалося?

Не, памылкі быць не можа!

У голасе начальніка заставы яўна прагучала насмешлівая нотка.

— Смяяцеся, Васіль Фёдаравіч? Але чаго?.. У вашым жа жыцці, у службе, ва ўсім гэтым,—я ад пачуццяў, што перапоўнілі мяне, развёў рукамі, нібы імкнучыся абхапіць начны свет таямнічых гукаў, водбліскаў, абрысаў, — столькі незвычайнага, хвалюючага?

— Эх, таварыш маёр, таварыш маёр!—дакорліва прагаварыў ён, нахіляючы да мяне свой круглы абветраны твар, які ў цьмяным святле пераноснага ліхтара здаўся мне амаль цалкам зрэзаным маршчынамі.—Вы тут няпоўныя суткі, а я—пяты год. А да гэтага—яшчэ далей на поўначы служыць давялося... Вы бачыце толькі адзін бок нашага жыцця.—Начальнік замоўк, быццам прыслухоўваючыся да нечага. — А мы тут яго амаль не заўважаем. Пажывяце яшчэ — самі ўбачыце, не ў гэтым справа...

Васіль Фёдаравіч адчыніў люк і пачаў спрытна спускацца з вышкі па лесвіцы, якая прагіналася ад кожнага руху. Я палез за ім. І калі, нарэшце, не без цяжкасці дабраўся да зямлі, зноў пачуў яго глухаваты, з невялікай хрыпатой, голас:

— Ну, спіце спакойна! Мне трэба тут яшчэ сёе-тое паглядзець. А вы паглядзіце ўдзень... Без пражэктара яно лепш!

РАНЕНЬКА, калі крутабокія сопкі яшчэ не прарэзаліся праз туман, мяне разбудзіў звонкі галасок Тані.

— Дзядзя, хочаце, я вам свае заняткі на брусах пакажу? Хочаце?.. Я ўмею. Як салдаты.

У голасе была такая просьба, а блакітныя вочы на круглым тварыку з ускінутымі броўкамі глядзелі з такой надзеяй, што я тут жа ўскочыў, хутка адзеўся і наперагонкі з Таняй пабег на тое месца, якое тут гучна называлася спортгарадком.

Пазаймаўшыся ўдосталь на брусах і расказаўшы апошнія навіны («Казулін учора пісьмо атрымаў ад дзяўчыны, а Рэкс стаў кульгаць»), яна, як аб нечым звычайным і малацікавым, раптам паведаміла:

— А ўчора мішку забілі. Вунь ён у машыне ляжыць. Мама паспаць не дала, сказала: ідзі глядзець. А салдаты сказалі, што гэта не мішка, а яго жонка...

Таня не ўтойвала расчаравання. Яна зноў прапанавала:

— Дзядзя, хочаце, я яшчэ адно практыкаванне пакажу. На турніку...

Але я ўжо ішоў да машыны, якая спынілася на дарозе.

Там, у кузаве, сапраўды, ляжала вялікая чорная мядзведзіца. Яна, відаць, ліняла: футра было рэдкае і непрыгожае.

— Вось ён, учарашні парушальнік!—сказаў Васіль Фёдаравіч, падышоўшы да машыны.—На статак напаў. Зараз хлопцы прыйдуць, далажаць, як было...

Нарад, які змяніўся, не прымусіў сябе доўга чакаць. Да начальніка заставы падышоў цыбаты сяржант з карымі, крыху навыкаце, вачыма, і, старанна прыклаўшы далонь да брыля паношанай фуражкі, затараторыў:

— Таварыш старшы лейтэнант! Нарад вёў назіранне за морам, паветрам і навакольнай мясцовасцю... Ніякіх здарэнняў не было...

Словы гучалі завучана і прывычна. «Жалезная» формула даклада нязменная амаль заўсёды. Але мокрыя па грудзі гімнасцёркі і запырсканыя граззю твары сяржанта і яго спадарожнікаў гаварылі аб тым, што не такая ўжо гэта простая (няхай і прывычная!) справа — назіранне за морам, зямлёй і паветрам.

Я чакаў, што сяржант далажыць пра паядынак з мядзведзіцай. Я прагнуў падрабязнасцей.

Але Уладзімір Шышмароў (так звалі сяржанта) маўчаў.

— Раскажыце, як там у вас з мядзведзіцай атрымалася,—нібы адчуўшы маё нецярпенне, спытаў Васіль Фёдаравіч.

— Ды вось так, як я вам па тэлефоне дакладваў, таварыш старшы лейтэнант,—стомлена

Заканчэнне. Пачатак у нумары за 26 лістапада 1971 г.

ПЕРШЫ КАДР

НАРАДЖЭННЕ КІНАЭПАПЕІ

НА ЗДЫМКАХ ФІЛЬМА «ПАТОП»

На самай мяжы тарфянога балота каля вёскі Каменка Смалявіцкага раёна ўзнялася вышка. Над ёю — нязвыклых памераў парасон, які схаваў усталяваную кінакамеру і людзей, што згрудзіліся вакол. Але парывы шалёнага ветру забіраюцца пад парасон, кідаюць у твары прыгаршчы ўедлівага, як шрот, восеньскага дажджу. Усё гатова, каб зрабіць самыя першыя кадры чатырохсерыйнага фільма «Патоп», які ставіцца польскімі кінематаграфістамі пры дапамозе студыі «Беларусьфільм» па другой частцы папулярнай гістарычнай трылогіі Генрыха Сянкевіча. Але здымаць пакуль нельга. Трэба, каб хоць трошачкі спыніўся патоп з неба, хоць трошкі пасвятлела...

Каля двухсот чалавек зараз напружана чакаюць гэтага моманту ў машынах і ля вогнішча. Каля агню сабраліся беларускія і польскія мастакі, асвятляльнікі, грымёры, касцюмеры, піратэхнікі, рабочыя саўгаса «Смалявіцкае», артысты масоўкі — жыхары Мінска, Смалявіч, вёскі Каменка, апранутыя і загрыміраваныя сялянамі XVII стагоддзя, артысты з тэатраў імя Я. Купалы, юнага гледача, студэнты Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, навучэнцы Рэспубліканскай конна-спартыўнай школы ў Ратамцы. Ідзе нетаропкая агульная размова без перакладчыкаў.

Чалавек, які адважыўся перанесці на экран класічны раман Г. Сянкевіча, — рэжысёр Ежы Гофман. Чорныя акуляры, маленькая бародка, кажушок, падперазаны армейскім рамянём. Чорныя акуляры ён амаль ніколі не здымае, па-мойму, каб не заўважалі, якія ў яго стомленыя вочы.

— Што б я ні ставіў, — гаворыць Е. Гофман, — кінастужку пра сваіх сучаснікаў ці гістарычную карціну, імкнуся рабіць такія фільмы, якія б захаплялі, хвалявалі, выхоўвалі. Я цвёрда ведаю, што не маю ніякага права траціць дзяржаўныя сродкі на кінастужку, якая будзе ісці ў паўпустой зале...

Пасля сканчэння Усесаюзнага інстытута кінематаграфіі ў Маскве Гофман стварыў 27 дакументальных кінакарцін, многія з якіх атрымалі прэміі на міжнародных кінафестывалях. Мастацкія фільмы, якія ён здымаў разам з Э. Скужэўскім — «Гангстэры і філантропы», «Закон і кулак», «Тры крокі па зямлі» — прынеслі польскай кінематаграфіі міжнародны поспех. Асабліва гэта датычыцца двухсерыйнай кінаэпапеі па рамане Г. Сянкевіча «Пан Валадыеўскі», якая дэманстравалася ва ўсіх сацыялістычных краінах і закуплена пракатнымі фірмамі ўсіх кантынентаў.

У ролі Маці народная артыстка БССР Стэфанія Станюта.

Галоўнае, лічыць Гофман, каб кожны член здымачнай групы разумеў, што ён тут неабходны, мае прамое дачыненне да стварэння кінатвора. Я быў сведкам, як намеснік дырэктара карціны Фёдар Нячаеў выказваў рэжысёру свой асабісты, даволі спрэчны, пункт гледжання на адну са сцэн будучага фільма. Ежы Гофман доўга і цярпліва пераконваў Нячаева. Гэта быў, дарэчы, бліскучы экскурс у гісторыю феадальна-прыгоннай Рэчы Паспалітай сярэдзіны XVII стагоддзя, якая з-за ганебнай капітуляцыі пануючага класа амаль уся была акупіравана шведскімі захопнікамі, і толькі «дубіна народнай вайны» здолела перамагчы непераможную шведскую армію. «Калі б не стаў кінематаграфістам, — гаварыў мне Гофман,—быў бы гісторыкам. Абавязкова...»

А колькі папулярных, надзвычай цікавых людзей розных прафесій кінарэжысёр аб'яднаў у адзін дружны калектыў! Самы непрыкметны, самы скупы на словы — галоўны апературатар Ежы Вуйцык. Але калі ведаць, што гэта менавіта ён здымаў сусветна вядомыя фільмы «Попел і алмаз», «Самсон» з рэжысёрам А. Вайдам, «Маці Іаанна ад анёлаў» і «Фараон» з Е. Каваляровічам, дык пачнеш мімаволі хадзіць за ім следам, каб разгадаць сакрэты яго цудадзейнай камеры. У галоўных ролях будуць здымацца выдатныя польскія акцёры Тадэвуш Ламніцкі (Валадыеўскі) і Даніель Ольбрыхскі (Кміціца).

Недалёка ад вогнішча спыніўся «газік», і з яго сыпанулі дзяўчаты ў стракатых касцюмах. Не іначай гэта «пацунелькі». Як там у Сянкевіча: «Гаштоўты жылі ў Пацунелях: дзяўчаты іх славіліся сваёй прыгажосцю, так што ўрэшце ўсіх прыгажунь у ваколіцы сталі зваць «пацунелькамі»... Калі чародкай ішлі ў касцёл, ну проста табе кветкі на лузе!» І зараз на здымачнай пляцоўцы зноў з'явіліся тыя самыя кветкі... Знаёмлюся з актрысамі Іялантай Лотэ, Эвай Шыкульскай, Ганнай Сянюк (не так даўно мы маглі ацаніць яе высокае выканаўчае майстэрства ў фільме «Лялька» па рамане Б. Пруса, дзе яна стварыла вобраз Магдаленкі). Апошняй была Малгажата Дзіпонт, спецыяльны карэспандэнт газеты «Жыце Варшавы». А я быў упэўнены, што гэта актрыса. Прыемная памылка...

Бачу знаёмы твар народнай артысткі БССР Стэфаніі Станюты. Роля ў яе эпізадычная: трэба за некалькі хвілін стварыць на экране трагічны вобраз маці, якая доўгія гады чакае сына з вайны, шукае яго сярод коннікаў і не знаходзіць ні ў сядле, ні на насілках, і разумее, нарэшце, што ўжо ніколі не дачакаецца. Стэфанія Міхайлаўна распытвае ў асістэнтаў рэжысёра ўсе падрабязнасці пра сваю гераіню. Потым на рэпетыцыі Ежы Гофман расказваў і паказваў Станюце, як ён разумее яе ролю. А вядомай беларускай актрысе ўсё мала. Яна і ў мяне пытаецца, ці так выглядаць павінна?

Здымаецца першы кадр... Ля кінакамеры стаяць (злева направа) Ежы Гофман і Ежы Вуйцык. На першым плане асістэнт аператара Яўген Гаўрысяк і другі аператар Францішак Кендзелка.

адказаў Шышмароў і тыльнай часткай далоні правёў па абветраных губах.

— А ўсё-такі... Вось, таварыш цікавіцца...

— Можна, вядома... Толькі што тут цікавага?..

Па-праўдзе кажучы, у гэту хвіліну я неяк асабліва пільна зірнуў на цыбатага сержанта: ці не фанабэрыцца хлапец?

Але не, у ім не было і ценю фанабэрыі. Проста Шышмароў, відаць, падыходзіў да начнога здарэння з іншай, чым я, меркай.

— А было так...

НАТРЭНІРАВАНАЕ вуха пагранічніка чуе нават тыя шолахі і ўсхліпы асенняй тундры, аб якіх мы не маем уяўлення. А тут адразу — і трэск сукоў, і гучнае чаўканне падкоў, і незразумелы чалавечы крык...

— Трывога!..

Коннік, што выскачыў з зараснікаў алешніку, імкліва набліжаўся да пагранічнікаў. Праз хвіліну яны ўжо мчаліся ўслед за ім да статку, на які напалі мядзведзі. Іван Кушча—на кані, Уладзімір Шышмароў і Саша Зурбаеў—бягом. Па багністай тундры. Па здрадніцкіх балотцах, пакрытых рыжаватай раскай. Па цямнеючых купінах, якія параслі іван-чаем і тамарыскам. «Хутчэй! Хутчэй!..»

Мядзведзіца і два пестуны падбіраліся ўжо да кароў, калі падаспелі пагранічнікі. Стралялі трапна, але толькі пасля восьмай кулі асеплены лютасцю звер сканаў...

— ...Вось і ўсё!—закончыў свой расказ Шышмароў.—Хіба гэта парушальнік?.. А вось з сапраўдным, паверыце, за ўсю службу сустрэцца не давялося... Крыўдна, слова гонару!

АДЗІН ЗА АДНЫМ павольна вярталіся на заставу нарады. Нялёгка, ой, як нялёгка прайсці за ноч амаль два дзесяткі кіламетраў па зыбучым пяску або ледзь прыкметных у багне сцяжынках. І не проста прайсці, а быць увесь час у такім найвышэйшым напружанні сіл і нерваў, пры якім у чалавека ўзнікае асаблівае, ні з чым не параўнанае пачуццё, якое называецца не інакш, як чуццё граніцы.

Салдаты вярталіся і, паспешліва паснедаўшы ў сталовай (чырвоная ікра ў вялікіх салдацкіх місках засталася амаль некранутай: надакучыла!), заваліліся спаць на свае двухярусныя ложкі... Толькі за фанернай перагародкай чуўся незмаўкальны піск зумера ды флюгарка на слупе працягвала неспакойна ляпаць стомленымі за ноч крыламі.

— Вы ведаеце,—нібы працягваючы пачатую на вышцы размову, задумліва сказаў Васіль Фёдаравіч,—я чытаў многа нарысаў і апавяданняў пра пагранічнікаў. Аўтары як згаварыліся: толькі і пішуць аб злоўленых парушальніках, аб трывогах і пагонях. Усё гэта, вядома, бывае. Але ж месяцы, а іншы раз і цэлыя гады ідзе самая звычайная (ён зрабіў націск на гэтым слове!)—самая звычайная служба. Чаму пра яе расказваюць так мала, так нецікава?.. Далібог, заслугоўвае ўвагі!

ГЭТУЮ РАЗМОВУ мы закончылі ў крыху нецікавым месцы. Начальнік заставы павёў мяне ў прыбудоўку, якая прыляпілася ля аднаго з домікаў. Там малады салдат з добрым інтэлігентным тварам і яўна «гарадскімі» рукамі даіў карову.

— Сёння яго чарга,—кіўнуў галавой Васіль Фёдаравіч.—У нас, ведаеце, такое правіла: хочаш піць малако—даглядай карову. Выключэнняў няма ні для каго... І мая Света Іванаўна даіць тут навучылася. Не хацела спачатку. А я ёй: «Зразумей, Света, інакш нельга... Тут жа кожны крок на віду...»

Лёгкі цень непрыемных успамінаў прабег па твары старшага лейтэнанта.

— Чаго граха таіць, былі слёзы, папрокі. А потым нічога, прывыкла... Цяжка ёй тут. Вось, скажам, сёння, паснедаў з вамі ў сталовай, а яна ўжо крыўдзіцца: «Перайшоў, маўляў, на катлавое харчаванне. Была ў мяне адна справа—карміць цябе. І то адбіраеш».—Ён развёў рукамі.—На абед давядзецца-такі ісці дамоў. Танюша прыбегла ўжо... Між іншым, усё гэта, так сказаць, проза жыцця. Усё звычайнае. А вы ж шукаеце іншага...

Васіль Фёдаравіч нявесела ўсміхнуўся, але тут жа, відаць, успомніўшы аб нечым, рашуча махнуў рукой:

— Добра. Так і быць. Раскажу пра выключнае! Але яно, паверце, толькі пацвярджае правіла...

У нашага студэнта,—ён паказаў у бок салдата, што ішоў з вядром сырадою,—ёсць сябар, радавы Кіслуха... Генадзь Паўлавіч. (Як усе добрыя камандзіры, начальнік заставы, відаць, любіў з павагай называць сваіх лепшых салдат па імені і па-бацьку)... Шкада, нельга вам з ім сустрэцца: другі тыдзень пайшоў, як у шпіталь адправілі. Які-і чалавек! Калі б вы толькі ведалі!.. Ён, аказваецца, даўно пачуваў сябе дрэнна, але мацаваўся. У нарад хадзіў і ўсё іншае. А з выгляду непрыкметны такі, звычайны. У страі—не заўважыш, у разліку—не вылучыш... Але гэта ўсё прымаўка. Каб вы ўявілі, аб кім гаворка ідзе. А сама быль наперадзе...

...НОЧ была на рэдкасць спакойная, калі Генадзь Кіслуха і Сяргей Ушкань выйшлі на «прыбойку». Пясок як пясок. Хваля як хваля. Задача як задача...

Крок за крокам—наперад да трэцяга абагравальніка, а потым, той жа дарогай,—назад. Спакойна. Насцярожана. Крок за крокам...

І раптам, калі ноч пераходзіла ўжо ў досвітак, Ушкань, што быў у нарадзе малодшым, паскардзіўся на моцны боль у жываце.

— Нічога, пройдзе! — супакоіў Генадзь таварыша, а сам міжволі зірнуў у той бок, дзе, расякаючы апраметную цемру ночы, поўз ад заставы прамень пражэктара: «Далёка, калі што сур'ёзнае, Ушканю не дайсці...»

Мінут пяць пагранічнікі чуйна слухалі цішыню...

— Ну як?—уважліва гледзячы на сябра, запытаўся нарэшце Генадзь.

Ушкань моцна сціснуў невялікую цвёрдую руку напарніка сваёй буйнай далоняй і з цяжкасцю выдыхнуў:

— Баліць... Вельмі...

— Ідзём да абагравальніка. Там—тэлефон...

— Не магу.

— Зможаце!..—у голасе Генадзя пачуліся камандзірскія ноткі—як-ніяк ён быў старшы нарада!—Абапрыцеся на мяне. Пайшлі!

Кіслуха адчуваў, як цяжка даецца напарніку кожны крок. Але ён ведаў і іншае: калі яны не дабяруцца да тэлефона, дапамога можа спазніцца. Ён бы пабег сам—каб хутчэй. Але ж машына можа праехаць толькі да абагравальніка... Значыць—наперад!

Калі Ушканю стала зусім дрэнна, маленькі салдат узваліў на плечы цяжкое цела сябра і панёс. Крок за крокам—паўтара кіламетра...

— ...Та-ак, шкада, што нельга вам пагаварыць з Кіслухам. Вельмі шкада!—Васіль Фёдаравіч узрушана чмокнуў языком.—А Ушкань зволіўся нядаўна. Усё пісьмы шле: «Ніколі не забуду!..»

ВЕЧАР гэтага дня застаў мяне ў маленькім кабінеціку начальніка заставы. Ён толькі што зрабіў баявы разлік і задуменна глядзеў у акно на цяжкія валы, якія з кожнай гадзінай усё мацней і больш настойліва каціў акіян.

— Верыце, калі хлопцы ад'язджаюць адсюль дамоў, я як быццам родных губляю,—загаварыў Васіль Фёдаравіч.—Вось і зараз гляджу на хвалі і думаю: хутка паедуць мае «старыя»...

Начальнік заставы адчыніў жалезную скрынку, што замяняла яму сейф, і дастаў адтуль тоўсты сшытак.

— Вось! Пуцёўкі ў жыццё напісаў. Кожнаму...

Гэта былі службовыя характарыстыкі. Але не тыя, якія складаюцца са сцёртых ад частага ўжывання фраз,—халодных і раўнадушных. Не, чытаючы кожную, можна было ўявіць сабе і працавітага Лазарава—хлапчука з шахцёрскай закваскай, і дабрадушнага лянiўца Гулю, і сціплага Кіслуху, і жвавага Зурбаева, і саліднага, разважлівага Івана Дзевяковіча...

Характарыстыкі, мяркуючы па ўсім, былі напісаны даўно.

Мой субяседнік хітра прыжмурыўся:

— Педагогіка! Вы думаеце, я іх хаваю ад салдат?.. Ні ў якім разе! Усім прачытаў. Глядзі, з чым у «грамадзянку» пойдзеш! Калі што, ёсць яшчэ час выправіць... І, ведаеце,—выпраўляюць...

Васіль Фёдаравіч падняўся.

— Ну што ж, пара...

Ледзь мы зрабілі некалькі крокаў, як каля назіральнай вышкі ўспыхнула асляпляльна яркае вока пражэктара. Патанулі ў змроку маленькія вокны прыземістых домікаў заставы. Толькі ў адным праз шчыльную тканіну прабіваўся касы праменьчык святла.

Старшы лейтэнант мімаходзь зірнуў на акно: «Не спяць яшчэ!» І, нібы адкінуўшы ад сябе думку аб ласкавым цяпле дома, паспешна закрочыў у халодную імглу асенняй ночы...

Іх часцей за ўсё бачыш разам — польскага і беларускага дырэктараў «Патопа». Здагадваюся, што іх так моцна здружыла: ваенная і кінематаграфічная біяграфіі. Трапіўшы на тры гады ў Асвенцім і цудам застаўшыся ў жывых, Вільгельм Халендар удзельнічаў у стварэнні вядомых фільмаў пра Асвенцім — «Апошні этап» і «Пасажырка». Бабруйчанін, кавалер ордэна Славы за фарсіраванне Дняпра Сямён Тульман удзельнічаў у стварэнні вядомых беларускіх кінакарцін «Міколка-паравоз», «Трэцяя ракета», «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Чырвонае лісце» і іншых. Гэта яны, дырэктары, павінны так арганізаваць размяшчэнне некалькіх сотняў чалавек, шматлікага транспарту, каб ні на хвіліну не затрымаць здымкі. А наперадзе батальныя сцэны, у якіх спатрэбіцца ўдзел 10 тысяч чалавек адначасова. Ды яшчэ тысяча коней... (На дапамогу здымачнай групе прыйдзе конны полк, які быў заняты ў «Вайне і міры», «Ватэрлоа»). Вунь галопам на кані праскакаў асістэнт рэжысёра, былы кавалерыст Міхаіл Давідовіч. На «Беларусьфільме» ўсе ведаюць яго як чалавека вялікай энергіі, вынаходлівасці, выключнай адданасці сваёй кінематаграфічнай прафесіі. Многія беларускія фільмы — «Несцерка», «Масква — Генуя», «Дзяўчынка шукае бацьку» і іншыя—сваім поспехам і яму абавязаны.

Я яшчэ не паспеў расказаць пра мастака Леанарда Мокіча («Патоп» яго 58-ы па ліку фільм!), другога аператара Францішка Кяндзёлку і рэжысёра, сцэнарыста і мастака Ежы Шэскага (на іх творчым рахунку больш за трыццаць кінастужак), драматычнага акцёра і эстраднага спевака Бруна Ояо (ён выконвае ролю Юзвы Бязногага), рэжысёра Віталя Кандратава і інш.

Артыст Бруна Оя ў ролі Юзвы Бязногага.

Здымкі «Патопа» былі б немагчымыя без дапамогі Смалявіцкага райкома партыі, спецыяльнай камісіі пры райвыканкоме, калгаса «Чырвоны партызан», саўгасаў «Высокае» і «Смалявіцкае», без вопытных сувязістаў з рэспубліканскага клуба ДТСААФ Ф. Табунова і М. Васільева. Як звычайна, на здымкі збіраецца шмат цікаўных. І без маёра міліцыі Сяргея Лашука тут не абысціся, бо найбольш няўрымслівыя сунуцца ў поле зроку кінакамеры ў сучаснай вопратцы ды яшчэ з транзістарамі... А на экране ж будзе 1654-ы.

На здымачнай пляцоўцы круціцца чалавек дваццаць хлопчыкаў і дзяўчынак у старадаўніх самаробных кашулях. Гэта вучні 1-й смалявіцкай школы. Пытаемся ў вучаніцы другога «Б» Наташы Хмяльніцкай, ці ведае яна, у якім фільме будзе зараз здымацца. Яна засаромелася і ледзь чутна адказала: «Не». З усіх бакоў пачалі ёй падказваць, нават падсмейвацца. Але Наташа тут не вінаватая. Прымчалася ў школу на аўтобусе асістэнт рэжысёра Таццяна Смарадзінская, хуценька падабрала дзяцей, не паспеўшы сказаць, дзе будуць здымацца. Толькі я пачаў расказваць Наташы пра кінакарціну і яе стваральнікаў, пачынаючы з Сянкевіча, як пачуліся магічныя словы на польскай і рускай мовах: «Падрыхтаваліся!», «Па сігнале чырвонай ракеты...», «Здымка!».

Загрукаталі ветрадзьмуйныя ўстаноўкі, з пажарнага шланга ўдарыў у неба вадзяны слуп, прыраслі да кінакамеры Вуйцык, Гофман, Кяндзёлка і ў палове адзінаццатай гадзіны па варшаўскім часе, у палове першай па маскоўскім 26 кастрычніка быў зняты першы кадр кінаэпапеі.

Бітва за «Патоп» працягваецца...

І. РЭЗНІК.

Вёска Каменка Смалявіцкага раёна Мінскай вобласці.

ПРА МІНУЛАЕ РОДНАГА КРАЮ

У гэтых пакоях Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея наведвальнікі бываюць вельмі рэдка. Тут захоўваюцца рэчы, якія яшчэ толькі стануць музейнымі экспанатамі, тут вызначаецца навуковая каштоўнасць новых набыткаў музея, рыхтуюцца новыя экспазіцыі. Музейныя сховішчы...

Сёння тут ідзе работа над апрацоўкай матэрыялаў этнаграфічнай экспедыцыі ў верасні гэтага года ў Ганцавіцкім і Івацэвіцкім раёнах Брэсцкай вобласці. Галоўныя яе «трафеі»—гэта ў асноўным прадметы адзення, якое насілі жыхары сёлаў гэтых раёнаў. Такія палатняныя сумкі, напрыклад, робяць толькі ў вёсцы Радзяловічы Ганцавіцкага раёна. З такімі, упрыгожанымі характэрнай вышыўкай, сумкамі жыхары сяла да гэтага часу ездзяць у Целяханы на рынак, па розных справах. Асаблівы ўзор вышыўкі вызначае сарочкі і спадніцы, зробленыя ў вёсцы Гартэль. А вось гэту біклажку для квасу вырабілі з цэльнага кавалка дрэва жыхары вёскі Вобрава яшчэ ў мінулым стагоддзі.

Прывезены з экспедыцыі і каштоўныя матэрыялы, якія дапамагаюць адкрыць яшчэ некалькі старонак гісторыі барацьбы працоўных Брэстчыны за далучэнне свайго краю да Савецкай Беларусі. Зоймуць сваё месца на музейных стэндах нумары газеты «Малады камуніст» — органа ЦК камсамола Заходняй Беларусі. Іх знайшоў у час рамонту дома сын аднаго з актывістаў КПЗБ А. Белага. У вёсцы Быч Івацэвіцкага раёна, дзе ў 1927 годзе адбывалася падпольная акруговая канферэнцыя КПЗБ, быў знойдзены нумар газеты «Чырвоны сцяг» — орган ЦК партыі, брашура «За чырвоны Кастрычнік на Заходняй Беларусі», бюлетэнь ЦК КПЗБ.

Глядзіш на гэтыя пажоўклыя старонкі і міжволі параўноўваеш іх з экспанатамі новай экспазіцыі музея, прысвечанай 9-й пяцігодцы. Яны расказваюць аб сённяшняй Брэстчыне, аб яе працы, аб яе выдатных людзях. І мандат дэлегата XXIV з'езда КПСС С. Амельянчука — гэта мандат і тых, хто ў тыя цяжкія гады марыў аб народным шчасці.

КАНФЕРЭНЦЫЯ ЧЫТАЧОЎ ЧАСОПІСА «ПОЛЫМЯ»

Днямі ў Магілёўскім педінстытуце адбылася канферэнцыя чытачоў часопіса «Полымя», у якой прынялі ўдзел супрацоўнікі і аўтары—галоўны рэдактар П. Кавалёў, загадчык аддзела нарыса і публіцыстыкі І. Чыгрынаў, загадчык аддзела паэзіі Р. Барадулін, паэты С. Грахоўскі і Г. Кляўко.

Актыўны ўдзел у абмеркаванні часопіса прынялі чытачы. В. Атрашкевіч, М. Паўлянкова, В. Казлова, А. Уліцёнак, Т. Маёрава, В. Матэвушаў выказалі пажаданні, каб часопіс часцей друкаваў матэрыялы аб нашай гісторыі, аб культуры мовы, змяшчаў нарысы аб сучаснасці, больш надаваў увагі творам дзіцячай літаратуры.

Канферэнцыі чытачоў адбыліся таксама ў Брэсцкім і ў Гродзенскім педінстытутах. У Брэсцкім педінстытуце канферэнцыю праводзілі намеснік галоўнага рэдактара Аляксей Русецкі, супрацоўнікі рэдакцыі Павел Місько і Барыс Сачанка, у Гродзенскім аб рабоце часопіса «Полымя» расказалі супрацоўнікі рэдакцыі Л. Арабей і Ул. Дамашэвіч. Новыя вершы чыталі паэты, аўтары часопіса Данута Бічэль-Загнетава і Раман Тармола.

НАШ ГОСЦЬ—Андрэй ГЕРМАНАЎ

Сёння «Літаратура і мастацтва» друкуе некалькі вершаў аднаго з лепшых сучасных балгарскіх паэтаў Андрэя Германава.

Я ўпэўнены, кожны, хто хоць раз меў шчасце сустракацца і гутарыць з ім, назаўсёды запамінае яго шчырую, ветлівую ўсмешку, пранізлівы пагляд чорных вачэй пад густымі бровамі, яго каржакаватую постаць, натуральную зацікаўленасць і нешматслоўнасць у час сяброўскай бяседы...

Такая і яго паэзія: мужная, стрыманая, але поўная дынамікі і энергіі, поўная пахаў сонечнай урадлівай балгарскай зямлі і салёнага поту тых, хто сваёй самааданай працай сёння мяняе яе аблічча.

Андрэю Германаву трыццаць восем гадоў, у нас яго яшчэ б лічылі маладым. Аднак нават без спецыяльнага паглыблення ў літаратурны працэс сучаснай Балгарыі адразу адчуваеш, што Андрэй Германаў сёння—на галоўнай службе ў балгарскай паэзіі, ён—адзін з яе правафланговых. Яго кнігі «Парасткі», «Рабочы поезд», «Радавы герб», «Раўнадзенства», «Агеньчыкі ў гарах», «Камчыйская балада», «Перараўтварэнні», «Запомні мяне», «Мост», «Як уздых», «Азбука» атрымалі аднадушнае прызнанне чытачоў і літаратурнай крытыкі. Зборнік вершаў «Як уздых» атрымаў узнагароду як лепшая кніга балгарскай паэзіі мінулага года.

Зацікавіўшыся нашай літаратурай, ён уважліва і старанна вывучае беларускую мову, і ў выніку—выдатныя пераклады з Купалы, Коласа, Броўкі, Куляшова, Гілевіча, Вярцінскага, Барадуліна. Гэта яго работа таксама ацэньваецца і ў Балгарыі і ў нас вельмі станоўча. А перакладаць з беларускай мовы на балгарскую, у параўнанні з перакладамі на іншыя славянскія мовы, значна цяжэй, таму што няма магчымасці захаваць усё багацце флектыўнай рыфмоўкі (балгарская мова — аналітычнага ладу). Дагэтуль здзіўляюся, як ён знайшоў амаль дакладны рытмічны і эмацыянальны эквівалент славутых купалаўскіх радкоў у вершы «За ўсё»:

За всичко, що народът
Ми даде досега —
Дома във крае роден,
И радост, и тъга,
Платих на всички хора,
Доколкото можах:
За свобода се борих,
Към светлина зовах!

Для Андрэя Германава і ў яго арыгінальных творах, і ў перакладах уласціва сапраўднае мысленне паэзіяй, і ў гэтым сакрэт яго майстэрства. Вершы апошніх кніг паэта насычаны высокім усхваляваным роздумам аб сутнасці жыцця, аб прызначэнні чалавека на зямлі, іх філасофскі пафас скіраваны ў будучыню. Трэба жыць і працаваць так, сцвярджае Андрэй Германаў у вершы «Прысвячэнне», каб не спавілі цябе па руках і нагах «хвала і поспех шчасны», і толькі тады

...Будзе яркім сонца зім
і лет,
і будуць страсці твае
сэрца поўніць,
і будзеш доўга помніць
гэты свет,
і ён цябе таксама будзе
помніць.

Пажадаем жа нашаму добраму балгарскаму другу плённых творчых поспехаў!

Ванкарэм НІКІФАРОВІЧ.

Андрэй ГЕРМАНАЎ

ПРЫСВЯЧЭННЕ

Ідзі і адмаўляйся. Кажы «не».
Ідзі, пакуль не выпіта ўся чаша,
пакуль надзея ў табе жыве
і б'ецца сэрца ў грудзях бясстрашна.

Ідзі і адмаўляйся, пакуль вір
цябе не захліснe і не закружыць,
цябе не схіліць на ганебны мір
паміж табой і тымі, з кім не дружаць.

Шмат будзе розных перашкод, але
Ідзі! І днём і сярод ночы сіняй.
І адмаўляйся. Гэта тваё «не»
напоўнена вялікай, дзіўнай сілай.

Ты здолей на вяршыні скончыць шлях,
калі яшчэ зыход не будзе ясны,
раней, чым па руках і па нагах
цябе спаўюць хвала і поспех шчасны.

І будзе яркім сонца зім і лет,
і будуць страсці твае сэрца поўніць,
і будзеш доўга помніць гэты свет,
і ён цябе таксама будзе помніць!

●

Матэрыя жывая, навекі я не знікну.
Пераўтваруся толькі
я ў нейкі дзень жыцця
у светляка ці ў кветку,
у камень ці ў галінку.
Вярнуся кожны раз,
як родзіцца дзіця.

Яно будзе смяяцца, крычаць і плакаць
уночы,
гулліва будзе тупаць вясною на двары.
Яно убачыць, знаю,
той дзіўны сон аднойчы,
які прысніўся сёння мне рана, на зары.

І будзе цьмяна чуць:
у ім ёсць нехта іншы,
расце, сіл набіраецца,
як семя па сяўбе,
усё мацней у страсці,
у думках усё вышай...
Мой прыяцель далёкі, то гэта ж я ў
табе;

у тваіх вейках, вуснах,
у тваёй плоці, косці,
у голасе і поглядзе тваім
і ў тваім сне...
Ды ты не будзеш ведаць,
што ён—не ты, а хтосьці.
А я не буду ведаць,
што ён—працяг мяне.

●

Кожную секунду ў свеце паміраe ад голаду адзін чалавек.

З друку.

Век абпрамененых рыб, птушак.
Стамлёных зрэнак. Кінастужак.
Лухты прарочай.
Лунаходаў.
Лунатыкаў.
Вар'яцкіх модаў.
Грыў хіпі.
Атамнага грыба.
Сусветных эпідэмій грыпа.
Век несусветных хваляванняў.
Гарачых летніх скрыжаванняў.
Кантральта. Анекдотаў сальных.
Бомб кобальтавых, сексуальных.
Вялікай лютасці і літасці.
Смерці ад голаду і сытасці.—

Не на галодныя пакуты,
на безразважнасць ты асуджаны!
Ты крыкам будучыні ўзбуджаны,
ім, як нажом, наскрозь праткнуты.
Люблю цябе з вялікай верай
ці адмаўляю з рыкам звера
я цябе дзіка!

Пераклаў Анатоль **ВЯРЦІНСКІ.**

ЗАСТАЛОСЯ Ў СЭРЦЫ...

ТЫДЗЕНЬ БЕЛАРУСІ Ў ЗАПАРОЖЖЫ

Запарожжа, Запарожжа — слаўны горад над Дняпром... Колькі легенд і паданняў складзена пра цябе! У колькіх вершах і песнях апета тваё гераічнае мінулае, твае велічныя працоўныя будні!

Нас, групу рабочых, прафсаюзных работнікаў, пісьменнікаў, мастакоў, навуковых супрацоўнікаў, якія прыехалі сюды на тыдзень Беларускай ССР, сустрэлі па-брацку, хлебам і соллю. «Калі ласка!» — гэтыя мілыя нам словы чуліся ўсюды, куды б мы ні ішлі, дзе б мы ні бывалі: ці на заводах, ці ў клубах, ці ў кнігарнях...

З вялікай любоўю расказвалі нам гасцінныя гаспадары пра гістарычнае мінулае і шчаслівае сёння свайго роднага горада. Разам з імі мы захапляліся надзвычайнай прыгажосцю праспектаў, плошчаў і вуліц. Мы мелі магчымасць азнаёміцца з буйнейшымі прадпрыемствамі — славай і гордасцю індустрыяльнага Запарожжа, наглядалі за работай пракатных станаў, бачылі, як варыцца і разліваецца сталь.

Мы пераконваліся ў незвычайнай працавітасці запарожцаў, іх мужнасці, умельстве, спрыце, вернасці слаўным працоўным традыцыям. Мы бачылі вядомых сталевараў-запарожсталеўцаў, трох аднакроўных братоў, трох асілкаў, як іх называюць тут,— рускага Р. Праскурына, украінца І. Каёлу, беларуса П. Селязнёва. Яны вараць сталь побач, спаборнічаюць, абменьваюцца вопытам, дапамагаюць адзін аднаму ў жыцці і працы. Вось яскравы прыклад сапраўднай ленінскай дружбы нашых народаў!..

Дарэчы, у Запарожжы жыве і працуе шмат беларусаў. Іх старанней працай ганарацца сябры, таварышы, знаёмыя.

На Дняпроўскім ордэна Леніна алюмініевым заводзе імя С. М. Кірава добра ведаюць брыгадзіра электролізнікаў В. Рамановіча, майстроў электролізнага цэха Г. Еднача і А. Казакова, начальніка гліназёмнага цэха Я. Елісеева, чатырох братоў Сівацкіх, старшага машыніста кацельнага цэха Н. Казлоўскага і многіх іншых сыноў сінявокай Беларусі.

На берагах паўнаводнай Прыпяці, на Гомельшчыне, раскінулася прыгожая беларуская вёска Букча, дзе нарадзіўся Васіль Рамановіч. Да Вялікай Айчыннай вайны закончыў восем класаў. Калі яго родную зямлю запалілі фашысцкія захопнікі, юны патрыёт пайшоў у партызаны. Спачатку быў байцом кулямётнага разліку, а пазней стаў яго камандзірам. А потым, ужо ў шэрагах арміі, удзельнічаў у вызваленні Польшчы і штурме Кёнігсберга, браў многія фашысцкія гарады.

Прайшло амаль 20 гадоў, як Васіль Аўдзеевіч паступіў на алюмініевы завод. Увесь час ён працуе ў першым электролізным корпусе. Ад падручнага да брыгадзіра вырас ён. У гэтым годзе за паспяховае выкананне заданняў пяцігадовага плана па развіцці каляровай металургіі ўрад СССР узнагародзіў яго ордэнам Леніна.

Мы былі на вечары нашага земляка, ганаровага металурга, ударніка камуністычнай працы, кавалера ордэна Леніна, старшага загрузчыка-выгрузчыка цэха абпальвання Дняпроўскага электроднага завода імя 50-годдзя Савецкай Украіны А. Голубева. Ураджэнец Лёзненскага раёна Віцебскай вобласці, Аляксандр Нічыпаравіч сваёй старанней працай заслужыў вялікую павагу сярод запарожцаў. Многа цёплых, сардэчных слоў было сказана ў яго адрас. Былі і кветкі, і каштоўныя падарункі, і памятныя адрасы. А ён сядзеў, бялявы беларус з блакітнымі вачыма, на першы погляд, здавалася б, спакойны, але відаць было, што хваляваўся. А потым устаў, прыветлівы, высокі, хударлявы, сарамліва ўсміхнуўся, абвёў лагодным позіркам залу і сказаў коратка і цвёрда:

— Дзякую дырэкцыі завода, усім таварышам і ўсім прысутным у гэтай зале за тое цяпло, якое стварылі яны для нашага цэха абпальвання. Свае абавязацельства — пяцігодку за тры гады — пастараюся выканаць з гонарам.

У гэты ж вечар віншавалі і ўкраінку, кавалера ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга, старшую абпальшчыцу Н. Траянік.

Беларус і ўкраінка — як родныя брат і сястра! Іх мірная стваральная праца, іх шчырая дружба былі сёння, як і кожны дзень, абагрэты сардэчным цяплом запарожцаў.

Тыдзень дружбы з БССР пачаўся задоўга да яго афіцыйнага адкрыцця — як толькі пасланцы з Беларусі ступілі на гасцінную запарожскую зямлю.

Мы ўсклалі кветкі да велічнага помніка У. І. Леніна і на брацкую магілу савецкіх воінаў, якія загінулі пры вызваленні Запарожжа. А потым гаспадары і госці накіраваліся на ўрачысты мітынг працоўных. Ад гістарычных сцен легендарнай Брэсцкай крэпасці быў прывезены Вечны агонь, факел ад якога, запалены навуковым супрацоўнікам мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» В. Ласковічам, затрапятаў пад павевам ветру, як сімвал вечнай і непарушнай дружбы паміж беларускім і ўкраінскім народамі.

Урачысты мітынг адкрыў першы сакратар Заводскага райкома партыі горада Запарожжа В. Адзярыха (дарэчы, беларус па нацыянальнасці). Ён падкрэсліў, што братняя ўзаемадапамога і ўзаемавыручка — вось што характарызуе сённяшнія ўзаемаадносіны працаўнікоў Беларусі і Запарожжа. Запарожсталеўцы, рабочыя Дняпроўскага алюмініевага завода дапамагалі і дапамагаюць беларускім машынабудаўнікам выпускаць трактары «Беларусь», МАЗы, БелАЗы, падшыпнікі. Аўтамабілі «Запарожац», стальны ліст і каляровыя металы, кампрэсары, дызелі і іншую прадукцыю пастаўляюць запарожцы беларускім братам. Беларусы ў сваю чаргу не застаюцца ў даўгу перад запарожцамі. Толькі за дзевяць месяцаў першага года новай пяцігодкі працаўнікі палёў атрымалі больш за 700 трактараў «Беларусь», дзесяткі соцень культыватараў і іншай сельскагаспадарчай тэхнікі. На многіх прадпрыемствах і будоўлях выдатнымі паўпрэдамі беларускага народа з'яўляюцца магутныя МАЗы і БелАЗы. У кватэрах запарожцаў нясуць сваю верную службу беларускія тэлевізары і радыёпрыёмнікі. З кожным днём, сказаў у заключэнне В. Адзярыха, расце і мацнее сардэчная, шчырая, братэрская дружба паміж нашымі народамі. Ёй і надалей мацнець і квітнець, бо зарукай таму служыць мудрая нацыянальная палітыка нашай роднай Камуністычнай партыі.

Аб спрадвечнай дружбе паміж украінскім і беларускім народамі гаварылі і абаронцы Брэсцкай крэпасці, якія зараз жывуць на запарожскай зямлі, Уладзімір Піліпавіч Пальчык і Васіль Сцяпанавіч Прымакін.

Зараз Васіль Сцяпанавіч працуе апаратчыкам цэха крэмнію на тытанамагніевым камбінаце. Нядаўна яго запрасілі на ўрачыстае адкрыццё мемарыяла «Брэсцкая крэпасць-герой». Тут, у горадзе над Бугам, ён сустрэўся з баявымі сябрамі...

...Гарыць Вечны агонь. Гучаць прамовы... Сказана многа цёплых і ласкавых, шчырых і праўдзівых слоў у адрас двух брацкіх народаў. Закончаны мітынг. Усе накіроўваюцца ў Палац культуры, дзе пачынаецца вялікі тэматычны вечар: «Беларусь ты мая сінявокая, у братэрстве народаў ты шчасце знайшла». На ім з задушэўнымі, цёплымі словамі звярнуўся да прадстаўнікоў беларускага народа сакратар Запарожскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Украіны, паэт Пятро Рабро. Ён прачытаў свой верш, які напісаў на беларускай мове:

Навекі ў душы будзе гэта гадзіна,
Дзе шчасце і шчырая песня
ў гасцях,
Сястра Беларусь і сястра Украіна,
Хай дружба мацнее, квітнее,
як сцяг!

...Вас сёння вітаюць браты-
запарожцы,
Агні Днепрабуда і бацька Дняпро!

А потым адбыўся вялікі канцэрт самадзейных артыстаў Запарожжа і Палаца культуры Белсаўпрофа.

Тут, на братняй зямлі, мы яшчэ раз пераканаліся, што запарожцы любяць, ведаюць і высока цэняць культуру і літаратуру нашага народа. Яны ведаюць творы нашых пісьменнікаў. Ім да спадобы беларускія народныя песні і танцы, палотны нашых мастакоў. Выступленне Анатоля Астрэйкі і Міколы Аўрамчыка ў педінстытуце стала сапраўдным святам нашай паэзіі. А на сустрэчы Уладзіміра Стальмашонка і Віктара Сахненкі з запарожскімі мастакамі вялася сардэчная, сяброўская гаворка пра жывапіс, скульптуру і графіку. Было вырашана абмяняцца ў будучым годзе мастацкімі выстаўкамі.

У Запарожжы існуе добры звычай — найдарожшых гасцей, шчырых і верных сяброў прымаюць у запарожскае пабрацімства. Так, ужо даўно сталі «запарожцамі»—таджык Мірзо Турсун-задэ, балкарац Кайсын Куліеў, грузін Іосіф Нонешвілі, латыш Жан Грыва, аварац Абу-Бакар, абхазец Іван Тарба...

Карэнным «запарожцам» лічаць тут і Анатоля Вялюгіна. Цяпер у гэтую дружную, таленавітую сям'ю прыняты Анатоль Астрэйка і Мікола Аўрамчык.

«Бывайце здаровы, жывіце багата! — гаворым на развітанне запарожскім сябрам. — Да новых і хуткіх сустрэч на беларускай зямлі!»

Мікола БАЗАРЭВІЧ.

НА ПАЧАТКУ ЧАЦВЁРТАГА

АДКРЫВАЮЧЫ новы — чацвёрты — сезон, Мінскі камерны аркестр даў канцэрт з цыкла «Музычныя партрэты». На афішы — заўсёды хвалюючае імя Дзмітрыя Шастаковіча.

Пасля першых гукаў Сімфаньеты ў зале ўсталявалася атмасфера еднасці паміж музыкантамі і аўдыторыяй. Гэта тым больш радасна, што праграма вечара была вельмі складаная. Не толькі з-за чыста тэхнічных цяжкасцей Канцэрта для фартэпіяна, трубы і струнных (1933 г.), Сімфаньеты (пераклад для струннага аркестра Восьмага квартэта, 1960 г.) і Чатырнаццатай сімфоніі. Пастаўленыя побач і выкананыя разам, гэтыя творы надаюць праграме кантрастнасць і па вобразным адлюстраванні свету, і па мастацкай палітры. Ад аркестра ў такім выпадку патрабуецца не толькі ўменне быць на ўзроўні высокіх выканаўчых задач, а і здольнасць «пераўвасабляцца», авалодваць «гукавой матэрыяй» як сродкам выказвання. Наш Камерны пад кіраўніцтвам Юрыя Цырука спраўляўся з многімі цяжкасцямі паспяхова, што сведчыць пра яго прафесійнае станаўленне і працавітасць, пра мэтанакіраванае творчае жыццё калектыву. Тое, што яму яшчэ нестае вопыту, — не дакор маладому ансамблю.

Калі ж гаварыць пра вобразна-выяўленчую плынь праслуханай намі музыкі, то тут прызнаць усё дастаткова пераканаўчым, на жаль, пакуль што нельга. Прычына не адна, і яны даволі супярэчлівыя. Агульнае ўражанне слухачоў — найбольш паспяхова выконвалася 14 сімфонія, самы буйны і значны па ідэйна-мастацкім змесце твор трагедыйнага гучання. Яна ўзрушае не толькі тых, хто любіць музыку маштабных паглыбленняў у духоўныя пошукі чалавека і роздум пра свет: яна адрасавана ўсім. Мабыць, гэтаму спрые с л о в а ў ёй — слова паэтычнае, яркае, трапяткое.

Камерны аркестр на гэтым канцэрце выконваў Сімфонію шосты раз. Аўдыторыя адчувала, як усё больш упэўнена і свабодна «вымаўляецца» ансамблем натхнёная музыка выдатнага кампазітара сучаснасці. Эмацыянальна і тэмпераментна прагучала неўтаймоўная па настроі «Малагеньня»; з'едліва саркастычны «Адказ запарожцаў канстанцінопальскаму султану» быў захапляючы; урачысты і трапяткі маналог «О, Дэльвіг, Дэльвіг...» у добрым сэнсе слова «здзіўляў» сваёй пранікнёнай інтэлектуальнай сілай... Аркестр раскрываў багацце фарбаў і інтанацый у драматызме інструментальных «рэплік» у «Ларэлеі» і ў «Мадам, паглядзіце...» Поспех вызначалі і салісты — Маргарыта Мірошнікава і Сяргей Машкоў. Спявачка гранічна дакладна перадавала інтанацыйнае багацце і наогул вакальнае характво кожнага з нумароў, якія, па сутнасці, успрымаліся партрэтамі жанчын у розных эмацыянальных станах, мастацкімі вобразамі.

Філасофічны і тужлівы лад Восьмага квартэта, прысвечанага Д. Шастаковічам памяці ахвяр фашызму і вайны, таксама захапіў залу. У творы ўгадваюцца аўтабіяграфічныя матывы — кампазітар і тут праносіць нешта істотнае для яго як чалавека, мастака і грамадзяніна.

На нашу думку, партыя кантрабаса, уведзеная ў струнны ансамбль, як і агульнае гучанне твора, перадаваліся аркестрам нарэктна, з адчуваннем своеасаблівасці гэтай пранікнёнай і мужнай музыкі. Захавана і выразнае сола віяланчэлі (напрыклад, цудоўна праспявана пяшчотная фраза з «Кацярыны Ізмайлавай» у IV частцы)...

Наогул Сімфаньета выглядае старанна падрыхтаванай аркестрам і памастацку самастойна асэнсаваным творам. Праўда, усё яшчэ адчуваеш заклапочанасць артыстаў і дырыжора першапачатковымі тэхнічнымі задачамі, пераадольваннем іх у працэсе музіцыравання. Нестае гнуткасці, тэмбравага багацця і разнастайнасці і, зрэшты, звычайнага характва. Па форме гэта музыка, якая разгортваецца павольна, павінна набыць больш натуральнае гучанне. Прынамсі, стараннасці аркестра слухач «улоўліваць» не павінен.

Непасрэдна і неяк радасна сустрэла публіка Канцэрт для фартэпіяна, трубы і струннага аркестра. Не верыцца, што сорак гадоў назад гэты твор выклікаў скептычныя адносіны. Як па-юнацку весела смяецца тут Шастаковіч! Якія пераменлівыя маскі смешнага праходзяць перад намі! То імкліва галапіруе, то элегічна танчэе ў чуллівым рамансе, то гарэзліва жартуе ў факстроце — і трымае слухача ў асаблівым настроі светлая і нават прасветленая па характары музыка арыгінальнага знаўцы жыцця. Аўтар нафантазіраваў шэраг «атракцыёнаў», сэнс якіх — раскрыць радасць жыцця ў рытмах і інтанацыях сучаснага яму музычнага побыту (джаз, аперэта, цырк, нямое кіно). Праз прызму эксцэнтрыкі Шастаковіч «чуе» тут і класіку — драматычную лірыку Баха, гумар Гайдна і Бетховена... Асабліва поўна перададзены гэтыя якасці твора піяністам Міхаілам Васкрасенскім, які артыстычна зразумеў сэнс знешне алагічных і таму ўдвая смешных «перабівак», скажам, названай вышэй лірыкі і звычайнага бытавога тапёрства. Майстэрства яго выканання партыі фартэпіяна бездакорнае!

Аркестр у гэтым нумары праграмы іграў дастаткова дакладна. Але калі б акампанемент тут быў т о л ь к і сумай тонка разлічаных суправаджэнняў!.. Партыя трубы (артыст В. Волкаў) сыграна старанна, але не ў адпаведнай партытуры эмацыянальна-вобразнай танальнасці, якую так добра падтрымліваў піяніст. Мабыць усе мы ў зале «чулі» гэту неадпаведнасць разам з М. Васкрасенскім. Шкада! З цягам часу, мусіць, аркестр ва ўсіх партыях знойдзе сапраўдную свабоду выканання і наблізіцца да патрэбных тэмпаў у фінале, дзе чакаеш заканамернага паскарэння, а яго і не было...

МУШУ падкрэсліць, што тыя заўвагі, што робяцца ў маім водгуку на канцэрт, як і не названыя мной недахопы, не заміналі слухачам адчуць перспектыву творчага росту, на які здатны калектыў. Кіраўнік аркестра дзейсны шукальнік ва ўсім — ад адкрыцця нотнага матэрыялу да рэкламы. Аднак засяродзіцца яму варта перш-наперш на творчых праблемах. Аднаму Ю. Цыруку, які бы здольным ён ні быў, усё вырашыць не так лёгка. Што я маю на ўвазе? Аркестр не ўсталяваўся яшчэ ў сваім складзе (у часе канцэрта мы зразумелі, якая гэта страта для ансамбля — адсутнасць добра зрэпеціраваных першых скрыпак і альтоў). Не лепшыя і інструменты ў артыстаў. Гэтага не схаваеш самым старанным выкананнем. Добрая работа павінна быць я к а с н а й ва ўсіх кампанентах. Складаныя творчыя задачы, якія бярэ на сябе Мінскі камерны, пацвярджаюць неабходнасць сталай увагі да яго і філарманічнага кіраўніцтва і крытыкі.

Т. ШЧАРБАКОВА.

Янчанка іграе Баха

ДРУГІ ГОД працягваюцца канцэрты Алега Янчанкі «Усе арганныя творы Баха». Абанементы даўно прададзены, на кожным канцэрце ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі поўна слухачоў, пераважна моладзі.

Чым растлумачыць гэтую цікавасць да музыкі геніяльнага нямецкага кампазітара?

Як вядома, пры жыцці Баха цанілі больш як цудоўнага арганіста, чым як арыгінальнага кампазітара. А пасля смерці яго імя і творы на многія гады забылі. Нават высокакваліфікаваныя музыканты на мяжы XVIII і XIX стагоддзяў ведалі толькі некалькі твораў з велізарнай спадчыны кампазітара.

Першае «адраджэнне» Баха адбылося ў XIX стагоддзі. У 1802 годзе выйшла з друку невялікая, усяго на 70 старонак, біяграфія Баха; яе напісаў нямецкі музыказнаўца І. Форкель. У 1829 годзе адбылося ў Берліне пад кіраўніцтвам Ф. Мендэльсона першае публічнае канцэртнае выкананне «Страсцей па Матфеі», аднаго з найбольш значных твораў Баха. Гэта было пачаткам жыцця многіх твораў кампазітара на вялікай канцэртнай эстрадзе. У 1850 годзе было створана ў Германіі «Бахаўскае таварыства», якое апублікавала ўсе творы Баха. Апошні, 46 том збору твораў убачыў свет у 1900 годзе. Так паступова чалавецтва знаёмілася з Бахам, і імя яго было справядліва далучана да бессмяротных...

Аднак і пасля гэтага многія творы Баха, асабліва яго фугі, лічыліся не больш, як зборам мудрагелістых поліфанічных практыкаванняў, музыкай «сухой і вучонай».

У наш час, як мне здаецца, адбылося другое «адраджэнне» Баха. Яго ўплыў адчуваецца ў творчасці кампазітараў, якія шырока выкарыстоўваюць і поліфанічныя прыёмы кампазіцыі, і характэрныя бахаўскія інтанацыі; сустракаюцца гэтыя інтанацыі не толькі ў сімфанічных і камерна-інструментальных творах, але нават у сучасных масавых песнях і эстраднай музыцы.

Пра другое «адраджэнне» Баха гаворыць і тая цікавасць, якую праяўляюць да ўсіх жанраў яго музыкі слухачы. Музыка Баха прыцягвае перш за ўсё сваёй псіхалагічнай глыбінёй, высокімі маральна-этычнымі якасцямі, шчырасцю, чысцінёй і высакароднасцю пачуццяў.

Цікавасць да канцэртаў «Увесь арганны Бах» заключана, відаць, яшчэ і ў самім інструменце. Арганныя канцэрты былі ў нашай краіне ў мінулым вельмі рэдкія, таму што мала было канцэртных арганаў і выканаўцаў. У апошнія гады становішча змянілася. З кансерваторскіх класаў выйшла цэлая плеяда маладых таленавітых арганістаў, і ім ёсць дзе выступаць?

І яшчэ адна з галоўных «сіл прыцягнення» на гэтыя канцэрты — выканаўца Алег Янчанка. Гэты таленавіты музыкант з'явіўся ў Мінску гадоў дзесяць назад, якраз тады, калі была адкрыта філарманічная канцэртная зала з новым арганам. За мінулыя гады Алег Янчанка — натура багатая і рознабакова адораная — вельмі арганічна «ўпісаўся» ў карціну музычнага жыцця Мінска. Янчанку палюбіла моладзь. Гэта тым больш прыемна, што гаворка ідзе пра музыканта з вельмі сур'ёзнымі творчымі імкненнямі.

Янчанка - арганіст (мы ведаем яго і як здольнага кампазітара, але пра гэта сёння не ідзе гаворка) гастраляваў у многіх гарадах Савецкага Саюза і за рубяжом. Рэпертуар яго разнастайны. Але асабліва ахвотна звяртаецца Янчанка да твораў класіка арганнай музыкі Баха. Невыпадкова на Міжнародным конкурсе арганістаў імя Баха ў Лейпцыгу — горадзе, дзе вялікі кампазітар многія гады быў кантарам-арганістам царквы святога Фамы, А. Янчанка быў удастоены дыплома.

Цыкл канцэртаў «Усе арганныя творы Баха» — з'ява унікальная. Нават у такіх «арганных» краінах, як Італія, Францыя, Аўстрыя, Германія, ні адзін арганіст не адважваўся на такі цяжкі творчы подзвіг. Сапраўдны подзвіг. Спіс арганных твораў Баха вельмі вялікі: харальныя прэлюдыі і цыклы тыпу «прэлюдыя і фуга», партыты, санаты, канцэрты (арганныя пералажэнні аркестравых канцэртаў Вівальдзі і іншых кампазітараў), фантазіі, такаты, фугі, арганная мша, пасакалля, педальныя эсцюды, маленькі гарманічны лабірынт, канцона, пастараль і г. д.

Увесь гэты неабдымны матэрыял трэба было ўкласці ў 15 канцэртных праграм. Ні храналагічны прынцып (даты стварэння цэлага раду твораў невядомыя), ні жанравы тут не падыходзілі. Трэба было ўсе творы размеркаваць так, каб кожная праграма мела сваю «драматургію». Мяркуючы па канцэртах, якія ўжо адбыліся, Янчанку гэта ўдалося.

Пэўныя цяжкасці ўзніклі перад А. Янчанкам у сувязі з тым, што наш філарманічны арган хоць і вельмі добры інструмент, але не «бахаўскі». У ім многа сучасных тэхнічных і рэгістравых удасканаленняў. І вельмі цяжка арганісту ўстрымацца ад таго, каб не карыстацца імі, знайсці толькі тыя фарбы і прыёмы, якія ў найбольшай ступені адпавядаюць характару бахаўскай музыкі і традыцыям яе выканання, ідуць ад практыкі самога Баха-арганіста. Невыпадкова сучасныя нямецкія музыканты імкнуцца іграць Баха на арганах, пабудаваных праслаўленым майстрам Готфрыдам Зільберманам — сучаснікам Баха. Алег Янчанка, якому давялося іграць на зільберманаўскіх інструментах, выкарыстоўвае свой вопыт і пры ігры на мінскім аргане.

Падумаем, нарэшце, і аб тым, колькі гадзін трэба было правесці за кафедрай аргана, каб не толькі асвоіць тэхнічна, але і знайсці выканаўчую канцэпцыю такой вялікай колькасці твораў. Бо Бах, як гэта было ўласціва кампазітарам яго эпохі, быў вельмі скупы на абазначэнні тэмпу, дынамікі, нюансаў, рэгістроўкі. Тут многае павінен зрабіць сам выканаўца.

Нядаўна адбыўся дзесяты канцэрт цыкла. У яго праграме — дзве прэлюдыі і фугі, саната, 12 харальных прэлюдый і некалькі асобных п'ес. Праграма разнастайная. У ёй яшчэ раз праявіліся прывабныя рысы Янчанкі-арганіста. Трэба адзначыць яго высокую мануальную і педальную тэхніку, уменне пластычна ляпіць буйную форму. Для прэлюдый і, асабліва, фуг Баха гэта вельмі патрэбна. Бо тут выканаўцу падпільноўвае небяспека «патануць» у аморфным гукавым патоку. Наш арганіст, умела рэгіструючы тэматычныя і распрацовачныя эпізоды, ужываючы і іншыя прыёмы, робіць форму фугі, якая разгортваецца ў жывым руху, рэльефнай і канструктыўна дакладнай.

Фантазію і майстэрства рэгістроўкі, г. зн. выбару з багатай палітры, закладзенай у тысячах труб і дзесятках рэгістраў аргана, тых чыстых або змешаных фарбаў, якія патрэбны менавіта для гэтага твора, праявіў Янчанка пры выкананні харальных прэлюдый. Нялёгкая гэта задача — выканаць запар 12 розных харалаў і знайсці для кожнага свой рэгістравы ключ. Вырашыў арганіст сваю задачу пераканаўча, з тонкім густам.

Нельга, нарэшце, не сказаць аб высокай культуры музіцыравання, уласцівай Янчанку, аб той атмасферы даверлівага кантакту са слухачамі, якую таленавіты артыст стварае.

Звыш праграмы Янчанка выканаў бахаўскую арганную транскрыпцыю славутага ля-мінорнага канцэрта Вівальдзі, якая ўжо гучала ў адным з мінулых канцэртаў.

Пройдзены дзве трэці шляху. Сыграны дзесяць канцэртаў. Наперадзе яшчэ пяць. Але ўжо можна выказаць упэўненасць, што фундаментальная праца будзе паспяхова завершана.

Л. АЎЭРБАХ.

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Р. Барадулін. Ай! Не буду! Не хачу! Вершы для маленькіх. На рускай мове. Мастак Б. Забораў. 1971 г. Тыраж 50000 экз. 32 стар. Цана 17 кап.

М. Гарулёў. Нашчадкі. П'есы. Вокладка мастака М. Шырокава. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 3500 экз. 216 стар. Цана 35 кап.

Л. Дробаў. Беларускія мастакі XIX стагоддзя. Літаратурная апрацоўка У. Караткевіча. Мастак С. Кавалёў. 1971 г. Тыраж 5800 экз. 110 стар. Цана 1 руб. 31 кап.

М. Лынькоў. Міколка-паравоз. Аповесць. Малюнкі А. Волкава. 1971 г. Тыраж 35000 экз. 184 стар. Цана 76 кап.

І. Навуменка. Тая самая зямля. Апавяданні і аповесць. Мастак Б. Забораў. 1971 г. Тыраж 10000 экз. 208 стар. Цана 36 кап.

М. Някрасаў. Лірыка. (Серыя «Паэзія народаў СССР»). Укладальнік А. Лойка. Вокладка П. Калініна. 1971 г. Тыраж 4500 экз. 136 стар. Цана 20 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАРОДНАЯ АСВЕТА»

А. Герцэн. Былое і думы. Школьная бібліятэка. Афармленне Л. Лобан. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 250000 экз. 552 стар. Цана 1 руб. 33 кап.

Мы Леніна любім. Зборнік апавяданняў, вершаў і песень пра У. І. Леніна. Складальнікі С. Альхімовіч, А. Бараноўская, В. Рэгель. Мастак У. Круглоў. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 29000 экз. 112 стар. Цана 29 кап.

В. Сухамлінскі. Блакітныя жураўлі. Апавяданні і казкі. Пераклад з украінскай мовы В. Віткі. Мастак Г. Грак. 1971 г. Тыраж 22000 экз. 80 стар. Цана 14 кап.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Хведару Чэрню з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці бацькі.

Нядаўна ў Мінску гасцілі пісьменнікі Туркменіі — празаік-гумарыст Бердзімухамед Гулаў і паэт Каўшут Шаміеў. У кожнага з іх выйшла па некалькі зборнікаў апавяданняў і вершаў. Каўшут Шаміеў — аўтар рамана «Украдзенае шчасце». Сёння мы прапануем увазе чытачоў творы нашых сяброў.

Каўшут ШАМІЕЎ

ЦЯЧЭ МУРГАБ

Прысвячаецца паэту
Хасымкулі КУРБАНАВУ

Цячэ Мургаб—краса зямлі.
І, завітаўшы сюды першым,
На беразе Хасымкулі
Яго натхнёным славіць вершам.

І адлюстроўвае рака,
Што прывіднай смугой сагрэта,
І тонкі серп маладзіка,
І летуценны твар паэта.

Самаадчужанасці чад,
Душа, працятая напевам!
Гурток уважлівых дзяўчат
Паэта слухае пад дрэвам.

Мінецца ноч, наступіць дзень,
І несвядомасць парывання
Азорыць заўтрашні прамень
Высокай прагаю змагання.

На ўсё кладзе адзнаку час,
Наш след жыццём не пахаваны.
Зірні спагадней, Лейлічас —
Даўно ў цябе ён закаханы.

Ці не шнурочкі тваіх броў —
За ўсё паэту ўзнагарода?
Натхнёна славіць ён сяброў,
А ў тваім сэрцы — прахалода.

Загубіць кволы цвет зіма,
І дням былым—няма звароту.
Зірні — паэта ўжо няма!
Як ён, нясеш ты адзіноту,
Сплыве красы дзявочай дым
І юнае змарнее дрэва.
Ды вечна будзе маладым
Паэт, як і яго напевы.

Цячэ Мургаб — краса зямлі.
І зноў—жывы, а не памершы—
Сюды прыйшоў Хасымкулі
І—новыя чытае вершы!

БАЛАДА ПРА САБАКУ

Сабачку—сціпламу няўклюду—
У незнаёмых падваротнях
Перападала часта хлуду
І непрытульных дзён
згрызотных.

Ён развітаўся ўжо з адвагай
І жыў у сумных сутарэннях.
Ды атуліў яго увагай
Чабан—задумны летуценнік.

І дзіва — з простае прычыны
Адкуль узяўся спрыт
належны?—
Страчаў ён смела зброд
ваўчыны
Так, што баяўся звер
драпежны.

І шрамы—доблесці адзнакі—
Сцвярджалі, як умеў
злаўчыцца:
Гаспадара — замест падзякі—
Абараніў ад злой ваўчыцы.

Дакладна ўспомніць
немагчыма,
Адкуль спакуснік хітры ўзяўся:
Сабака з сумнымі вачыма
На ланцугу ўжо аказаўся.

Не раз аплакаў свае стэпы,
Сваю даверлівасць—навука!
Прымгне, а ў грудзі льецца
неба
І гукі вольныя тайдука.

Бердзімухамед ГУЛАЎ

САПРАЎДНЫ ПАДХАЛІМ

ГУМАРЫСТЫЧНАЕ АПАВЯДАННЕ

НАЧАЛЬНІК установы, у якой я працаваў, быў чалавекам увогуле добразычлівым. Але чамусьці ён асабліва вылучаў сярод нас двух супрацоўнікаў. Нават раіўся з імі, ахвотна прымаў іх прапановы на сходах, а нас—дакараў... Тыя двое толькі ўсміхаліся, церліся сабе каля начальніка і не вельмі націскалі на працу.

Вось і прыйшла мне ў галаву цікавая думка: «А што, калі і я навучуся... гэтае самае, падхалімнічаць?»

Адкладваць—не ў маёй звычцы. Свой намер я пачаў здзяйсняць ужо раніцою наступнага дня. Згодна з традыцыяй туркменскай ветлівасці, убачыўшы з акенца начальніка, я выбег насустрач яму са словамі: «Керым-ага, добрай раніцы! Як спалася?».

Наступныя два дні я толькі і рабіў, што рэпеціраваў размову са сваім начальнікам. І вось уваходжу я ў кабінет Керым-ага. Зірнуў і вачам сваім не веру: тыя двое падхалімаў ужо дзяжураць каля яго дзвярэй... Яшчэ больш здзівіўся, калі ўбачыў, як імкліва кінуліся яны да мяне: «Салам-алейкум, яшулі! Добрай раніцы... А сёння вы прыйшлі трошку раней...» Гэта яны так хваляваліся, што мяне з начальнікам пераблыталі! Потым надзьмуліся, можа б і лаяць пачалі, ды тут на самай справе начальнік з'явіўся: таўставаты, каратканогі чалавек з рэдкімі сівымі валасамі на галаве.

— Салам-алейкум, Керым-ага!— хорам у тры галасы закрычалі мы.

Але Керым-ага, нібы не заўважаючы нас, прайшоў і сеў за свой стол.

— Паклічце мне Бяйліева!—кажа начальнік.

Не паспеў я варухнуцца, як мае сапернікі ўжо шмыгнулі ў дзверы... Ну, што ж, я апярэджу вас, даражэнькія, у іншым! Зараз начальнік, відаць, будзе распякаць за што-небудзь гэтага Бяйліева, дык я ўжо дабаўлю масла ў агонь.

— Правільна робіце, яшулі. Бяйліеў—кепскі чалавек. Абібок... Толькі выгляд робіць, што працуе. Да таго ж яшчэ і п'яніца... Пагаварыце з ім, як мае быць!

— Што? Вы маеце на ўвазе такога цудоўнага працаўніка? Дарэмна, дарэмна... Я яго добра ведаю... Ён нават мой нейкі сваяк...

І тут не патрапіў!

— Ды не, я не вашага сваяка меў на ўвазе, я пра другога,—даю задні ход.

Але нічога, так проста я не адступлюся ад свайго намеру заваяваць сэрца начальніка. Тэтыя падхалімы тырчаць тут цэлы дзень—і я не крануся з месца.

— А ну, хлопчыкі, давайце чайку пап'ем!—прапанаваў Керым-ага.

Наперагонкі кінуліся мы да чайніка. Мне пашэнціла: чайнік першы ўхапіў я. Нарэшце! Але і тут, каб ты спрахла, асечка—спяшаючыся, я адбіў носік чайніка...

— Не хвалюйся,—супакоіў мяне начальнік.

Але было відавочна: злуе, аж пачырванеў, небарака. А калі ён адпіў глыток чаю, дык зусім выйшаў з сябе:

— Чаму ж ты не паклаў свежую заварку?!

Эх, галава, эх, недацёпа—забыўся... Хоць скрозь зямлю праваліся ад сораму. А тут яшчэ гэтыя двое пазіраюць у мой бок і з'едліва пасмейваюцца. Чаго добрага, плётку пра мяне пусцяць... Толькі ж недарэмна гавораць, што смяецца той, хто смяецца апошні. Невядома, чыя возьме... Вось вазьму і наведаю начальніка дома!

Надвячоркам я ўжо быў у Керым-ага. Ён адпачываў на кашме ў двары. Убачыўшы мяне, зычліва ўсміхнуўся і, прыўзняўшыся, прапанаваў сесці.

— Сядай, браток, сядай побач!

Але я не стаў губляць марна час: убачыў рыжага сабаку ля ног начальніка і тут жа пачаў хваліць:

— Яшулі, такога сабаку рэдка дзе знойдзеш... Лепшага для палявання і не трэба. Разумнік...

— Ды які табе разумнік? Дурней не трэба Нават брахаць не ўмее. Прыблудзіўся нейкі. А ну, прэч адсюль!

Керым-ага нечым цяжкім шпурнуў у сабаку і зноў санліва апусціўся на кашму.

Але вочы мае не спалі: яны прагна шукалі, за што б зачапіцца... І знайшлі. Пад дрэвам вісела калыска з дзіцём. Я імгненна падскочыў да калыскі: вось ужо дзе пакажу я свае здольнасці!

— Ой, што за дзіцятка ў вас! Што за сынок прыгожанькі! Як дзве кроплі падобны на бацьку... Недарэмна кажуць: у добрых бацькоў і добрыя дзеці. У-у, жэўжык, у-у, малюпенькая казюрка...

Я так налёг на калыску, што вяроўка не вытрымала і... Ці трэба расказваць, што адбылося? Дзіцё апынулася на зямлі, дзіцё аж заходзілася ад плачу, і я вужом круціўся вакол ды маліў прабачэння. Добра яшчэ, што незлапомны Керым-ага пакінуў мяне з сабой абедаць. Ён памкнуўся мыць рукі, а я, удзячны, схапіў нейкі збанок з вадой і стаў яму паліваць.

— Ого-го-го!—заенчыў раптам начальнік і аж заскакаў на месцы.

— Ты што робіш, свіння?!

Тут і я зразумеў у чым справа—збан моцна пёк мае рукі, у ім, аказваецца, быў вар.

— Ах ты, падхалім...

Што, што ён сказаў?! Падхалім? Я, значыць, пераплюнуў тых двух... Ад радасці ледзьве не абняў Керым-агу і тут жа кінуўся прэч, на вуліцу.

— Эй, людзі, вы чулі? Я падхалім... Я сапраўдны падхалім.

Пераклад з туркменскай мовы.

З АРХІЎНЫХ ПАЛІЦ

ХТО Ж УСЁ-ТАКІ «Е. П.»?

У гісторыі беларускай фалькларыстыкі адно з ганаровых месц займае зборнік «Народныя беларускія песні», выдадзены ў 1853 годзе ў Пецярбургзе. Але хто быў збіральнікам, укладальнікам зборніка? Прозвішча і імя яго схаваны пад крыптанімам «Е. П.»

З прадмовы да зборніка вынікала, што працавала над ім жанчына, што збірала яна песні на Магілёўшчыне. «Змешчаныя ў гэтым зборніку песні, —пісала збіральніца, — прадстаўляю, як МАТЭРЫЯЛ для вучоных, якія займаюцца крытычнай распрацоўкай гэтай крыніцы народнай паэзіі, таму, можа быць, праца мая не будзе зусім бескарысная».

Па ўсім відаць, што гэта была аматарка, энтузіястка. Аматарскі, не навуковы падыход адбіўся і на манеры запісу, у тым, што збіральніца, па яе ж словах, «не захавала асаблівасцей беларускага вымаўлення, а прыняла рускі алфавіт». Менавіта на гэты недахоп зборніка звярнулі ўвагу рэцэнзенты «Отечественных записок» і «Современника», якія ўвогуле станоўча ацанілі працу «пані Е. П.» Бо як бы там ні было, а зборнік даваў уяўленне аб змесце песень, а, значыць, і аб думках, настроях беларускага сялянства. 100 розных песень запісала Е. П. Гэта акалічнасць дазваляе і сёння называць зборнік Е. П. «буйнай працай 50-х гадоў па беларускім фальклоры мінулага стагоддзя (В. К. Бандарчык, «Гісторыя беларускай этнаграфіі». Мінск, 1964, стар. 44).

Натуральна, даследчыкаў хвалявала пытанне—хто ж гэта загадкавая Е. П.? У 1968 г. навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР В. Скідан апублікаваў у газеце «Літаратура і мастацтва» (10 верасня) артыкул, у якім ён сцвярджае, што Е. П.—гэта Кацярына Іванаўна Пасек, маці рускага этнографа і пісьменніка Вадзіма Васілевіча Пасека, сябра юнацтва А. І. Герцэна.

З чаго зыходзіць, чым абгрунтоўвае сваё сцвярджэнне В. Скідан? Упамянуўшы аб тым, што «спробы адшукаць прозвішча збіральніцы доўгі час не давалі выніку», В. Скідан піша: «І вось, нарэшце, знаходка ў архіве П. А. Бяссонава. У ягонай навуковай картатэцы знайшлася картка № 27. «Беларускія п. (падпраўленыя). Е. П. 1853. СПб., «Народные белорусские песни», сабраны Е. П. Прадмова Е. П. (Пасек, жанчына)».

«Гэтая знаходка,—працягвае В. Скідан, — адразу растлумачыла, чаму ў тагачасным друку не ўпаміналася сапраўднае прозвішча збіральніцы. Справа ў тым, што Пасекі былі сябрамі Герцэна. Прозвішча Пасек выклікала, як і прозвішча самога Герцэна, шалёную лютасць ахоўнікаў самадзяржаўя».

Але ж у картачцы этнографа П. А. Бяссонава стаіць проста «Пасек, жанчына», няма нават ініцыялаў, няма і спасылкі на крыніцу, з якой Бяссонаву стала вядома сапраўднае імя аўтара зборніка (а такія спасылкі абавязковыя для навуковых картатэк). Тым не менш В. Скідан усё ж заключае, што Бяссонаў занёс у сваю картатэку менавіта тую Пасек, сын якой Вадзім дружыў з Герцэнам. Ход разважанняў В. Скідана відаць з прыведзенай цытаты. Але даследчык выпускае з-пад увагі, што псеўданімы—шырока распаўсюджаная ў дарэвалюцыйным друку традыцыя. Праходзіць ён і міма таго факта, што збіральніца, мяркуючы па прадмове, даволі адукаваная жанчына, відаць, з дваранскага асяроддзя. А ў гэтым асяроддзі яшчэ ў сярэдзіне XIX стагоддзя для жанчыны заняткі літаратурай лічыліся ганебнай справай.

Далей В. Скідан звяртаецца да радаводнай Пасекаў, даводзячы рэвалюцыйнасць сям'і таварыша Герцэна. Спасылаецца аўтар артыкула і на ўспаміны самога Герцэна, які пісаў у «Былым і думах»: «У гэтай сям'і на ўсім відаць былі сляды царскага візіту; яна ўчора прыйшла з Сібіры, яна была даведзена да беднасці, замучана і разам з тым была поўная той велічы, якую кладзе няшчасце не на кожнага пакутніка, а на чало тых, хто ўмеў выцерпець...» А ў канцы ўрыўка, там, дзе гаворка ідзе пра Кацярыну Іванаўну Пасек, прыводзяцца такія словы Герцэна: «Бедная маці! Святая вялікая жанчына!»

На жаль, В. Скідан не спыняецца на прычынах высылкі Васіля Васілевіча Пасека, не называе крыніц, адкуль узяў большую частку звестак аб Пасеках. Але ж у «Былым і думах» аб гісторыі Пасекаў гаворыцца мімаходзь. Там, галоўным чынам, гаворка ідзе пра Вадзіма, сына Васіля Васілевіча і Кацярыны Іванаўны. Мабыць, у артыкуле В. Скідана выкарыстаны мемуары жонкі Вадзіма Таццяны Пятроўны Пасек «З далёкіх гадоў» (Масква, 1963, тт. 1—2).

Звернемся да гэтых мемуараў, а таксама і да ўпамянутых у заўвагах да гэтай кнігі «З далёкіх гадоў» запісак Васіля Васілевіча Пасека (гл. «Русский архив» за 1863 г.)

З запісак В. Пасека высвятляецца, што ён трапіў у Сібір у выніку прошукаў і даносу свайго дзядзькі генерала Пятра Пасека, з якім ён спрачаўся за бацькаву спадчыну — маёнтак на Смаленшчыне. Генерал падтрымаў данос аб тым, што Васіль Пасек пісаў вершы, якія зневажалі годнасць цара. У выніку — Сібір, куды В. Пасек адправіўся разам з жонкай і трыма дзецьмі. У Сібіры Кацярына Іванаўна нарадзіла 12 дзяцей, у тым ліку і будучага этнографа і друга Герцэна Вадзіма.

Толькі ў 1824 годзе цар дараваў Пасекам. Вярнуўшыся з ссылкі, яны пасяліліся ў Маскве. У 1836 годзе Пасекам вярнулі дваранскае званне. У 1830 годзе памёр Васіль Васілевіч. Аднак Кацярына Іванаўна здолела вывесці ў людзі сваіх дзяцей. А некаторыя дасягнулі вельмі вялікіх чыноў. Сыны Валяр'ян і Дзіямід сталі генераламі. Апошні атрымаў вядомасць як «герой заваявання Каўказа». Пасля гібелі Дзіяміда Пасека Мікалай І ў 1845 годзе асабіста прызначыў Кацярыне Іванаўне пенсію. «Імператар Мікалай Паўлавіч выказаў сваё спачуванне гору асірацелай маці і асыпаў яе міласцямі», — піша Т. П. Пасек. Як бачым, гэтыя факты не вельмі стасуюцца да сцвярджэння В. Скідана аб тым, што «прозвішча Пасекаў выклікала... шалёную лютасць ахоўнікаў самадзяржаўя».

У 1842 годзе ў Кацярыны Іванаўны памерлі два сыны — Вадзім і Яўген. Расказваючы пра гора, якое напаткала сям'ю Пасекаў, Герцэн пісаў: «Навошта, на самай справе, так доўга зажылася маці? Бачыла канец ссылкі, бачыла сваіх дзяцей ва ўсёй прыгажосці юнацтва, ва ўсім бляску таленту, чаго было жыць яшчэ!» В. Скідан выказвае меркаванне, што Кацярына Іванаўна «вырашыла, відаць, прадоўжыць справу Вадзіма». Вадзім Пасек, гісторык і этнограф, у 1838—1842 гг. выпускаў зборнік «Очерки России» з мэтай папулярызацыі гістарычнай на-

А тут — іржавы дрот калючы
І свет абведзен будкай нізкай.
І галадаць яму балюча
Над гаспадарскай сытай міскай.

І шэпча ветрык блазнаваты,
Што недзе там—чабан і хмары.
Ён перагрыз ланцуг пракляты
І — на ўсе ногі—да атары!..

СУСТРЭЧА ПАД ДАЖДЖОМ

Быў небасхіл хмарынкамі
асмужан,
А спёка—дрэва ценю
не скране.
Хаджу, бы ў сне.
Тут дождж як паласне —
Аж бурбалкі падскокваюць
ад лужын.

Лічую сэрцам, дыхаю азонам,
А што прамокну —
гэтакай бяды.
Спяшыць куды?
Праз лівень малады
Ка мне бяжыць дзяўчына
з парасонам.

Яе зычлівасць свеціцца
нявінна:
— Пад парасонам будзе
нам ямчэй!
Хадзі хутчэй!
І—гэткі бляск вачэй,
Аж пад нагамі падплывае гліна.

Насустрач — дзед. Ступаць
яму нязвыкла —
Разгонішся не вельмі пры кійку.
Як дружбаку
Я падаю руку.
Ён — дзякуе мне.
А дзяўчына—знікла!..

Хто лёгкі ветрык у палях
дагоніць?
Шукаю я дзявочыя сляды.
І дождж густы
Я згадваю тады,
І — звонкі лівень у грудзях
гамоніць.

З туркменскай мовы.
Пераклад Сцяпана ГАЎРУСЕВА.

«МАЛАЯ ГРАФІКА» ВЕНГРЫІ

Экслібрыс... За апошні час гэта слова ўсё часцей і часцей з'яўляецца на старонках мастацтвазнаўчых часопісаў, праблеме экслібрыса прысвечаны артыкулы і кнігі.

Сярод еўрапейскіх краін адной з першых па распаўсюджванні і папулярнасці экслібрыса з'яўляецца Венгрыя. Экслібрыс нашых венгерскіх сяброў мае даўнюю гісторыю і ўсталяваныя традыцыі. Сёння з работамі венгерскіх майстроў могуць пазнаёміцца і беларускія аматары «малой графікі». У сценах Беларускай дзяржаўнай філармоніі адкрыта выстаўка венгерскага экслібрыса. Тут сабраны кніжныя знакі розных графікаў, якія прадстаўляюць розныя школы, розныя кірункі, розную манеру сучаснага венгерскага экслібрыса. Вось работы старэйшых майстроў—Нандора Лайёша Варгі, Мацяша Варгі, Арпада Даніеля Надзя. Выкананыя ў строгай манеры, без лішняга мудрагельства, яны прыцягваюць перш за ўсё прастатой і лаканізмам графічных прыёмаў. Работы Антала Феры вызначаюцца тым, што аўтар ужывае дзве фарбы, пры гэтым умела спалучаючы іх, іграючы імі. Мастак Гарнел Рэвес, які ствараў свае экслібрысы яшчэ да вайны, ужывае фарбы шырэй, яго кніжныя знакі — гэта сапраўдныя шматколерныя малюнкі.

Тэмы работ венгерскіх майстроў «малой графікі» самыя розныя. Гэта і партрэты відных дзеячоў венгерскай і сусветнай культуры (сярод іх, напрыклад, партрэты Горкага, Бетховена, Бартака), і прыгажосць роднага краю, і сімвалічныя адлюстраванні кніжнага свету—свету мудрасці і ведаў. Прыцягваюць увагу віды Будапешта на экслібрысах Ежэфа Вертэля. Выклікаюць добрую ўсмешку і работы Арнольда Гроша—поўныя мяккага гумару. Вось на яго экслібрысе кватэра мастацтвазнаўцы, літаральна заваленая кнігамі, рукапісамі, карцінамі, вось майстэрня фатографа, вось шчаслівая сямейная пара, дзе рукі мужа скаваны велізарным ланцугом. Дарэчы, гумар шырока ўжываюць у сваёй творчасці і іншыя венгерскія экслібрысісты. Прадстаўлены на выстаўцы і работы маладых графікаў.

Выстаўка венгерскага экслібрыса не толькі дапаможа беларускім аматарам «малой графікі» бліжэй пазнаёміцца з творчасцю сяброў, але і будзе, несумненна, карыснай для ўмацавання дружбы і абмену вопытам паміж беларускімі і венгерскімі мастакамі.

Г. БАРЫСАЎ.

Мастак Арпад Надзь.

Мастак Эндрэ Герват.

Мастак Ежэф Міньгарт.

Мастак Эндрэ Герват.

Мастак Арпад Надзь.

Мастак Мацяш Варга.

вукі і прыцягнення ўвагі да археалогіі і этнаграфіі. Прычым больш за ўсё яго вабіла маскоўская старажытнасць. Аднак пра Беларусь ён ніколі і нічога не пісаў. Апрача таго, трэба яшчэ адказаць на пытанне, чаму маці Вадзіма Пасека, жывучы ў Маскве, стала запісваць іменна беларускія песні. Аўтар артыкула адказвае проста: на Магілёўшчыне былі спадчынныя ўладанні Пасекаў, па якіх сумавала Кацярына Іванаўна (гэтыя уладанні, як ужо гаварылася, прысвоіў П. Пасек).

На самай жа справе, пра што сведчаць і мемуары Т. Пасек, В. Пасеку па спадчыне належалі вёска Крашнева Смаленскай губерні і вёска Спаскае ў Харкаўскай губерні. Іх і прысвоіў сабе П. Пасек. Ніякай спадчыны ў Магілёўскай губерні ў Васіля Пасека не было.

Таму ніколі не толькі **НЕ ЖЫЛА НА МАГІЛЁЎШЧЫНЕ**, але і наогул **НЕ БЫВАЛА Ў БЕЛАРУСІ КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА**. І ўжо, канечне, не магла быць Магілёўшчына для яе «сваёй» нават у песнях. Вярнуўшыся з Сібіры, яна пасялілася з мужам і дзецьмі ў Маскве, дзе і памерла ў глыбокай старасці ў канцы саракавых гадоў, задоўга да выдання «Народных беларускіх песень».

Ні ў «Былым і думах» Герцэна, ні ва ўспамінах Таццяны Пятроўны Пасек няма нават і намёка не тое што на фальклорныя, але і наогул на літаратурныя захапленні Кацярыны Іванаўны.

Мяркуючы па фактах, якімі аперыруе В. Скідан у сваім артыкуле, ён ведаў і шырока скарыстоўваў і запіскі Васіля Васілевіча Пасека і мемуары «З далёкіх гадоў» Т. П. Пасек. Таму выклікаюць здзіўленне яго вывады. Відаць, В. Скідан стаў ахвярай пагоні за сенсацыяй.

...Нядаўна загадка «Е. П.» раскрылася. У аддзеле рукапісаў Інстытута рускай літаратуры (Пушкінскага дома) АН СССР мной у зборы вядомага літаратуразнаўцы і бібліёграфа С. А. Вянгерава была знойдзена ўласнаручная аўтабіяграфія цяпер забытага пісьменніка Уладзіміра Людвігавіча Кігна (1856—1908), які пісаў пад псеўданімам Дзядлоў (фонд С. А. Вянгерава, І-ы збор, № 377). Кігн піша, што любоў да літаратуры яму прывіла яго маці, беларуска, якая жыла ў Магілёўскай губерні. Далей ён гаворыць аб тым, што яго маці друкавалася, і ёй, у прыватнасці, належыць зборнік «Народныя беларускія песні», які выйшаў у Пецярбурзе ў 1853 годзе пад псеўданімам Е. П. Маці Кігна звалі Лізаветай Іванаўнай. Нарадзілася Лізавета Іванаўна каля 1830 года. Выпусціла яна зборнік яшчэ да таго, як стала насіць прозвішча Кігн. Магчыма, другі ініцыял «П» — першая літара яе дзявочага прозвішча, а, можа, і першага мужа... На жаль, пра маладыя гады Лізаветы Іванаўны пакуль нічога разведаць не ўдалося. З яе жыцця пасля выхаду замуж за юрыста Л. І. Кігна вядома, што яна жыла ў сваім маёнтку Фёдараўка Рагачоўскага павета Магілёўскай губерні, друкавалася ў часопісе «Семейные вечера», з любоўю адносілася да сялян, пабудавала ў 1910 годзе ў вёсцы Асмаловічы цагляную школу, у будынку якой і па сённяшні дзень знаходзіцца пачатковая школа. Памерла Лізавета Іванаўна ў 1916 годзе. Пахавана ў Фёдараўцы.

Безумоўна, пошук звестак пра адну з першых беларускіх фальклырыстак будзе працягвацца. Галоўнае зроблена — устаноўлена яе асоба.

На жаль, блытаная і памылковая версія В. Скідана ўвайшла ўжо ў навуковы ўжытак. Так, у «Гісторыі беларускай дакастрычніцкай літаратуры» даецца спасылка на Кацярыну Пасек. Спасылаюцца на публікацыю В. Скідана і ўкладальнікі тома «Радзінная паэзія»», і Ніл Гілевіч у кнізе «З клопатам пра песні народа» (1970). Хочацца спадзявацца, што цяпер гэта версія В. Скідана будзе канчаткова адвергнута.

С. БУКЧЫН.

ЗДЫМАЕЦЦА «ЗІМАРОДАК»

У ваколіцах Гродна ідуць здымкі новага мастацкага фільма кінастудыі «Беларусьфільм» «Зімародак». Вось што пра гэтую стужку расказаў яе рэжысёр-пастаноўшчык В. Нікіфараў.

— Сцэнарый фільма «Зімародак» напісаў Юрый Якаўлеў па сваім аднайменным апавяданні. Дзеянне ў ім адбываецца ў нашыя дні і пераносіцца ў суровы 1943 год, у Вялікую Айчынную вайну. Галоўнай тэмай кінастужкі з'яўляецца пераймание нашым маладым пакаленнем гуманных і баявых традыцый бацькоў, якія змагаліся з гітлераўскімі захопнікамі. Аператар фільма В. Нікалаеў, мастак Ул. Матросаў, рэжысёр Л. Чыжэўская, мастак па касцюмах Л. Шыкаловіч, музыка кампазітара А. Фельцмана. У ролях заняты вядомыя акцёры Г. Стрыжэнаў, В. Самойлаў, А. Хвыля, а таксама школьнікі А. Самойлаў, М. Мустыгін, А. Кузьмін і І. Нарбекава.

У здымках кінафільма прымаюць удзел артысты мінскіх, гродзенскага, рыжскага, разанскага тэатраў.

Ул. ДЗЕМІН.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

З СІВЫХ ПАДАННЯЎ...

Мал. М. ЧАРНЯЎСКАГА

— Во-о-ось такая з гарпуна сарвалася...

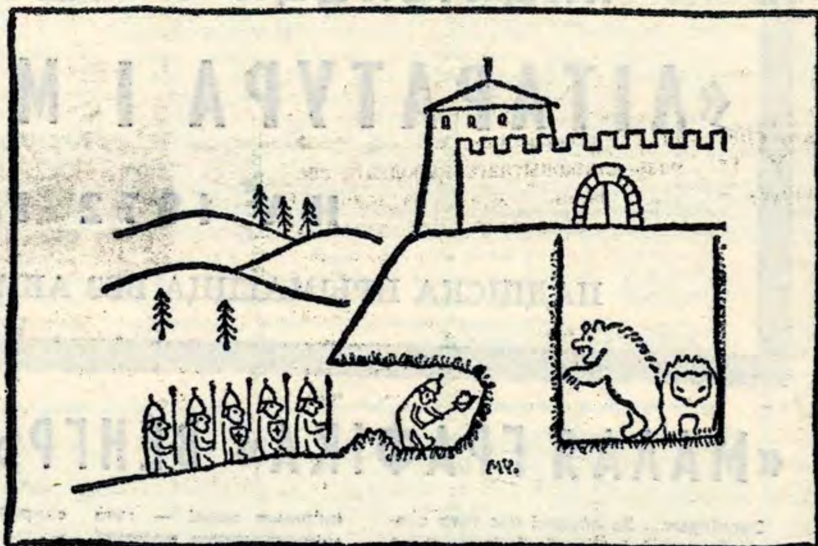

Р. ЛАЗУРКІН

МІМАХОДЗЬ

□ *Мог звярнуць горы, ды баяўся заваліць сябе абломкамі.*

□ *Прапанаваў праект канторы з круглымі пакоямі — каб супрацоўнікі не маглі снавдацца з кута ў кут.*

□ *Толькі адна катэгорыя людзей сваімі рукамі робіць сабе помнікі: скульптары. У іх гэта называецца аўтапартрэтамі.*

П. САКОВІЧ

□ *З усіх вяселляў ювелір прызнаваў толькі адны — залатыя.*

□ *У зале чакання сядзелі толькі транзістарныя пасажыры.*

□ *Для пайнаты шчасця дзвярам не хапала аднаго — залезці ў петлі.*

□ *Ён спачатку завальваў работу, а потым валіў усё з хворай галавы на здаровую.*

□ *На думку пеўня, усе зерні — рацыянальныя.*

□ *Халадзільнік думаў, што менна ён робіць надвор'е.*

□ *Скажы мне, хто я, і я скажу табе, хто ты.*

Змітро БЯСПАЛЫ

ПА-ДА-РУНАК

Ціхан збіраўся ў вёску —да маці ў госці. «Куплю ёй падарунак», — падумаў ён і пайшоў у цэнтральны універмаг.

Але, відаць, лягчэй выбраць сабе дзяўчыну ў жонкі, чым падарунак у велізарным магазіне, дзе розных рэчаў — тысячы, калі не мільёны. Доўга ён стаяў у аддзеле гатовага адзення і разглядаў сукенкі, паліто: то дорага каштавала, то... колер не падабаўся. Пабываў у аддзеле парфумаў, але таксама нічога не падабраў, бо меркаваў, што вясковай жанчыне не да пудры і духоў. Таптаўся ў аддзеле абутку. Вельмі прыдзірліва разглядаў боты, туфлі, але зноў-такі разважаў: «А што калі куплю, грошы ўбухаю, ды яшчэ памер не падыдзе?.. Якая ж радасць ад такога падарунка... З аддзела абутку накіраваўся ў аддзел тканін. Тут аж вочы разбягаліся. Чаго толькі не было: і сукно, і паркаль, і драп, і нейлон... А колькі колераў — не пералічыць! Доўга ён мацаў тканіны, прыкідваў, колькі каштуе, якую выгадна было б узяць: квяцістую, чорную ці сінюю...

І тут да Ціхана падышоў знаёмы.

— Што ты тут робіш?

— У госці да маці еду, падарунак хачу купіць, толькі вось не дабяру, які.

Знаёмы пільна пагледзеў на Ціхана і раптам насмешліва падміргнуў:

— Нічога, ёсць выхад: твой прыезд да маці будзе найлепшым падарункам...

Ціхан аж заўсміхаўся ад неспадзяванкі.

— Ай, праўду ты кажаш, дзякую за параду, — хуценька сказаў ён і выскачыў з універмага.

А. АЛЯКСЕЙЧЫК

МІЛЫ ЧАЛАВЕК

Калі ў тралейбус уваходзіць бабулька ці прыгожая дзяўчына, ён заўсёды саступіць месца. Ён заўсёды дапаможа старому перайсці вуліцу. Ён лепей спозніцца на работу, але правядзе да гасцініцы чалавека, не знаёмага з горадам. Жанчыны на рабоце атрымліваюць на свята ад яго кветкі. У чарзе ён прапускае жанчыну наперад. Ніколі не забудзе падзякаваць афіцыянту, прадаўцу, нават кандуктару.

І вось ён прыходзіць дадому, а жонка чамусьці незадаволена — гаворыць, што ад яго ўжо колькі гадоў ніводнага ласкавага слова не пачуеш. І грубы ён, і ніколі не дапамагае...

А ён ляжыць сабе на тахце і сумна думае: «Што ж гэта робіцца! Я ж у дзве змены не магу працаваць! Хоць бы дома я магу быць такім, як мне хочацца? Што за жыццё?».

Марцін КОЎЗКІ

ФРАЗЫ

Не раскідвайся: дзве кропкі можна злучыць адной прамой лініяй, тры—ніяк.

□

Нехта ж першы сказаў: «Волга ўпадае ў Каспійскае мора».

□

У таго медаля адваротны бок парадны.

□

Не ўсё дадатнае — станоўчае. Плюсам можна і перакрэсліць.

□

Сімвал веры: ключ ад кватэры.

□

Найглыбейшае мора тое, што па калені.

Расэл БЕЙКЕР

Многіх амерыканцаў страшэнна ўразіла нядаўняе паведамленне друку, што за амерыканскімі грамадзянамі наладжана павальная сочка. Многіх уразіла, але, трэба прызнацца, не ўсіх: у нашым квартале Вашынгтона, здаецца, амаль кожны займаецца шпіёнскім бізнесам ці, як мы гаварылі ў маленстве, гульнёй у «сышчыкаў і разбойнікаў».

Іншы раз у нас здараюцца нават драматычныя сітуацыі. Вазьміце, напрыклад, выпадак з Паркінсам. Паркінс, сакрэтны агент адной вядомай федэральнай установы, займаецца падслухоўваннем тэлефонных размоў, пра што, безумоўна, ніхто нічога не чуў і не ведае.

Сядзіць ён, значыцца, аднаго разу на тэлефонным слупе і спрабуе даўмецца, чаму апарат падслухоўвання, падключаны да тэлефона суседа Суіні, нічога не рэгіструе, апрача птушынага цвыркання. І раптам Паркінс бачыць самога Суіні: той крадком прабіраецца на яго, Паркінса, двор, шыбуе да сметніка і пачынае лічыць пустыя бутэлькі з-пад піва і віскі. Ага, значыцца, Суіні завербаваўся агентам у адно славутае бюро, якое займаецца вызначэннем крэдытаздольнасці асоб, западозраных якраз у адваротным!

Каб на той момант у Паркінса ўжо былі якія-небудзь важныя звесткі пра Суіні, яны, вядома, паладзілі б між сабой, але, як на грэх, з гэтай праклятай шпіёнскай прыстаўкі цалюткі дзень чуліся толькі птушыныя галасы... Хочаш—не хочаш, давялося Паркінсу ісці на паклон да міс Алісы, што жыве па-суседстве. А вы павінны ведаць, між іншым, што Аліса гэтая — капрал армейскай разведкі. Пра ўсіх Паркінс дазнаўся, дзякуючы сваёй тэхніцы падслухоўвання, але даў сабе слова не выдаваць гэтай таямніцы Мэзану, што жыве на самым рагу і для ўсеагульнага аб'яднання страхавых таварыстваў падслухоўвае размовы ў цырквах, бальнічных прыёмных, грамадскіх лазнях і таму падобных месцах.

Як бы там ні было, але Паркінс папрасіў Алісу прымусіць Суіні трымаць язык за зубамі наконт тых бутэлек. А якраз у той дзень Аліса, пераапранутая афіцыянткай, падносіла біфштэкс з півам Суіні, калі ён вечарком прыйшоў у кафэ «Дрозд» падсілкавацца разам з Арчыбальдам—той жыве насупраць і працуе на адну федэральную разведвальную ўстанову пад маркай журналіста — прыкідваецца, што бярэ ў людзей інтэрв'ю.

Падыходзіць, значыцца, Аліса да іхняга століка і раптам спатыкаецца. Суіні тут жа здагадваецца, хто ёсць хто.

— Прыкусі на момант язык,— папярэджвае ён Арчыбальда.—Гэта не афіцыянтка, а Аліса—капрал армейскага шпіянажу. Уяві сабе: за адзін толькі тыдзень я налічыў у яе трынаццаць пустых пляшак!

Позірк Арчыбальда загарэўся глыбокай павагай да Алісы, а познім вечарам ён звоніць ёй па тэлефоне:

— Я сёння да вас завітаю на хвілінку: у мяне ёсць сёе-тое цікавенькае.

А ў яго, бачыце, была магнітафонная плёнка з запісам апошняй гутаркі Паркінса з псіхіятрам.

Паркінс падслухаў тэлефонную размову паміж Арчыбальдам і Алісай і, не памятаючы сябе ад злосці, прабраўся ў спальню Алісы і прытаіўся за парцьерай. Прыходзіць Арчыбальд. Толькі Паркінс паспеў узяць яго на мушку свайго рэвальвера, як раптам у кадры з'явіўся Суіні з бутэлькай джыну пад пахай.

На шчасце, Аліса своечасова папярэдзіла свайго армейскага шэфа: за другой парцьерай хаваўся цэлы пяхотны ўзвод, салдаты лёгенька абяззброілі Паркінса, а потым праверылі, ці не схавана ў джыне якое-небудзь сакрэтнае данясенне, напісанае сімпатычным чарнілам. Было праверана ўсё да апошняй кроплі—без усякіх вынікаў. Праўда, у Арчыбальда быў канфіскаваны мініяцюрны мікрафончык, які ён не паспеў падсунуць пад капральскія нашыўкі мундзіра Алісы.

Хіба гэта не драматычны збег падзей у наша такое празаічнае XX стагоддзе?

З англійскай пераклаў Сямён ДОРСКІ.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі—33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва —32-22-19, бухгалтэрыі—32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Індэкс 63856 АТ 02518